

D A G S P R E S S
P Å
A R B E T S P L A T S E N

En analys av dagstidningsläsningen
på svenska arbetsplatser
1984-1985

Bo Reimer
Lennart Weibull
maj 1985

I N N E H Å L L

FÖRORD

A. ARBETSPLATSLÄSNING AV DAGSPRESS.....	1
Ett försök till sammanfattande analys av förändringar i dagspressens spridning Lennart Weibull	
B. DAGSTIDNINGSSPRIDNING PÅ SVENSKA ARBETSPLATSER.....	27
Resultat från en enkätundersökning Bo Reimer	
C. DAGSTIDNINGSLÄSNING PÅ ARBETS- PLATSEN.....	69
Redovisning av resultat från lokala läsarstudier Bo Reimer och Lennart Weibull	
LITTERATURFÖRTECKNING.....	97
BILAGA.....	98

FÖRORD

Det vanligaste sättet att hålla sig med en dagstidning är att ha den prenumererad. 4/5 av alla svenskar mellan 15 och 70 år bor i ett hushåll, där man prenumererar på åtminstone en morgontidning. Men hushållsprenumerationen är inte enda sättet att ha tillgång till en tidning; ett annat är att läsa dagstidningar på arbetsplatsen.

Frågan om läsning av dagspress på arbetsplatsen har aktualiserats i början av 1980-talet, i första hand mot bakgrund av en svagt vikande prenumerationsandel för morgonpressen, särskilt i storstäderna. Arbetsplatsläsningen har ofta bedömts som en allvarlig konkurrens med prenumerationsförsäljningen till hushållen. Men arbetsplatsläsningen har även givit belysning av frågan om upplagesiffror som mått på dagstidningsläsning. Varje dagstidningsexemplar som sprids på en arbetsplats torde läsas av betydligt fler personer än det som finns i ett hushåll. En eventuellt ökad andel arbetsplatsläsning skulle i och för sig kunna leda till en minskning i upplaga men detta behöver inte nödvändigtvis betyda att andelen läsare blir mindre.

Mot bakgrund av denna diskussion har forskningsprogrammet Dagspresskollegiet vid Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet i ett delprojekt behandlat arbetsläsning av dagspress i Sverige. I princip har två frågor ställts:

- i vilken utsträckning förekommer dagspress på svenska arbetsplatser och vilka skillnader kan finnas mellan olika slag av arbetsplatser?
- i vilken utsträckning har människor tillgång till respektive läser dagstidningar på sin arbetsplats samt vilka skillnader kan finnas mellan olika grupper av tidningsläsare?

Den första frågan har belysts genom en enkätundersökning med ett slumpmässigt urval arbetsplatser i Sverige. Denna studie genomfördes under hösten 1984. Den andra frågan besvarades genom specialbearbetningar av lokala några läsarstudier, som tidigare genomförts inom ramen för Dagspresskollegiet, i första hand under våren 1984.

I denna rapport presenteras huvudresultaten från Dagspresskollegiets studier av arbetsplatsläsning 1984/85. De två nämnda delundersökningarna presenteras i form av två självständiga redovisningar inom ramen för denna rapport. Rapporten inleds dock med en sammanfattande översikt av arbetsplatsläsningens roll. Denna inledande del kan betraktas som ett sätt att sammanfatta Dagspresskollegiets bedömning av arbetsplatsläsningens omfattning och betydelse.

Ansvarig för de två empiriska studierna av arbetsplatsläsning har varit forskningsassistent Bo Reimer. Undertecknad har i egenskap av projektansvarig deltagit i uppläggning och analys samt skrivit den sammanfattande översikten. Grundfinansieringen för arbetet kommer dels genom interna medel från Dagspresskollegiet, som i sin tur har huvuddelen av sitt forskningsanslag från Dagspressen marknadsinformation AB; dels genom ett särskilt anslag som tilldelats av Pressstödsnämnden.

Göteborg i maj 1985

Lennart Weibull
Projektledare

ARBETSPLATSLÄSNING
AV
DAGSPRESS

Ett försök till sammanfattande analys av
förändringar i dagspressens spridning

INNEHÅLL

1	INLEDNING	3
1.1	Dagspressspridning i Sverige.	3
1.2	Tillgångsformer för dagspress.	4
1.3	Disposition	5
2	PRENUMERATION PÅ DAGSPRESS	6
2.1	Den totala dagstidningsprenumerationen	6
2.2	Prenumeration som anskaffningssätt	10
2.3	Upphörda prenumerationer	11
3	ANNAN TIDNINGSTILLGÅNG	13
3.1	Samprenumeration och arbetsplatsläsning	13
3.2	Alternativ tillgång i olika grupper	15
3.3	Arbetsplatsens roll för dagstidningsläsningen	16
4	ARBETSPLATSLÄSNINGENS BETYDELSE	19
4.1	Vad innebär "arbetsplatsläsning"?	19
4.2	En förklaringsmodell	21
4.3	Förutsättningar för dagstidningens strategiska bedömning	21
	23
5	SAMMANFATTANDE BEDÖMNING	24

1 INLEDNING

1.1 Dagspressspridning i Sverige.

Det är ett ofta upprepat faktum att dagstidningsspridningen i Sverige är en av de högsta i världen. Internationella jämförelsesiffror visar att det sprids närmare 600 tidningsexemplar per 1000 invånare och dag. De svenska siffrorna skall jämföras med cirka 350 för Danmark och 300 för USA. Sverige ingår i en tätgrupp av länder med hög dagstidningsspridning; inom gruppen är bland andra Finland, Island, Japan, Luxemburg, Norge och Östtyskland (Statistisk Årsbok 1985).

Det har diskuterats en del om vilka faktorer som bidrar till en omfattande dagstidningsläsning i ett land. Carl Olov Sommar (1981) har gjort en jämförande analys och pekat på bl a levnadsstandard, utbildningsnivå och politiskt intresse. Dessa faktorer har i huvudsak att göra med egenskaper hos landet och dess befolkning. En annan typ av förklaringar är sådana som pekar ut särskilda förhållanden i mediasystemet, t ex aktiv marknadsföring eller effektiv distribution (jfr Gustafsson 1982 och Weibull 1983).

Oavsett vilka faktorer som i första hand bidrar till en omfattande dagstidningsspridning är det viktigt att framhålla att de redovisade jämförelsetalen avser försålda tidningsexemplar. Det finns visserligen inte obetydliga avvikelser mellan enskilda länder i den internationella statistiken men i princip har siffrorna beräknats som en kvot mellan medelnettoupplaga och invånarantal för respektive land (jfr Statistisk Årsbok 1985). Med andra ord säger siffrorna relativt lite om hur dagspressen når ut i respektive land, dvs dagspressens räckvidd bland allmänheten.

Ett exempel kan illustrera skillnaden mellan upplaga och räckvidd som mått på dagstidningsspridningen i ett land. För Sverige angavs i slutet av 1970-talet 566 spridda tidningsexemplar per 1000 invånare. För Österrike var motsvarande siffra 319 exemplar. Andelen i Sverige som en genomsnittlig dag läste en dagstidning var vid samma tid 90 procent, i Österrike 67 procent (Pürer 1981). Innebörden är att även om tidningspenetrationen i Sverige för såld upplaga är nästan dubbelt så stor som i Österrike är skillnaden vad gäller dagspressens räckvidd inte betydande. Mönstret är i huvudsak detsamma då det gäller skillnaderna mellan Sverige och andra europeiska länder, där jämförelsematerial finns, bl a Danmark och Västtyskland (Weibull 1983).

Det finns givetvis en rad förklaringar till att skillnaden i försåld upplaga normalt är större än vad den är i fråga om dagspressens räckvidd då det gäller förhållandet mellan länder med hög respektive låg dagstidningsspridning. En faktor är att andelen som läser mer än en dagstidning troligen är högre i "högkonsumtionsländerna". En annan faktor kan vara att varje tidningsexemplar läses av fler personer i "lågkonsumtionsländerna". En försiktig jämförelse mellan länder där parallella siffror finns tyder på att båda

förklaringarna är giltiga. "Högekonsumtionsländer" har ofta både en morgon- och en kvällstidningsmarknad. Men det finns en skillnad ofta även i sättet att sprida tidningar: i "lågkonsumtionsländerna" är andelen hushållsprenumerationer betydligt lägre än i "högekonsumtionsländerna".

Uttryckt på annat sätt tyder de internationella jämförelserna på att det utmärkande för länder med stor dagstidningsspridning är att det finns en betydande andel hushållsprenumerationer. Lågkonsumtionsländerna kännetecknas av en högre andel lösnummerköp eller läsning på offentlig plats, t ex på kafeer. Det senare bör rimligen innebära fler läsare per tidningsexemplar, varför den totala andelen dagstidningsläsare i landet trots allt blir förhållandevis hög.

Det är sådana skillnader i anskaffningssätt och deras konsekvenser för dagstidningsläsningen som är temat för denna inledande översikt. Avsikten är här att dels ge en sammanfattande bild av olika anskaffningssätt för svensk dagspress, dels sätta in dessa i ett större perspektiv på dagstidningsspridning, dels diskutera eventuella utvecklingstendenser respektive förklaringar till de redovisade iakttagelserna.

Översikten kommer i huvudsak att begränsa sig till morgonpress. De lösnummerförsålda kvällstidningarna, som kännetecknas av andra spridningsmönster, utelämnas. Det empiriska underlaget är i första hand hämtat från de två delstudierna av arbetsplatsläsning, som redovisas separat i denna rapport.

1.2 Tillgångsformer för dagspress.

Den inledande diskussionen om de internationella jämförelserna påvisade att det som kännetecknar länder med en omfattande dagstidningsspridning är hög andel hushållsprenumerationer. Detta är det typiska draget för svensk morgonpress. En genomgång av tidningsstatistiken visar att endast ett fåtal morgontidningar i Sverige har mer än tio procent av sin upplaga lösnummerförsåld (TS-Boken 1985). Hushållsprenumerationen har också gamla anor i Sverige. I slutet av 1800-talet gjorde tidningsutgivare som t ex Anders Jeurling i Stockholms-Tidningen aktiva insatser på detta område, särskilt bland låginkomsthushåll (Hadenius/Weibull 1980). Idag dominerar prenumeration som anskaffningssätt inom alla större läsargrupper för morgonpress.

Vid sidan av hushållsprenumeration finns det givetvis andra sätt att hålla sig med en tidning. En möjlighet är att prenumerationen görs gemensamt av flera hushåll som därigenom delar på en tidning. Samprenumeration torde ha förekommit lika länge som tidningar erbjudit abonnemang. Omfattningen torde bli påverkas av boende- och hushållsformer. Samprenumeration torde varit det typiska för t ex storhushåll på landet i äldre tid, men kan även gälla för boende i samma trapphus i ett hyreshus idag. En variant av samprenumeration är att läsa dagstidningen hos anhöriga eller bekanta, utan att man för den skull är med och samprenumererar.

Arbetsplatsläsningen står för en tredje möjlighet att ha tillgång till en dagstidning. Denna innebär att arbetsgivaren prenumererar på en eller flera dagstidningar och att tidningarna hålls tillgängliga i lunchrum eller andra uppehållsutrymmen på arbetsplatsen. Den som inte har någon dagstidningsprenumeration i sitt hushåll kan härigenom ha tillgång till en dagstidning via arbetsplatsen. Men även den som har tidningen hemma har på detta sätt möjlighet till ytterligare läsning på arbetsplatsen.

Arbetsplatsläsning är en form för "offentlig konsumtion" av dagspress. Andra sådana offentliga konsumtionsplatser kan vara hotell, kafeer eller bibliotek. Här prenumererar t ex kafeet och tillhåller därigenom dagstidningen för en större grupp människor. Inte minst på den europeiska kontinenten är "kafeläsningen" en gammal tradition (Gustafsson 1984).

Ytterligare en möjlighet att hålla sig med en morgontidning är självklart regelbundna lösnummerköp. Som redan tidigare nämnts spelar dessa totalt sett en underordnad roll, något som dock inte hindrar att en sådan tillgång kan vara vanlig inom vissa grupper av läsare, t ex nyinflyttade personer på en ort.

Eftersom det primära syftet med denna översikt är arbetsplatsläsning är det tillgången till dagstidningar på arbetsplatsen som står i centrum i den fortsatta diskussionen. För att kunna belysa arbetsplatsläsningens betydelse är det emellertid nödvändigt att även beröra andra tillgångsformer. Detta är orsaken till att det första avsnittet kommer att diskutera omfattningen av hushållsprenumerationer i Sverige och förklaringar till varför människor håller sig med en dagstidning i sitt hushåll.

1.3 Disposition

Mot den redovisade bakgrunden kommer det första kapitlet att redovisa prenumerations som anskaffningssätt för morgonpress. Detta görs i två steg: först anges den totala andelen hushåll med dagstidningsprenumeration, sedan diskuteras prenumerations i förhållande till annan anskaffning bland dem som läser morgonpress regelbundet.

Det andra huvudavsnittet tar upp arbetsplatsläsningen som alternativ tillgång till morgonpress. I detta avsnitt är syftet att peka på faktorer som bidrar till att människor läser tidningar på arbetet.

Det tredje avsnittet diskuterar i första hand arbetsplatsläsning ur ett mera teoretiskt perspektiv, och tar särskilt upp frågan om vad som förklarar förekomsten av dagstidningsläsning vid arbetsplatsen. Avsnittet innehåller samtidigt en del praktiska synpunkter på frågor hur dagspressen kan påverka tidningstillgången på svenska arbetsplatser.

Denna inledande översikt innehåller ett minimum av empiriska belägg. Bortsett från återgivandet av några huvudtabeller finns inte någon mer omfattande sifferredovisning. För mer detaljerade uppgifter hänvisas till de två senare specialrapporterna om dagstidningsspridning på svenska arbetsplatser.

2 PRENUMERATION PÅ DAGSPRESS

2.1 Den totala dagstidningsprenumerationen

Som nämndes i det föregående är prenumeration det utmärkande för tillgång på svensk morgonpress. Knappt 80 procent av allmänheten mellan 15 och 70 år bor i hushåll som håller åtminstone en prenumererad dagstidning. Andelen tycktes vara något i fallande omkring 1980. Siffror för 1984 visar dock på att prenumerationsandelen är mycket stabil för den gångna femårsperioden som helhet (tabell 2.1).

Tabell 2.1. Andelen prenumeranter totalt och av läsare 1979-1984 (procent)

	1979	1981	1983	1984
Andelen prenumeranter totalt	80	79	78	78
Andelen prenumeranter av läsare	86	87	87	86
Antal svar	2135	2194	2126	2012

Anm Avser förekomst av prenumererad morgontidning i hushållet

Hushållsprenumeration betyder att tidningen finns varje dag i personernas bostad. Det naturliga antagandet är då att det finns ett samband mellan prenumeration och läsning: om det finns en prenumererad tidning i hushållet är det mycket sannolikt att den blir läst. Detta kan också belysas genom studien från 1984. Av dem som har en prenumeration i hushållet är 99 procent regelbundna läsare. Men siffran kan även beräknas ur en annan synvinkel: hur stor andel av dem som uppger att de inte läser någon morgontidning bor faktiskt i hushåll med prenumeration? Och hur ser andelen ut i olika grupper? Det visar sig att 6 procent av dem som inte läser någon morgontidning regelbundet faktiskt bor i hushåll med morgontidningsprenumeration. Siffran måste betraktas som låg. Mot bakgrund av vad som tidigare iakttagits om läsning i olika åldrar är det ett väntat resultat att andelen är högre bland de yngsta. Detta är sannolikt fråga om personer som bor hemma hos sina föräldrar och inte regelbundet läser eller tittar i den morgontidning dessa prenumererar på.

De regionala variationerna i den totala prenumerationen är i huvudsak de samma som tidigare observerats. Stockholmsområdet har de klart lägsta siffrorna med 60 procent, medan övriga områden ligger på mellan 75 och 80 procent 1984.

Den tidigare redovisade stabiliteten återkommer här. Inom vissa regioner har dock skett vissa ändringar sedan 1979. Mest är detta dock frågan om mindre variationer, vilka närmast har att göra med tillfälligheter. För Stockholm och Göteborg finns dock en viss trend mot minskad prenumerationsandel. Minskningen för hela perioden 1981 och 1984 är i båda fallen statistiskt säkerställd på 95 procentsnivån.

Nedgången i prenumerationsandel i Stockholm och Göteborg ger en intressant belysning av tidigare diskussion om storstadsmiljöns effekter på allmänhetens läsvanor. En förklaring till ändringarna skulle vara att storstadsegenskaperna, t ex "brist på tid" eller mindre stabila sociala vanor, accentueras, särskilt i Göteborg. Detta måste t v betraktas som ett antagande. Nedgången är på inget sätt dramatisk och tillfälligheter 1984 kan ha spelat in. Först i och med ytterligare en mätpunkt blir bedömningsunderlaget säkrare.

Tabell 2.2. Prenumeration: andelen prenumeranter inom olika grupper 1979-1984 (procent)

Grupp	Av samtliga				Av läsare			
	1979	1981	1983	1984	1979	1981	1983	1984
<u>Ålder</u>								
15-19	83	74	73	82	88	82	86	93
20-24	63	68	63	62	70	74	76	69
25-29	69	76	64	59	74	84	72	67
30-39	83	80	81	76	88	86	87	84
40-49	79	81	83	82	86	90	90	90
50-59	87	83	82	84	94	93	90	91
60-70	82	83	86	87	90	92	94	94
<u>Förvärvsarbete</u>								
Heltid	78	79	75	75	83	86	83	83
Deltid	84	79	82	78	90	89	88	86
Hemmafru	79	82	87	84	93	93	94	88
Studerande	81	77	73	75	86	85	85	85
Pensionär	82	81	87	86	89	91	95	94
<u>Utbildning</u>								
Folkskola	80	78	81	79	87	88	90	88
Grund/Fackskola	78	77	76	75	84	86	85	85
Gymn/Högskola	81	81	77	77	85	87	84	85
<u>Hushållsinkomst*</u>								
0-1	70	68	67	65	81	84	78	78
2	76	74	79	69	80	84	84	80
3	79	80	83	78	86	87	89	87
4	84	82	78	79	89	89	89	87
5	85	85	88	86	89	90	92	90
6+	87	89	88	92	92	93	93	96
<u>Ortsstorlek</u>								
Under 5000 inv	80	80	77	78	88	89	88	88
5000-50000 inv	80	77	79	81	86	87	88	88
Över 50000 inv	81	82	79	75	85	86	84	83
<u>Boende</u>								
Flera	**	80	81	79	**	89	90	87
Ensam	**	67	59	53	**	76	67	63
<hr/>								
Totalt	80	79	78	77	86	87	87	86

* Med tanke på lönenivåns utveckling har inkomststorlek angivits endast som en rangordning

** Analyserades ej detta år

Andelen prenumeranter är lägst bland personer mellan 20 och 29 år. En trolig förklaring till detta finner vi längst ner i tabell 2.2 där det framkommer att andelen prenumeranter är lägst i s k ensamhushåll. Av ensamhushållen är det mindre än 55 procent som prenumererar på en morgontidning, ett resultat som tidigare påvisats i flera studier. Det kan dessutom tillfogas att andelen prenumeranter bland barnfamiljer är 87 procent, bland familjer med tonårsbarn 90 procent och bland familjer utan barn hemma 92 procent.

En annan faktor som spelar stor roll är hushållsinkomst. Bland personer med låg hushållsinkomst är andelen prenumeranter drygt 65 procent; sedan stiger andelen nästan kontinuerligt och bland höginkomsthushållen är andelen drygt 90 procent.

Vad gäller förhållandet mellan andelen prenumeranter och ålder, hushållsstorlek respektive hushållsinkomst är det självklart att de senaste tre faktorerna hänger samman. Det är relativt oftare yngre som bor i ensamhushåll och det är ensamhushållen som har en genomsnittligt lägre hushållsinkomst. Den fråga som här inställer sig är i vilken utsträckning det är den sociala eller den ekonomiska aspekten hos ensamhushållningen som påverkar dagstidningsprenumerationen. Tidigare studier (bl a Weibull 1983, kap 6) framhåller den sociala faktorns dominerande inverkan: det är inte bristen på pengar i sig utan snarare de mindre stabila vanorna som gör att en betydande del av de boende i ensamhushåll inte skaffar sig en tidningsprenumeration.

Vad gäller skillnaden mellan de fyra i tabell 2.2 redovisade åren är dessa förhållandevis små. Det finns visserligen tendenser till minskad prenumerationsandel efter 1981 särskilt bland 25-29-åringar samt en trend för hela perioden bl a bland 30-39-åringar, låginkomsthushåll och ensamhushåll. Innebörden är att andelen prenumeranter i de grupper som redan tidigare låg under genomsnittet har ytterligare minskat något mellan 1981 och 1984. Faktorn hushållsinkomst betyder således mer idag för att förklara prenumerationsviljan än vad den gjorde 1979.

De resultat som framkommit understryker ytterligare slutsatser som framkom i analysen av 1983 års läsarstudie (Strid/Weibull, 1983). Där framhölls även att utvecklingen måste ses mot förändringarna i svenskarnas boende; 1960 bodde cirka 20 procent av allmänheten i ensamhushåll, 1980 hade andelen stigit till närmare 35 procent. Eftersom tidigare jämförelsetal saknas är det omöjligt att säga i vad mån den lägre prenumerationsandelen i ensamhushåll är en ny företeelse eller om detta är ett gammalt fenomen. Ett rimligt antagande är dock att det under 1960- och 1970-talen tillkommit en ny typ av ensamhushåll, bl a som en följd av att ensamhushållen idag i större utsträckning än förr består av yngre personer. Om vi sätter detta i samband med morgonpressens svagt minskande hushållstäckning över tid så förefaller det troligt att nytillskottet av yngre ensamhushåll redan från början haft en lägre prenumerationsbenägenhet. Det visar sig dessutom att äldre personer i ensamhushåll har en högre andel prenumeranter än yngre i samma hushållstyp. De äldre i ensamhushåll har dock lägre prenumerationsandel än personer i samma ålder som bor i flerpersonshushåll (jfr Weibull 1983:127 ff).

2.2 Prenumeration som anskaffningssätt

Det som hittills redovisats är andelen som bor i prenumerationshushåll i förhållande till alla personer, alltså även dem som inte läser någon morgontidning regelbundet. För att kunna betrakta prenumerationshushåll som ett sätt att hålla sig med en dagstidning måste vi exkludera den senare gruppen och begränsa oss till andelen som har hushållsprenumerationer i förhållande till andelen som skaffar sig tidningen på annat sätt bland dem som läser morgonpress regelbundet.

Siffror för hushållsprenumerationens andel av de regelbundna morgontidningsläsarna finns redovisad i den nedre delen av tabell 2.1. Det framgår där att drygt 85 procent av morgontidningsläsarna har en morgontidning prenumererad i hushållet. Även denna andel är mycket stabil. Slutsatsen är uppenbar; nästan samtliga morgontidningsläsare har en morgontidningsprenumeration.

Men det finns givetvis skillnader mellan olika grupper av allmänheten. Tabell 2.2 redovisar en uppställning av hushållsprenumerationens andel 1981 och 1984 bland personer som läser morgonpress regelbundet.

Två iakttagelser kan omedelbart göras. För det första är hushållsprenumeration det dominerande anskaffningssättet i samtliga redovisade läsargrupper; för det andra är de svaga respektive de starka prenumerationsgrupperna i stort sett desamma som diskuterades i fråga om den totala andelen prenumeranter. Det visar sig vara ungdomar som nyligen flyttat hemifrån och personer som bor i ensamhushåll som har den lägsta andelen hushållsprenumeration. Det framgår vidare att andelen som har tidningen via hushållsprenumeration minskat något inom dessa grupper efter 1981.

Hushållsinkomsten har inte samma effekt på prenumerationshushåll som den visade sig ha på den totala andelen personer i prenumerationshushåll. Detta bekräftar tidigare antagande om att det mera är den sociala än den ekonomiska faktorn som är utslagsgivande i fråga om hushållsprenumeration. Förhållandet mellan den ekonomiska och den sociala faktorn bakom viljan att prenumerera kan emellertid ytterligare belysas. I nedanstående tabell jämförs andelen prenumeranter i förhållande till dem som skaffar tidningen på annat sätt i enpersons- respektive tvåpersonshushåll med hänsyn till deras totala hushållsinkomst:

Andel med morgonprenumeration i hushållet

		<u>Hushållsstorlek</u>		
		Enpersons	Tvåpersons	Effekt av hushåll:
<u>Hushålls- inkomst</u>	Låg	62%	89%	+27%
	Hög	74%	89%	+15%
Effekt av inkomst:		+12%	0	

Tablån visar att tvåpersonshushållen genomgående har en högre andel prenumerationsanskaffning än enpersonshushållen. Visserligen har enpersonshushåll med högre hushållsinkomst en större andel prenumerat än de hushåll som har hög totalinkomst. Men i varje inkomstgrupp är dock andelen prenumeranter högre i tvåpersonshushållen. Resultatet kan sammanfattas så att både den ekonomiska faktorn (storleken på hushållsinkomsten) och den sociala (den omständighet att det är frågan om ett enpersonshushåll) inverkar på benägenheten att skaffa sig en morgontidning genom prenumerat. Inkomstfaktorn har dock endast betydelse bland enpersonshushållen. Det är därför troligt att även denna är ett uttryck för hushållets "sociala stabilitet". Med andra ord är det de mindre stabila hushållen som är de som är mest benägna att skaffa sig en morgontidning på annat sätt än genom prenumerat.

2.3 Upphörda prenumerationer

Den avslutande frågan måste här vara vad som ligger bakom att vissa grupper väljer att inte prenumerera på någon morgontidning. Det svar som antytts i det föregående är att förklaringarna i stor utsträckning måste sökas i egenskaper hos hushållen, t ex deras sociala vanor. De sociala vanornas betydelse visar sig också då man studerar vilka som upphört med sin prenumerat. De kritiska punkterna för en hushållsprenumerat är vissa sociala brytpunkter i livet: då man flyttar hemifrån, då man flyttar till en ny ort eller då den ena maken dör. De två förstnämnda punkterna sammanfaller ofta men tenderar samtidigt att förstärka varandra: andelen prenumeranter bland nyinflyttade ungdomar i ensamhushåll visade sig i Borås 1981 vara endast 40 procent (Weibull 1983). Här visade sig både geografisk och social rörlighet bidra till en mycket låg siffra för andelen prenumeranter.

Då människor direkt tillfrågas om sina skäl att upphöra med prenumeration i hushållet blir bilden något mera nyanserad. Visserligen uppges ofta flyttning vara en viktig faktor, men det mest utmärkande är att man som regel anger den allmänna kostnadsutvecklingen och andra möjligheter att skaffa tidningen som viktigare skäl. Till detta kommer att man i storstäderna oftare framhåller att tiden inte räcker till för dagstidningsläsning i hushållet. Det senare innebär i praktiken att man anser att man tycker sig läsa tidningen för lite för att det skall vara rimligt att betala för en prenumeration. Om man dessutom har tillgång till tidningen på någon annan plats är detta fullt tillräckligt. Exempel på angivna skäl för upphörd prenumeration i landsorten finns i tabell 2.3. Tabellen redovisar data från södra Halland våren 1984.

I tabell 2.3 är andelen som anger tidsbrist endast ett par procent, i Stockholm är motsvarande andel cirka 30 procent.

Tabell 2.3. Skäl för avslutad prenumeration bland tidigare prenumeranter på Hallandsposten. Södra Halland 1984 (procent, viktat)

Uppgivet skäl	Andel
Allt annat blev så dyrt att pengarna inte räckte till en tidningsprenumeration också	33
Jag har ändå tillgång till tidningen på arbetet/i skolan	33
Prenumerationspriset höjdes	29
Får lokal information i lokalradion	24
Tidningens innehåll var inte tillräckligt bra	23
Jag flyttade från orten, har inte börjat med någon ny tidning	10
Den innehöll för lite annonser	8
Tidningsutdelningen sköttes dåligt	5
Jag kan låna den av bekant eller granne	3
Jag hade inte tid att läsa tidningen	2
Tidningens politiska linje passade mig inte	1
Andra skäl	8

Antal svars personer = 50

Studierna av upphörda prenumerationer pekar på att dessa inte nödvändigtvis innebär att människor slutar att läsa dagstidningar. Det visar sig att hänvisningen till andra medier är mindre vanlig än ekonomiska argument och hänvisning till arbetsplatstillgång på dagstidningen. Vad upphörandet med hushållsprenumeration i normalfallet betyder är att den enskilda minskar regelbundenheten i sin morgontidningsläsning och att han eller hon skaffar sig tidningen på ett annat sätt än tidigare. Detta skulle då vara det typiska mönstret för de yngre ensamhushållen - men samma tendens finns i andra grupper. Med tanke på att det är yngre hushåll kan man givet-

vis fråga sig om detta är en temporär företeelse och att dessa personer senare i livet kommer att börja prenumerera på dagstidningar. Jämförelser med tidigare studier tyder på att yngre hushåll alltid haft en lägre andel prenumeranter. Detta kan tolkas så att den lägre prenumerationsandelen är knuten till ett begränsat skede i livet. Det finns emellertid inget i siffror av detta slag som kan belägga att de ungdomar som idag inte prenumererar kommer att göra det om exempelvis tio år. Tidigare generationers ungdomar har tydligen börjat prenumerera då deras sociala vanor stabiliserats. Hur dagens ungdomar kommer att göra hänger givetvis samman också med andra möjligheter att hålla sig med en tidning. Här finns t ex anledning att uppmärksamma långsiktiga effekter av etermedierna.

3 ANNAN TIDNINGSTILLGÅNG

3.1 Samprenumeration och arbetsplatsläsning

Andelen av morgontidningsläsarna som har tillgång till sin morgontidning på något annat sätt än prenumeration har alltså visat sig ligga relativt konstant mellan 1979 och 1984. Detta har indirekt kunnat utläsas av tabell 2.1. Andelarna för de enskilda åren är:

1979	1981	1983	1984
14%	13%	13%	14%

Det har samtidigt skett vissa ändringar i sätten att ha tillgång till tidningen. En översikt av icke-prenumeranternas anskaffnings-sätt finns i tabell 3.1. Denna är baserad på de alternativ som gavs i frågan, Lösnummer fanns inte med som alternativ, men på det öppna alternativ som tillfogades de fasta har detta angivits så ofta att det också lagts in i redovisningen.

Tabell 3.1. Icke-prenumeranternas morgontidningstillgång 1979-1984 (procent)

Anskaffningssätt	1979	1981	1983	1984
Lån hos bekanta	11	5	9	7
Läsning hos bekanta	17	12	10	13
Läsning arbete/skola	44	52	56	55
Läsning bibliotek/annan offentlig plats	3	3	3	4
Lösnummerköp	28	23	23	14
Antal icke-prenumeranter	279	244	234	243

Anm: Totalprocenten kan i princip överstiga 100, eftersom mer än ett alternativ kan markeras

För det första framgår av tabellen att mellan 90 och 95 procent anger något av de redovisade sätten att hålla sig med en tidning. En del svarande anger andra alternativ i form av egna tillägg. Av de senare är för 1984 - förutom lösnummerköp ovan - läsning hos anhörig (5 procent) och fri tidning (4 procent) de vanligaste. Rimligen börde läsning hos anhörig föras till alternativet läsning hos bekanta; detta skulle då få knappt 18 procent. Med tanke på jämförbarheten mellan åren har detta inte förts in i tabell 3.1 men kommenteras senare i texten. I fortsatta studier kommer de två alternativen att ingå redan i frågan.

Det alternativ som dominerar samtliga år är tillgången till morgontidningen via arbetsplats eller skola. 1979 var det knappt 45 procent som uppgav att de hade sin tidning via arbetsplatsen, 1984 är det 55 procent eller på samma nivå som det var 1983. I och med att andelen tidningsläsare som inte prenumererar ökat totalt sett innebär resultatet att arbetsplatsläsningen vunnit terräng på bekostnad av andra sätt att ha tillgång till en tidning - i första hand i förhållande till lösnummerköp. Andelen som uppger lösnummerköp har halverats sedan 1979. Vad gäller tillgången genom bekanta, det som i det föregående kallats samprenumeration, har dessa minskat något - alltså lån och läsning sammantagna från 28 procent 1979 till 20 procent 1984. Med tanke på att analysen är baserad på förhållandevis få svarspersoner är nedgången inte statistiskt säkerställd. Läger vi dessutom till den grupp som anger att de läser sin morgontidning via anhöriga har denna samprenumeration 1/4 av de icke-prenumererande läsarna och är således betydligt vanligare än lösnummerköp.

På samma sätt som skett i fråga om prenumerationsandelar kan de alternativa tillvägagångssätten analyseras efter region. Det allmänna mönstret återkommer i samtliga regioner. Arbetsplatsläsningen dominerar överlag. Det begränsade antalet svar gör att man inte bör dra några större växlar på regionala skillnader.

Om vi vill uppskatta de olika sätten att ha tillgång till morgontidningen i förhållande till samtliga läsare kan vi beräkna dem på grundval av antalet regelbundna morgontidningsläsare. Detta gör exempelvis andelen arbetsplatsanskaffning direkt jämförbar med andelen prenumeranter som denna redovisas i nedre delen av tabell 3.2. Med denna beräkningsgrund är andelen som skaffar sig morgontidningen via arbetsplats eller skola 7 procent 1984 (1979 var den 6 procent) via bekanta 3 procent och via lösnummerköp 3 procent.

3.2 Alternativ tillgång i olika grupper

Den alternativa tillgången till morgontidningar är givetvis i stor utsträckning beroende av personernas livssituation och sociala förhållanden i övrigt. Den som är pensionär har inte möjlighet att utnyttja arbetsplatsläsning, medan heltidsarbetande, särskilt tjänstemän, har större möjlighet att skaffa tidningen på sådant sätt. Om vi utgår från siffror för 1984 och särskilt studerar arbetsplatsläsning framkommer där att utbildning och inkomst är de faktorer som förklarar mest - tillsammans med ålder och förvärvsarbete. Andelen icke-prenumeranter som skaffar sig dagstidningen via sin arbetsplats är högre med ökande utbildning och ökande inkomst. I praktiken handlar det till stor del om samma grupper. Resultatet bekräftar en tidigare observation: det är på tjänstemannaarbetsplatser dagstidningar i större utsträckning finns tillgängliga för de anställda.

Tillgången till morgonpress genom lån eller läsning hos bekanta är högst bland de yngre. Detsamma gäller för det tidigare nämnda alternativet "tillgång via anhöriga". Om samtliga dessa "sociala" alternativ läggs samman blir andelen bland personer under 30 år något över 40 procent. Detta resultat ger samtidigt ännu en illustration av de sociala vanorna inom denna grupp av läsare: man umgås mycket med vänner och kamrater och får på detta sätt även tillgång till dagstidningar.

Om vi mot bakgrund av redovisat resultat väljer att sätta in arbetsplatstillgången i ett större sammanhang finner vi att knappt tio procent av den tidningsläsande allmänheten har tillgång till sin huvudsakliga morgontidning genom sin arbetsplats. Bland de förvärvsarbetande stiger siffran till något över tio procent.

En andra iakttagelse är att arbetsplatstillgången knappast ökat på bekostnad av hushållsprenumerationer efter 1980, åtminstone inte totalt sett. Bruttosiffran har visat att tillgångssättet som gått ner i första hand är lösnummerköpen av morgonpress. Med hänsyn till vad som tidigare sagts om lösnummerköp och arbetsplatsläsning som uttryck för "uppluckrade" läsvanor förefaller detta vara logiskt.

Även om arbetsplatsläsningen således inte "inkräktat" på hushållsprenumerationen utgör den ändå en något större andel av den totala anskaffningen än vad den gjorde 1979. Detta gäller dock särskilt inom vissa läsargrupper - i praktiken de grupper där prenumerationsandelarna ligger lågt. Bland personer i ensamhushåll uppger sig nästan var fjärde tidningsläsare att han eller hon har tillgång till tidningen via arbetsplatsen. Bland personer mellan 25 och 34 år är andelen cirka 15 procent.

3.3 Arbetsplatsens roll för dagstidningsläsningen

Så långt har analysen drivits med hänsyn till arbetsplatsens roll för människors morgontidningstillgång. Vi kan nu gå ett steg vidare och ställa frågan i vad mån tillgång till tidningar på arbetsplatsen har samband med hushållsprenumeration. Den nationella studien från 1984 kunde belysa detta, vilket framgår av den separata rapporten i denna volym.

Det visade sig att cirka 60 procent av den förvärvsarbetande allmänheten hade tillgång till minst någon morgontidning på sin arbetsplats. Andelen prenumeranter bland dem som uppger sig ha tillgång till morgonpress på sitt arbete är lägre än bland dem som inte uppger arbetsplatstillgång. Denna skillnad ger en antydning om att arbetsplatstillgången kan ha effekt på prenumerationsviljan. Men man kan inte utesluta motsatt tolkning: de som inte har någon dagstidning i sitt hushåll är mera uppmärksamma på att det finns dagstidningar tillgängliga på arbetsplatsen. Denna slutsats drar bl a Anders Ohlsson (1983) i en analys av dagstidningssituationen i Jönköping. Han framhåller bl a att det oftare är yngre än äldre på samma typ av arbetsplats som uppger sig ha tillgång till morgontidningar på arbetet.

Även om inte arbetsplatstillgången nödvändigtvis har effekter på omfattningen av hushållsprenumerationen kan den dock tänkas påverka valet av tidning i hushållet. I en specialstudie hösten 1984 framkom att cirka 15 procent av de anställda i Tjörns kommuns kansli uppgav att arbetsplatstillgången på tidningar hade viss inverkan på deras val av dagstidning i hushållet (Levin/Åhs 1985). Med reservation för få svars personer i denna studie finns det svaga tendenser att sådan påverkan är något vanligare bland medelålders och högutbildade (tabell 3.2).

Tabell 3.2. Betydelse av tidningar på arbetsplatsen.
Arbetsplatsläsning Tjörn 1984 (procent)

Påverkan	Kön		Ålder				Utbildning			Total
	K	M	-29	30-39	40-49	50-	Låg	Medel	Hög	
Ja, utan tvivel	4	-	-	4	6	-	-	3	5	3
Ja, kanske något	8	11	8	9	6	13	12	12	5	10
Nej	88	89	92	87	88	87	88	85	90	87
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal svar	51	18	13	23	17	15	17	34	19	70

Eftersom Tjörns kommunkansli i huvudsak är en tjänstemannaarbetsplats där storstadspress sprids förefaller det snarast vara tillvalet av en storstadsmorgontidning i hushållet som påverkas av att motsvarande tidningar finns på arbetet. Man anser det inte meningsfullt att lägga ut pengar på Dagens Nyheter eller Svenska Dagbladet då de ändå finns tillgängliga på arbetsplatsen.

Slutsatsen är att arbetsplatstillgången på detta sätt kan påverka både omfattningen och inriktningen på hushållsprenumerationen. Procentandelarna visar sig dock vara mycket små och det är delvis svårbedömt vilken självständig roll arbetsplatstillgången spelar och i vad mån det är fråga om ett samspel mellan tillgången till morgontidningar på arbetsplatsen och andra skäl att tveka om den egna hushållsprenumerationen. I detta sammanhang är det dock tillräckligt att konstatera att det finns ett samband mellan uppsägning eller tvekan i fråga om hushållsprenumeration å ena sidan och tillgång till dagspress å den andra.

En rimlig tolkning av resonemanget är att arbetsplatsen är "på väg in" som läsplats för morgonpress och att detta på sikt kan tänkas påverka hushållsprenumerationen. En ytterligare belysning av arbetsplatsens roll är därför att över huvud taget studera i vad mån man läser dagstidningar på arbetsplatsen - oavsett om man prenumererar i hushållet eller ej - och jämföra detta med andelen läsning i bostaden.

I tabell 3.3 ges en översikt av frekvensen för läsning på dessa olika platser.

Tabell 3.3. Omfattning av morgontidningsläsning på några olika platser, av läsare 1984 (procent)

<u>Frekvens</u>					
Plats	6-7 dagar i veckan	3-5 dagar i veckan	1-2 dagar i veckan	Mera sällan	Totalt
Bostaden	70	11	5	14	100
Arbetet	3	14	11	72	100
Offentligt transportmedel	0	1	2	97	100
Bekanta	1	1	5	93	100

Anm: Procenttalen anger läsplatser bland läsare av morgonpress minst en gång i veckan (n=1816).

Tabell 3.3 visar ett helt entydigt resultat. Omkring 2/3 av samtliga har för vana att dagligen läsa sin morgontidning i bostaden; motsvarande andel bland dem som läser morgonpress minst en gång i veckan är 70 procent. Andelen som läser morgonpress i bostaden minst tre gånger i veckan är cirka 80 procent. Detta gör bostaden till den helt dominerande läsplatsen.

Med tanke på att arbetsplatsen som läsplats är begränsad till 5 arbetsdagar är det här rimligt att utgå från andelen som läser minst tre gånger per vecka. Andelen är här drygt 15 procent. Knappt 30 procent tar del av en morgontidning på arbetet åtminstone någon gång i veckan. Resultatet är också i stort vad som kunde förväntas. Bostaden är visserligen den huvudsakliga läsplatsen, men det är rimligt att tänka sig att en inte obetydlig grupp läsare tittar i morgontidningen både i bostaden och på arbetet. Detta kan även exemplifieras genom tabell 3.3. Om vi utgår från dem som uppger sig läsa morgonpress regelbundet framkommer att arbetsplatsläsarna byggs upp dels av de 14 procent som inte säger sig läsa morgontidningen i bostaden, dels av ytterligare en ungefär lika stor del andel som både läser i bostaden och på arbetet.

I övrigt kan utläsas att de flesta läsare är relativt bundna till en läsplats. För genomsnittspersonen gäller 1,2 läsplatser åtminstone någon gång per vecka - alltså i praktiken bostaden och en eller annan gång på arbetet. Andra läsplatser än bostad och arbete betyder föga för ett riksgenomsnitt.

Det visar sig att andelen läsare i bostaden har ett högt samband med åldersfaktorn. Andelen som har bostaden som daglig läsplats stiger i det närmaste kontinuerligt med stigande ålder. Andelen "bostadsläsare" är endast 50 procent av ungdomarna medan den är omkring 75 procent av de äldre. Också hushållsinkomst och hushålls-

typ har samband med läsning i bostaden. Som redan kunde konstateras vid analysen av prenumerationsandelar har personer i hushåll med låg inkomst och enpersonshushåll, som regel samma grupp, mindre stabila läsvanor för morgonpress. Dessa hänger uppenbarligen samman med en förhållandevis lägre andel morgontidningsläsning i bostaden, något som antogs i den inledande diskussionen om "uppluckrade" läsvanor.

I de grupper som har en relativt mindre regelbunden tidningsläsning i bostaden är i stället andelarna för läsning av morgontidningar på arbetsplatsen respektive hemma hos bekanta relativt större än i andra grupper. Bland de yngre är andelen morgontidningsläsare bland vänner och bekanta relativt hög, mellan 15 och 20 procent, bland studerande drygt 15 procent och bland boende i ensamhushåll knappt 15 procent. Andelen arbetsplatsläsare inom dessa grupper ligger på cirka 25 procent. Dessa resultat ger i huvudsak stöd åt tidigare antaganden att det här är fråga om grupper med en mindre stabil läsvana, men med en morgontidningsläsning som i sin helhet ligger endast föga under genomsnittet. Det är också karakteristiskt för dessa grupper att de använder i genomsnitt fler olika läsplatser regelbundet.

Då det gäller valet av dagstidning på arbetsplatser där mer än en dagstidning förekommer, är detta svårbedömbart. Under hösten 1984 genomförde Dagspresskollegiet några deltagarobservationsstudier på västsvenska arbetsplatser för att belysa förhållandet mellan tidningsval i bostaden och på arbetsplatsen. Dessa studier som närmast skall karakteriseras som explorativa ger inget entydigt mönster, bl a beroende på att tidningssituationen i Göteborg i praktiken innebär begränsade möjligheter till dagstidningsval. Det framkom tendenser till att den dagstidning man hade i bostaden också var den som blev något mera läst på arbetsplatsen - åtminstone vad gäller lokal dagspress. En rimlig förklaring skulle här vara att detta är den tidning man är van vid och den tidning som det därigenom är lätt att hitta i då man bläddrar i den på en kafferast eller under lunchen (Levin/Åhs 1985).

Tills vidare finns det dock inte möjlighet att dra några slutsatser om förhållandet mellan tidningsval i bostaden och på arbetsplatsen. En biprodukt av deltagandeobservationsstudien var emellertid iakttagelsen att själva tidningsbläddrandet på arbetet i stor utsträckning föreföll vanemässigt. Fanns det tidningar tillgängliga bläddrade man i dem i de flesta pauser. Detta understryker den tidigare observationen att arbetsplatsen har kommit att bli en självklar plats för morgontidningsläsning.

4 ARBETSPLATSLÄSNINGENS BETYDELSE

4.1 Vad innebär "arbetsplatsläsning"?

Den stora principiella frågan är vad de tendenser i tidningstillgång som de två föregående avsnitten pekat på egentligen innebär och vad som ligger bakom dessa. Om vi går tillbaka till inledningen

framhölls där att arbetsplatsläsning, likväl som läsning på matställe eller kafe, är en form av "offentlig konsumtion" av dagspress. Det som här utmärker offentlig konsumtion är att den lästa tidningen i rättslig mening inte är min egen även om jag psykologiskt eller politiskt betraktar den som "min" tidning. Man kan dessutom se arbetsplatstillgången som ett slag av kollektiv prenumeration, som möjliggör att dagspress kan utnyttjas av hela "storphushållet" arbetstagarna.

Ett försök att anlägga ett mera teoretiskt perspektiv på förhållandet mellan hushålls- och arbetsplatstillgång kan göras i anslutning till den sk offentlighetsteorin, särskilt dennas föreställning om en skiljelinje mellan den privata och offentliga sfären (jfr Habermas 1962). För majoriteten av allmänheten tillhör morgontidningsläsningen idag privatsfären: man läser tidningen hemma i bostaden. Genom dagstidningen kommer offentligheten in i den privata sfären och vidgar den (jfr Habermas 1962, kap V och VI). För vissa grupper visar sig nu även själva läsplatsen i större eller mindre utsträckning vara del av den offentliga sfären.

Det är svårt att bedöma dagstidningsläsningens utveckling över tid i detta avseende, eftersom det saknas tillgång på säkra uppgifter om läsplats och läsmönster. Ett försiktigt antagande skulle dock vara att dagstidningsläsningen för mer än 100 år sedan i stor utsträckning hade formen av offentlig konsumtion. Uppgifter i romaner tyder på att kafeer och läsrum spelade en viktig roll i 1800-talets stadssamhälle. Tidningar i 1850-talets Stockholm torde ha spritts mer på detta sätt än via hushållsprenumeration, både beroende på distributionsformer och kostnader.

Om detta resonemang är riktigt är det rimligt att påstå att 1800-talets svenska dagstidningsspridning hade relativt stora likheter med vad som idag gäller framför allt i södra Europa: det är den offentliga konsumtionen som dominerar. Vad som hänt i Sverige sedan slutet av 1800-talet skulle då vara en ökad privatisering av dagstidningsläsningen genom ökad andel hushållsprenumeration. Man kan tänka sig att detta i första hand var en effekt av en successiv hushållsförändring, vilken i sin tur var en följd av urbaniseringsprocessen. Siffror på den försålda tidningsupplagan, alltså inte läsningen, visar att denna fortfarande på 1950-talet låg lägre på landsbygden än i städerna. Först under 1960-talet skedde en utjämning. Iakttagelsen får stöd av resultat från läsarstudier i andra länder. Heinz Pürer (1981) har visat att den mindre omfattande dagstidningsläsningen i Österrike har sin bakgrund i mycket låga siffror på landsbygden. Han pekar samtidigt på att det successivt sker en utjämning mellan stad och land i detta avseende.

Annorlunda uttryckt är den "privatiserade" dagstidningsläsning som tar sig uttryck i hushållsprenumerationer ett tecken på modernisering av samhället. Utvecklingen har förstärkts genom att tidningsägare som t ex Anders Jeurling förstod att utnyttja detta faktum. Tidningen blev hushållets länk till offentligheten. Den är ett medium som underlättar människors orientering i omgivningen, oavsett om det gäller allmänna nyheter eller annonser. Denna sociala orienteringsprocess är - eller blir - samtidigt en vana eller en ritual: man skall hålla sig med en dagstidning och läsa den varje dag för att kunna "konstatera att inget har hänt" (Furhoff 1972). Resonemanget om samhällets förändring förklarar dock inte helt varför just hushållsprenumerationen fått en så stor utbredning i Sverige.

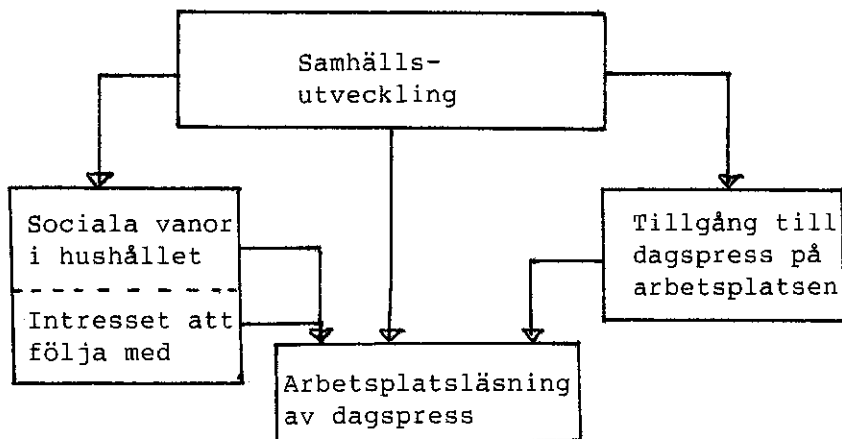
Man måste också peka på en faktor som hög levnadsstandard och genomsnittligt hög utbildningsnivå men också på de svenska dagstidningsföretagens effektiva distribution direkt till hushållen. En annan typ av förklaring skulle kunna vara att svenska hushåll varit mera uppbyggda kring kärnfamiljen än vad fallet är i andra länder.

Vad vi nu ser i arbetsplatsläsningen är en annan lässituation, där dagstidningen frikopplas från hushållet: man orienterar sig om offentligheten i offentligheten. Man kan här dra en parallell mellan tidningsläsning på arbetet i Sverige och kafeläsningen i södra Europa. Det finns inte någon möjlighet att på grundval av tillgängliga data säga i vad mån arbetsplatsläsningen är ett uttryck för en allmän tendens till minskad privatisering eller om det alltid funnits en stabil andel "icke-privat" tidningsläsning. Det teoretiska resonemanget klarlägger emellertid att det utmärkande draget för den offentliga tidningsläsningen är att de som läser en morgontidning "i offentligheten" också lever mindre "privat" än övriga. Detta ger då en god belysning av det faktum att arbetsplatsläsarna domineras av yngre personer i ensamhushåll. Detta är grupper, där hushållet inte är samma sociala bas som för barnfamiljen eller det medelålders paret.

Om vi ser arbetsplatsläsningen i detta allmänna perspektiv är konsekvenserna att vi måste söka tecken på förändringar i det sociala systemet. En uppluckring av de sociala vanorna kan tänkas påverka benägenheten att prenumerera och därmed intresset att söka andra vägar att skaffa dagstidningen. En nödvändig förutsättning är samtidigt att dagstidningar faktiskt finns tillgängliga på arbetsplatsen. Det senare har dock visat sig vara fallet på nästan samtliga större arbetsplatser i Sverige.

4.2 En förklaringsmodell

Mot bakgrund av vad som diskuterats i det föregående är det nu rimligt att försöka sammanfatta de faktorer som påverkar förekomsten av arbetsplatsläsning. Grafiskt kan denna illustreras som i figur 1.

Modellen kan uttryckas så att dagstidningsläsningen på arbetsplatsen är en effekt av förhållandet mellan den enskildes benägenhet att hålla sig med en tidning, tillgången på tidningar på arbetsplatsen och olika samhälleliga förhållanden. Sättet att resonera

kring arbetsplatsläsningen ansluter sig nära till den mera generella modell för dagstidningsläsning som presenteras av Weibull (1983). I den senare ses dagstidningsläsningen som en effekt av på den ena sidan den enskildes situation och intressen och på den andra de tillgängliga mediernas och deras karaktär. Dessa två faktorer samspelar och deras samspel påverkas av vilken typ av "kommunikationsrum" den enskilde befinner sig i (ibid, kapitel 3).

Om vi nu ser till arbetsplatsläsningen mot denna bakgrund är den första förutsättningen då att det finns tillgång till dagspress på arbetsplatsen. Det har tidigare påvisats att detta villkor gäller för nästan alla arbetsplatser med över 100 anställda samt att dessa som regel håller mer än en dagstidning tillgänglig. Samtidigt har det framkommit att det oftare är tjänstemän än kollektivanställda som har tillgång till dagspress på detta sätt. Det är naturligt att tänka sig att arbetsplatsspridning av dagspress i sin tur är ett uttryck för en förändrad syn på arbetsplatsen. Tidningsspridningen är ett led i att skapa trivsel genom att rusta upp lunch- och uppehållsrum. Med hänsyn till detta är det troligt att arbetsplatstillgången fortsätter att öka, och att fler kollektivanställda kommer att få tillgång till morgonpress via sitt arbete.

Men samtidigt är det uppenbart att tillgång till dagspress inte är ett tillräckligt villkor för att man skall bli arbetsplatsläsare. Hushållets sociala vanor, vilka i sin tur har att göra med hushållssammansättning, hushållsekonomi och familjetradition är det som regel avgörande. I princip har påvisats att det primärt är uppluckrade hushållsvanor som har samband med att man läser dagstidningen på arbetet. Å andra sidan har det framkommit att även bland enpersonshushåll finns det en majoritet som har hushållsprenumeration. Detta kan tolkas så att de uppluckrade vanorna alltid motverkas av viljan att genom tidningen hänga med i vad som händer, alltså den nytta man upplever sig ha av en daglig tidning i hushållet. Ett rimligt antagande är att en ytlig och närmast "rituell" tidningsläsning är den som lättast påverkas av ändrade sociala vanor, medan en mera "nyttoorienterad" läsning inte påverkas lika lätt. Klart är emellertid att både vanor och upplevd nytta i sin tur påverkas av vad som faktiskt händer i samhället. I amerikanska studier har framhållits att viljan att hänga med kan betraktas som en social norm, det är förändringen i denna norm som påverkar viljan att hålla sig med en daglig tidning (Weibull 1983).

I figur 1 har även markerats en direkt pil mellan samhällsutveckling och arbetsplatsläsning. Denna kan sägas stå för den allmänna kostnadsutvecklingen i samhället. Detta är en faktor som inte nödvändigtvis kanaliseras genom hushållet. Som tidigare framgått uppger många som upphört prenumerera att de egentligen inte ville sluta men att kostnadsutvecklingen tvingat dem att dra in på något och att tidningen då blev det som fick gå. Med reservation för att många svars personer säger detta för att undvika att komma med kritik av prenumerationsprisets nivå är det ändå uppenbart att detta är en för dagstidningar, hushåll och arbetsgivare "okontrollerbar" faktor. Samtidigt framkommer i de lokala läsarstudierna att denna faktor lättare utlöser arbetsplatsläsning om den enskilde har tillgång till en dagstidning på sin arbetsplats.

Det är svårt att på grundval av befintliga studier avgöra den relativa betydelsen av de enskilda faktorerna i figur 1. Som framgått av analysen finns det snarare ett relativt komplicerat samspel mel-

Till detta kommer de komplikationer som har att göra med en selektiv prissättningen i sig.

En andra faktor som tidningen åtminstone indirekt kan påverka är människors intresse att följa med i vad som händer, alltså dagstidningens upplevda nytta. Påståendet är delvis trivialt, eftersom det antyder det mera generella behovet att ge läsarna ett innehåll som intresserar dem. Vad som dock är det viktiga i detta sammanhang är att studera vilka som är riskgrupperna och analysera deras tidningsbehov. Det handlar här givetvis inte om att göra något slag av enkel markandsanpassning utan snarare att fundera över vad som kan tänkas göra en dagstidning attraktiv, och mindre umbärlig i de kritiska segmenten. Man torde kunna komma en bra bit på väg bara genom att för enskilda tidningar identifiera dessa "riskgrupper" och få igång en intern diskussion.

Den tredje faktorn som är påverkbar är tidningens prissättning, vilken i sin tur kan balansera den allmänna kostnadsutvecklingen. På denna punkt liksom i det föregående gäller det då att studera den eventuella priskänsligheten inom olika segment av prenumeranterna, t ex inom enpersonshushåll. Eftersom priset normalt inte är det avgörande torde detta vara ett vapen av begränsat värde. Man kan dock tänka sig en kombination av detta och redaktionella satsningar för vissa grupper. Det tveeggade i prisvapnet liksom då det gäller redaktionell satsning på vissa grupper är att detta kan ge negativa effekter i andra läsargrupper, så att dessa känner sig missgynnade.

De tre aspekterna på motstrategier från tidningsföretagens sida har endast avsett ge exempel på hur den i figur 1 redovisade modellen kan utnyttjas: det är inte läsarforskningens uppgift att komma med råd till tidningarna - det som här redovisas skall betraktas som underlag för bedömningar.

5 SAMMANFATTANDE BEDÖMNING

Huvudsyftet med denna sammanfattande översikt har varit att sätta in arbetsplatsläsningen i ett större sammanhang. Arbetsplatsläsningen har dels betraktats mot bakgrund av hushållsprenumeration, dels i förhållande till andra sätt att hålla sig med en dagstidning.

Det har fastslagits att hushållsprenumeration av tradition är det helt dominerande sättet att hålla sig med en morgontidning samt att bostaden är den dominerande läsplatsen. Detta har karakteriserats som att dagstidningsläsningen i första hand tillhör privatsfären. Men det har samtidigt påvisats att det finns tendenser till uppluckring i prenumerationsvanorna. I första hand gäller detta yngre ensamhushåll. I dessa grupper utgör tillgången till dagspress via arbetsplatsen en betydande del av förutsättningen för dagstidningsläsning.

Även om arbetsplatsläsningen bland yngre personer i ensamhushåll är betydande och arbetsplatsläsning ofta anges som skäl att säga upp en hushållsprenumeration kan inte de redovisade siffrorna med

säkerhet belägga om detta är frågan om en trend. Det är dessutom klart att det sedan slutet av 1970-talet inte skett någon större nedgång i hushållsprenumerationen. Den ökade arbetsplatstillgången förefaller i huvudsak gått ut över andra anskaffningssätt, särskilt lösnummerköp. Det finns dock svaga tendenser till minskad hushållsprenumeration bland yngre personer i ensamhushåll. I och med att enpersonshushållen totalt sett ökar i samhället kan det därför finnas skäl att analysera arbetsplatstillgångens betydelse.

Det har i detta sammanhang klart framkommit att dagstidningar har en stor spridning på svenska arbetsplatser. Nästan alla arbetsplatser med mer än 100 anställda prenumererar på dagspress för sina anställda. Samtidigt har framgått att detta i större utsträckning gäller tjänstemän än kollektivanställda. I de medelstora företagen är dock skillnaden i tillgång för dessa grupper förhållandevis liten.

I en sammanfattande modell har förhållandet mellan å ena sidan hushålls- och läsaregenskaper och å den andra arbetsplatstillgången preciserats. Det har antagits att arbetsplatsläsningen i första hand har sin bakgrund i hushållens mindre benägenhet att prenumerera. Denna uppkommer då de sociala vanorna i hushållen luckras upp eller då hushållet inte är den naturliga sociala basen för den enskilde - samtidigt som denne inte är särskilt intresserad av att följa med i vad som händer i samhället. Beslutet att säga upp en prenumeration, respektive att inte börja prenumerera då man bildar eget hushåll, underlättas av att det finns tidningar tillgängliga på arbetsplatsen. Andra faktorer som spelar in är den allmänna kostnadsutvecklingen, där vid en viss punkt tidningen blir något man måste dra in på. Detta gäller dock oftare äldre än yngre hushåll.

Slutligen har dagtidningsföretagens strategiska möjligheter analyserats. Detta har inte skett i avsikt att ge förslag till åtgärder utan endast för att illustrera modellen. Det har då framgått att tidningarna direkt eller indirekt kan påverka tidningstillgången på arbetsplatser, bl a genom prissättning, människors intresse att följa med, t ex genom redaktionella satsningar på kritiska grupper, och motverka effekten av kostnadsutvecklingen genom t ex rabatter. Det har samtidigt visats att samtliga åtgärder är tveeggade då de sätts in i modellen.

Till detta kommer en mera generell slutsats av något annat slag. Den understryker faran för tidningarna att bygga sina analyser på den försålda upplagan. Vad som framhållits i dessa analyser är att en nedgång i hushållsprenumeration kan betyda en minskad upplagesiffra enligt TS men att denna i sin tur inte innebär någon minskad läsning; i vissa fall kan arbetsplatsläsning t o m betyda en mer omfattande dagstidningsläsning genom att de som har tidningen i bostaden också läser i tidningen på arbetet. Konsekvensen är att räckviddssiffror baserade på lokala läsarundersökningar blir allt viktigare för bedömningen av läsarmarknaden. Med detta menas inte en läsarstudie vid ett eller annat tillfälle utan mer kontinuerliga mätningar av lokal massmediekonsumtion. Först sådana studier kan säga något om de allmänna trenderna i dagstidningsläsningen.

D A G S T I D N I N G S S P R I D N I N G
P Å
S V E N S K A
A R B E T S P L A T S E R

Resultat från en enkätundersökning

INNEHÅLL

1	INLEDNING	29
2	UNDERSÖKNINGSUPPLÄGGNING	30
2.1	Metod och frågeformulär	30
2.2	Urval	31
2.3	Genomförande och svarsfrekvens	31
2.4	Viktning	36
3	DAGSTIDNINGSSPRIDNING	37
3.1	Total tidningsspridning	37
3.2	Antal tidningar.	41
3.3	Uppsummering	44
4	SPRIDNING AV OLIKA TYPER AV TIDNINGAR	45
4.1	Total spridning	45
4.2	Storstadsmorgontidningar	51
4.3	Uppsummering	54
5	MÖNSTER I ARBETSPLATSSPRIDNINGEN	54
5.1	Läsplats	54
5.2	Läsare med tillgång till tidningar.	61
5.3	Uppgiven anledning till tidningsspridning	66
5.4	Uppsummering	67
6	SAMMANFATTNING	67

1 INLEDNING

De fåtaliga studier som hittills har utförts med inriktning på arbetsplatsläsning har huvudsakligen behandlat läsningen och tillgången till dagstidningar utifrån användarnas, dvs de anställdas perspektiv. De slutsatser man drar blir då t ex att drygt 60 procent av alla förvärvsarbetande har tillgång till någon dagstidning på sin arbetsplats (Weibull 1984). Ett perspektiv som däremot inte har beaktats är den faktiska dagstidningsspridningen på arbetsplatserna. Frågeställningen blir då istället hur stor andel av arbetsplatserna som av någon anledning har dagstidningar tillgängliga. Två givna delfrågor blir då vid vilken typ av arbetsplatser tidningar sprids och vilka kategorier anställda som har tillgång till tidningarna.

I denna delrapport försöker ovanstående frågor besvaras utifrån en större undersökning av arbetsplatser som gjordes vid Avdelningen för masskommunikation vid Göteborgs universitet hösten 1984. Undersökningen är gjord inom ramen för Dagspresskollegiet, vilket huvudsakligen finansieras av Dagspressen Marknadsinformation AB. Särskilda medel har för denna studie ställts till förfogande av Presstödsnämnden.

Urvalet av arbetsplatser består dels av ett riksurval arbetsplatser, dels av fem lokalurval arbetsplatser inom regioner som tidigare har studerats inom Dagspresskollegiets fortlöpande läsarundersökningar. Dessa kommuner är Stockholm, Jönköping, Halmstad, Laholm och Alingsås. Tanken bakom dessa urval är att riksurvalet ska ge en samlad bild av hur tillgången till dagstidningar ser ut på olika typer av arbetsplatser, medan lokalurvalen ska kunna belysa vad olika faktorer som lokal mediestruktur och geografiska/arbetsmarknadsmässiga skillnader har för betydelse. I denna rapport ligger tyngdpunkten på riksurvalet. I ett senare skede kommer de lokala urvalen att kunna studeras närmare - då i anknytning till tidigare användningsstudier (se Ohlsson 1983, Reimer 1984).

Rapportens huvudfrågor är följande:

1. På hur stor andel av svenska arbetsplatser sprids dagspress till de anställda?

2. Vilken typ av dagstidningar finns tillgängliga på arbetsplatserna?

3. Var på arbetsplatserna finns tidningarna tillgängliga?

4. Vilka anställda har tillgång till dagstidningarna?

Tyngdpunkten ligger, såsom framgår av frågeställningarna, på att beskriva spridningen av dagstidningar. En viktig aspekt är naturligtvis skillnader mellan olika arbetsplatser. De bakgrundsvariabler som kommer att användas för att belysa tidningsspridningen är - förutom de redan nämnda variablerna område och antal anställda - huvudsakligen ägartyp och näringsgren. Med ägare menas huruvida arbetsplatsen är statlig, kommunal eller icke-offentlig. Närings-

samt ett följbrev som motiverade studien (bil 1). Tiden för ifyllande beräknades till knappa tio minuter.

2.2 Urval

Urvalet bestod av ett riksrepresentativt urval och ett antal lokalurval på orter där massmediekonsumtionen sedan tidigare studier var känd. De ingående företagen valdes ut så att olika storlekar skulle vara representerade. Urvalen beställdes ur Statistiska Centralbyråns företagsregister. Registret omfattar juridiska och fysiska personer som uppfyller något av nedanstående villkor:

- har anställd personal
- är mervärdesskattskyldiga
- B-skattar för inkomst av rörelse
- fysiska personer som har inregistrerad firma

Företagen har sedan delats in i arbetsställen, med vilket menas varje adress eller fastighet där företagen bedriver verksamhet. För lokalstudierna bedömdes bruttourvalsstorleken behöva vara ca 50 arbetsställen per storleksklass, medan riksurvalet gjordes tre gånger så stort. Urvalsstorlekarna bestämdes utifrån möjligheten att kunna bryta ned svaren i mindre grupper. Tabell 2.1 visar de beställda urvalen.

Tabell 2.1. Beställda urval.
Arbetsplatsstudien 1984.

Område	ANTAL ANSTÄLLDA		
	0-99	100-499	500-
Riks	150	150	150
Stockholm	50	50	50
Jönköping	50	Samtliga	Samtliga
Halmstad	50	Samtliga	Samtliga
Laholm	50	Samtliga	Samtliga
Alingsås	50	Samtliga	Samtliga

2.3 Genomförande och svarsfrekvens

Postenkäterna skickades ut till arbetsställena den 16 oktober 1984. Efter en dryg vecka följde ett påminnelsebrev med en ny enkät. Därefter inleddes telefonpåminnelser och telefonintervjuer. Fältar-

betet avbröts efter en månad. Vid den tidpunkten hade 87 procent av nettourvalet besvarat enkäten. Tabell 2.2 visar svarsfrekvensen i de olika områdena.

Tabell 2.2. Svarsfrekvens. Arbetsplatsstudien 1984

	RIKS	OMRÅDE					TOTALT
		Stock- holm	Jönkö- ping	Halmstad	Laholm	Alingsås	
Bruttourval	430	150	119	102	54	62	917
Bortdefinierade	39	9	21	14	30	17	130
Upphört/ flyttat	13	9	6	4	2	3	37
Lantbruk	26	0	15	10	28	14	93
Nettourval	391	141	98	88	24	45	787
Antal svar	347	123	80	82	16	38	686
Svarsfrekvens	89	87	82	93	67	84	87

Svarsfrekvensen uppgår i samtliga områden utom Laholms kommun till drygt 80 procent. I Laholm blev nettourvalet så lågt som 24 arbetsställen, varav 16 besvarade enkäten. Det höga antalet bortdefinierade arbetsställen består, som synes, dels av jordbrukare, dels av företag som inte längre existerar.

Som tidigare nämnts kommer storleken på företaget - vilket här definieras som antal anställda - typ av ägare och näringsgren vara de variabler som främst kommer att användas vid analysen av skillnader i tidningsspridning. Det är därför viktigt att bortfallet inte är för högt i någon av av dessa grupper. Tabell 2.3 visar svarsfrekvensen totalt för grupperna.

Tabell 2.3. Svarsfrekvens i grupper.
Arbetsplatsstudien 1984 (procent)

	Svarsfrekvens	Nettourval
TOTALT	87	787
ANTAL ANSTÄLLDA		
0	65	117
1-99	85	151
100-499	85	314
500-	95	205
ÄGARTYP *		
Statlig	99	141
Kommunal	93	138
Icke-offentlig	82	508
NÄRINGSGREN		
Produktion	87	279
Handel och service	78	117
Kommunikation	88	68
Bank och försäkring	87	79
Offentlig förvaltning	92	219

* Näringsgren utgår från Svensk Näringsgrensindelning (SNI) med följande skillnader:

Produktion=Tillverkning och Byggnadsverksamhet.

Handel och Service=Varuhandel, restaurang- och hotellverksamhet.

Kommunikation=Samfärdsel, post- och telekommunikationer.

Bank och Försäkring=Bank och försäkringsverksamhet, fastighetsförvaltning, uppdragsverksamhet.

Offentlig förvaltning=Offentlig förvaltning och andra tjänster.

25 arbetsställen har inte varit möjliga att klassificera inom något av ovanstående arbetsställen.

Svarsfrekvensen är tillfredsställande i samtliga storleksklasser utom bland enmansarbetsplatserna. I denna grupp har enbart 65 procent besvarat enkäten. Vid telefonintervjuer framkom tecken på att dessa företagare inte deltog p g a att de inte har några tidningar på arbetsplatsen. En stor andel av dessa företagare har inte varit möjliga att nå över huvud taget. Enmansföretagens särskilda karaktär, vilket redan har framhållits, gör dem mindre intressanta i detta sammanhang. Följaktligen ingår dessa inte i flertalet tabeller.

Icke-offentliga företag har svarat i något mindre utsträckning än offentliga företag. Svandsandelen är emellertid över 80 procent även i denna grupp. De statliga arbetsställena har nästan samtliga besvarat enkäten. Indelningen i olika näringsgrenar visar att svandsandelen är ca 90 procent utom vad det gäller Handel och service, där andelen är knappt 80 procent.

Sammanfattningsvis går det att konstatera att svandsfrekvensen är påfallande hög samt relativt jämnt fördelad. Undantaget är enman-

sarbetsplatserna, som normalt inte kommer att behandlas. Det innebär att vi med en viss säkerhet kan uttala oss om olika gruppkillnader i fortsättningen av rapporten.

Efter denna genomgång av svarsfrekvensen för olika typer av arbetsplatser kan det vara värdefullt att redovisa antalet arbetsplatser med svar i respektive grupp. Det får sin betydelse efter hand i rapporten, då vissa områden - och typer av arbetsplatser - blir svårare att bryta ned än andra. Av denna anledning presenteras i tabell 2.4 antalet svar uppdelat på antal anställda och ägartyp respektive näringsgren.

Tabell 2.4. Antal svar i grupper.
Arbetsplatsstudien 1984.

	RIKS OMRÅDE					
		Stock- holm	Jön- köping	Halm- stad	Laholm	Alingsås
<u>ÄGARTYP</u>						
<u>0 ANSTÄLLDA</u>						
Statlig	0	0	0	0	0	0
Kommunal	9	0	0	0	0	0
Icke-offentlig	28	11	5	14	4	13
<u>1-99 ANSTÄLLDA</u>						
Statlig	2	1	1	2	1	1
Kommunal	10	3	4	6	2	2
Icke-offentlig	37	15	14	9	7	11
<u>100-499 ANSTÄLLDA</u>						
Statlig	36	17	15	8	1	2
Kommunal	26	7	10	11	0	1
Icke-offentlig	70	20	26	1	1	7
<u>500- ANSTÄLLDA</u>						
Statlig	36	16	0	0	0	0
Kommunal	32	11	1	1	0	1
Icke-offentlig	69	22	4	2	0	0

<u>0 ANSTÄLLDA</u>						
Produktion	9	1	1	5	0	5
Handel och service	8	4	4	5	4	4
Kommunikation	3	3	0	1	0	2
Bank och försäkring	4	2	0	2	0	0
Offentlig för- valtning	3	1	0	0	0	2
<u>1-99 ANSTÄLLDA</u>						
Produktion	12	2	6	5	2	4
Handel och service	19	4	5	2	3	3
Kommunikation	4	1	0	1	1	0
Bank och försäkring	1	8	2	0	1	1
Offentlig för- valtning	13	4	6	7	3	6
<u>100-499 ANSTÄLLDA</u>						
Produktion	56	6	19	19	2	7
Handel och service	12	4	1	3	0	0
Kommunikation	8	6	8	5	0	1
Bank och försäkring	12	14	3	2	0	0
Offentlig för- valtning	40	13	18	17	0	2

<u>500- ANSTÄLLDA</u>						
Produktion	66	11	4	2	0	0
Handel och service	13	4	0	0	0	0
Kommunikation	11	5	0	0	0	0
Bank och försäkring	7	10	0	0	0	0
Offentlig förvaltning	46	18	1	1	0	1

Tabell 2.4 skall endast betraktas som ett slag av basmaterial; det finns möjlighet att gå tillbaka till den med anledning av vad som framkommer om arbetsplatsläsningen, exempelvis olika geografiska områdesskillnader. Tabellen ger då en bild av vilket slag av lokala arbetsplatser som finns i ett område.

Ett annat problem som kan uppstå i postenkäter är internbortfall, dvs svars personer hoppar över vissa frågor. Det gäller nästan inte alls för denna enkät; internbortfallet uppgår aldrig till mer än några enstaka arbetsställen.

2.4 Viktning

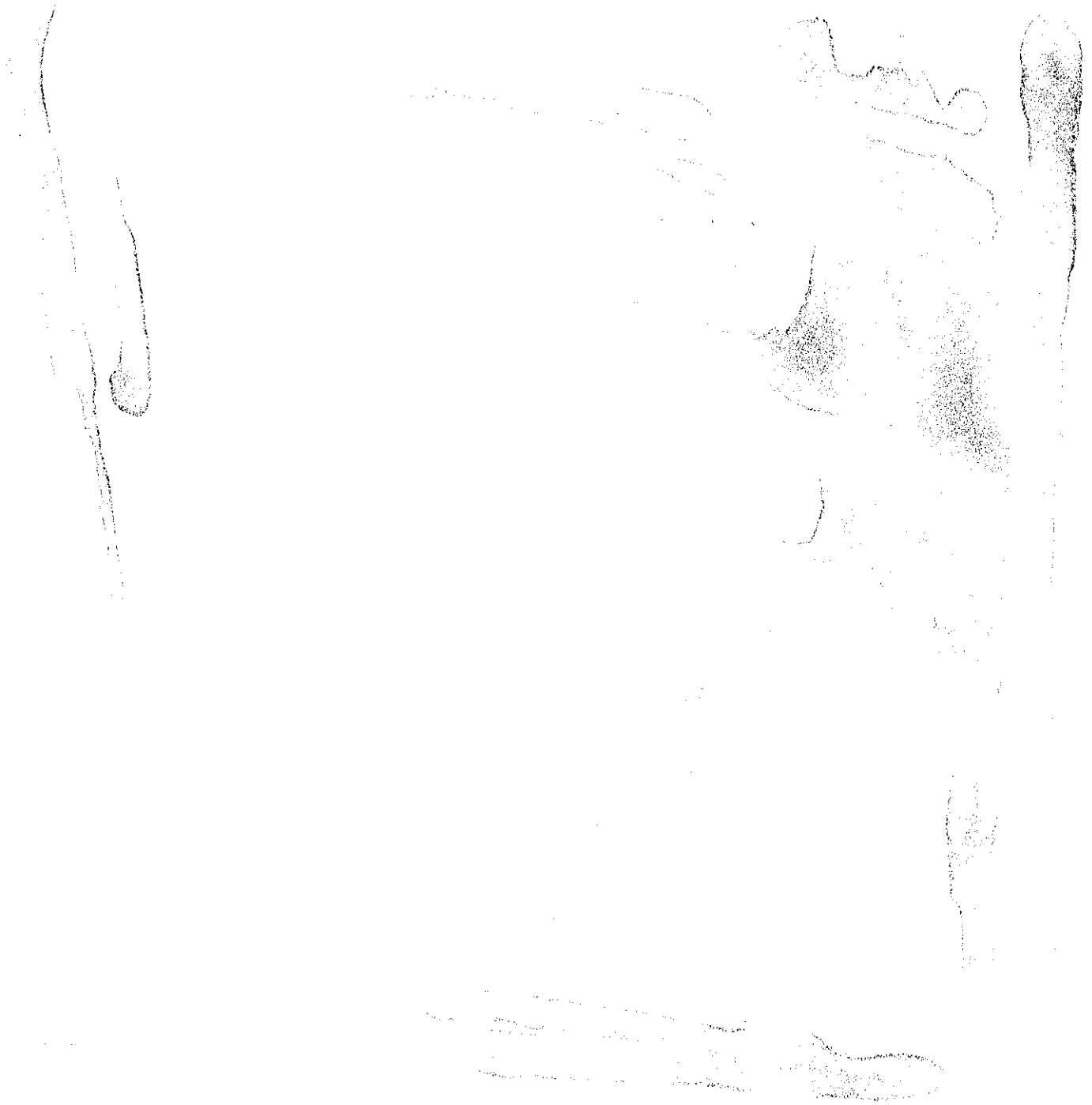
Urvalet betälldes så att ett större antal arbetsställen skulle finnas i varje storleksklass. Riksurvalet bestod därför av lika många företag med 0-99 anställda som med mer än 500 anställda. I verkligheten ser inte fördelningen ut så. Därför har alla totalsiffror viktats. Det betyder att de mindre företagen har viktats upp i förhållande till de större företagen. Det innebär samtidigt att det inte, vilket normalt är möjligt, går att räkna fram det exakta antalet svar när procentandelen ges. För resultatredovisningen och slutsatserna har detta emellertid ingen praktisk betydelse.

*

*

*

Sammanfattningsvis skall konstateras att undersökningsurvalen både består av ett nationellt och flera lokala. Dessa urval omfattar både offentlig och privat verksamhet och är baserade på enskilda arbetsställen. Svarsfrekvensen på den utsända postenkäten har överlag varit mycket god. Det mindre svarsintresset bland enmansföretagare i kombination med denna grupps mindre relevans för undersökningens frågeställning har gjort att dessa exkluderats.

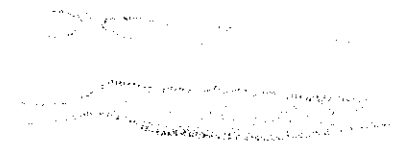
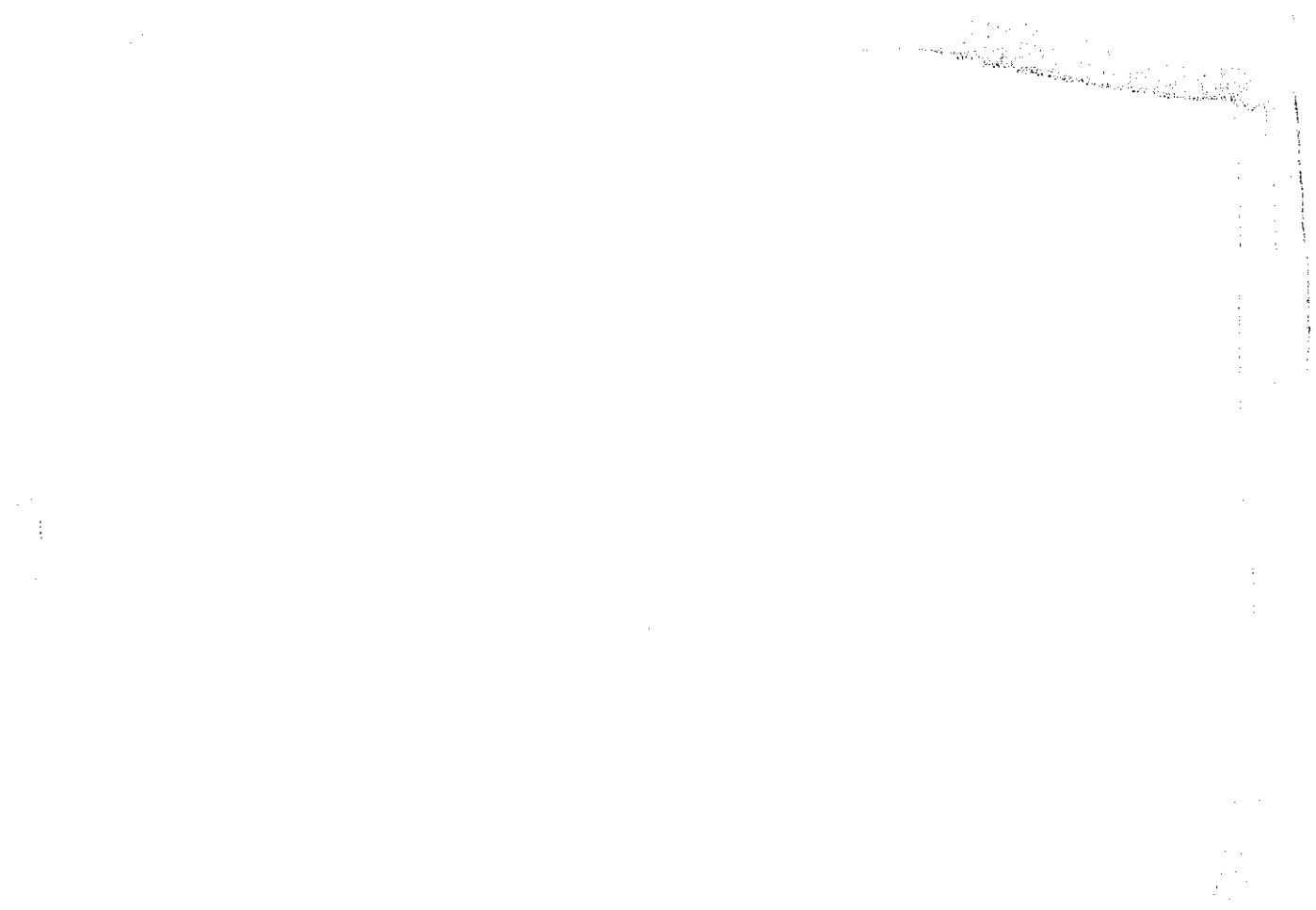
Den centrala frågeställningen i studien är hur stor andel av de undersökta företagen som tillhandahåller dagstidningar på arbetsplatsen. Ur tabell 3.1 framgår att åtminstone någon dagstidning finns på drygt hälften av samtliga arbetsställen med anställda i riksurvalet. Det framgår vidare ur siffrorna från lokalurvalen att variationerna mellan olika orter är betydande. I Stockholm finns tidningar på nästan 80 procent av samtliga arbetsställen. I de något mindre orterna Jönköping och Halmstad finns tidningar på ca 70 procent av arbetsställena. På de minsta orterna Laholm och Alingsås är tillgången till tidningar 50 procent eller mindre.

Tabell 3.1. Tillgång till dagstidningar på arbetsplats.
Arbetsplatsstudien 1984 (procent, viktat)

Område	Andel	Antal svar
Riks	54	(318)
Stockholm	76	(112)
Jönköping	70	(75)
Halmstad	66	(68)
Laholm	50	(12)
Alingsås	36	(25)

Antal anställda

Ovanstående siffror är viktade utifrån det totala antalet arbetsställen i respektive storleksklass. Det betyder att skillnader kan bero på att de mindre orterna har en större andel små företag än vad de större orterna har. Siffrorna måste därför kompletteras med en uppdelning i de olika storleksklasserna. Detta är gjort i tabell 3.2.

För samtliga områden stiger tillgången till dagstidningar med antalet anställda. Arbetsplatser med upp till 100 anställda uppger till ca 60 procent att dagstidningar finns tillgängliga. På arbetsplatser med över 100 anställda är sannolikheten att någon tidning finns på arbetsstället ca 90 procent eller mer. Tillgången bland enmansarbetsplatser, som inte finns med i tabellen, är mindre än 50 procent. Det framgår vidare att skillnaderna mellan olika regioner försvinner med kontroll för antal anställda. I samma storleksklasser är dagstidningsspridningen ungefär lika stor, oavsett ort. Resultatet är knappast oväntat. Större arbetsplatser har normalt större möjlighet - och behov - av tidningsspridning än vad mindre arbetsplatser har. De åsikter som framförts om tidningen som ett led i en modern arbetsmiljö pekar också mot samma behov.

En viktig iakttagelse, med relevans även för senare tabeller, är den betydelse viktningen har för totalsiffrorna. Den genomsnittliga tillgången i riksurvalet är 54 procent, trots att tillgången är ca 90 procent för arbetsplatser med mer än 100 anställda. Förklaringen är att det stora antalet småföretag drar ned siffrorna. Viktningen är nödvändig. Den stora skillnaden gör att man för att få en samlad - och rimlig - bild av förhållandet måste utgå från tabeller där kontroll görs för antal anställda.

Ägartyp

Storleken behöver givetvis inte vara den enda förklaringen till skillnader i tidningsspridning. I en tidigare studie (Ohlsson 1983) framhölls att offentliganställda oftare uppgav sig ha tillgång till dagstidningar än privatanställda. Mot denna bakgrund är det av intresse att studera skillnader i spridning beroende på ägartyp. I tabell 3.3 presenteras tillgången till dagstidningar bland kommunala, statliga och icke-offentliga arbetsställen. Tabellerna är, i enlighet med ovanstående resonemang, uppdelade efter antal anställda. Siffror presenteras för riksurvalet och de tre största lokalurvalen.

Tabell 3.2. Tillgång till dagstidning på arbetsplats.
 Antal anställda. Arbetsplatsstudien 1984. (procent)

Område	ANTAL ANSTÄLLDA					
	1-99	antal svar	100-499	antal svar	500-	antal svar
Riks	53	(49)	87	(132)	91	(137)
Stockholm	63	(19)	89	(44)	100	(49)
Jönköping	68	(19)	90	(51)	(80)	(5)
Halmstad	65	(17)	88	(48)	(100)	(3)
Laholm	50	(10)	100	(2)	-	-
Alingsås	36	(14)	90	(10)	(100)	(1)

Tabell 3.3. Tillgång till dagstidningar på arbetsplats. Ägare.
Arbetsplatsstudien 1984 (procent, viktat)

Undersökning	ANTAL ANSTÄLLDA					
	1-99	antal svar	100-499	antal svar	500-	antal svar
RIKS						
Statlig	(0)	(2)	89	(36)	94	(36)
Kommunal	80	(10)	88	(26)	91	(32)
Icke-offentlig	49	(37)	86	(70)	89	(69)
STOCKHOLM						
Statlig	(100)	(1)	83	(17)	100	(16)
Kommunal	(33)	(3)	(71)	(7)	100	(11)
Icke-offentlig	67	15	71	(20)	100	(22)
JÖNKÖPING						
Statlig	(0)	(1)	90	(15)	-	-
Kommunal	(75)	(4)	90	(10)	(0)	(1)
Icke-offentlig	(71)	(9)	92	(29)	(100)	(2)
HALMSTAD						
Statlig	(0)	(2)	(100)	(8)	-	-
Kommunal	(100)	(6)	91	(11)	(100)	(1)
Icke-offentlig	(56)	(9)	83	(29)	(100)	(2)

Huvudresultatet i tabell 3.3 är att dagstidningsspridningen är ungefär lika stor oberoende av ägargrupp, med ett undantag: På de allra minsta arbetsställena har de offentliga tidningar i större utsträckning än de icke-offentliga. Sannolikheten för tidningar ökar vidare med antalet anställda inom samtliga grupper.

De olika lokalurvalen visar i huvudsak på samma tendens. I några fall är siffrorna något avvikande men det gäller fall där urvalen är alltför små för att tillåta slutsatser. I Stockholm ökar tillgången för samtliga ägargrupper med ökat antal anställda, samtidigt som de icke-offentliga arbetsställena i något mindre utsträckning har dagstidningar. Mönstret går igen även i Halmstad.

Näringsgren

Den sista bakgrundsvariabeln som kommer att användas för att belysa skillnader mellan arbetsplatser är den näringsgren som arbetsstället klassificeras inom. Produktion och Offentlig förvaltning är de grenar med flest antal arbetsställen i urvalet, men även Handel och service, Bank och försäkring samt Kommunikation har tillräckligt många enheter för att en jämförelse ska vara meningsfull. I tabell 3.4 framgår andelen företag med dagstidningar inom de olika näringsgrenarna. Tabellen är också uppdelad med hänsyn till arbetsplatsernas storlek.

Tabell 3.4. Tillgång till dagstidning. Näringsgren. Riksurvalet.
Arbetsplatsstudien 1984 (procent)

	ANTAL ANSTÄLLDA					
	1-99	antal svar	100-499	antal svar	500-	antal svar
NÄRINGSGREN						
Produktion	50	(12)	77	(56)	48	(66)
Handel och service	53	(19)	92	(12)	(100)	(3)
Kommunikation	(25)	(4)	(100)	(8)	82	(11)
Bank och försäkring	(0)	(1)	92	(12)	(100)	(7)
Offentlig förvaltning	69	(13)	34	(40)	96	(46)

Mönstret är inte lika entydigt för näringsgrenarna som för ägargrupperna. Inledningsvis är tillgången låg för företag med få anställda - normalt 50 procent eller mindre. Däremot ökar inte tillgången med fler anställda inom samtliga grenar. De enda grenar som visar upp ett 'förväntat' mönster är Handel och service och Bank och försäkring. Här ökar tillgången för varje storleksklass. För Produktion och Kommunikation sjunker tillgången i den största storleksklassen. Ett tredje mönster gäller för Offentlig förvaltning; här är tillgången minst i mellangruppen. Dessa olika mönster gör det svårt att entydigt bedöma tillgången. Den enda klara tendensen är egentligen att företag sysselsatta inom Produktion har en lägre tillgång till dagstidningar än andra näringsgrenar.

* * *

Vad vi ser av denna första analys av tidningstillgång är att storlek och ägartyp betyder mer för tidningstillgången än vad näringsgrenen gör. Man kan anta att det bakom detta faktum döljer sig att det i förekommande fall rör sig om arbetsplatser med en hög andel tjänstemän, och att det är inom dessa grupper som dagstidningar på arbetsplatser huvudsakligen är spridd. Den något högre tillgången i Stockholm tyder på detta. Frågan diskuteras mer utförligt i ett senare kapitel.

Det är vidare viktigt att framhålla att dessa siffror inte är direkt jämförbara med individdata. Genom att tidningar sprids vid större arbetsplatser blir antalet teoretiskt möjliga tidningsläsare större än siffran på genomsnittet för alla arbetsställen. Samtidigt påverkas givetvis möjligheten till läsning av antalet dagstidningar som finns tillgängliga. Det senare diskuteras i nästa avsnitt.

3.2 Antal tidningar.

Ett konstaterande att vissa arbetsställen har dagstidningar medan andra inte har det, behöver i enlighet med ovanstående resonemang nyanseras med uppgifter om antalet tidningar. I frågeformuläret fick svarspersonerna ange hur många och vilka typer av tidningar som finns på respektive arbetsplats. Svaren framgår ur tabell 3.5

Tabell 3.5. Antal tidningar.
Arbetsplatsstudien 1984 (procent, viktat och antal)

Område	ANTAL TIDNINGAR								Genomsnitt- ligt antal tidningar *	Antal svar
	0	1-10		11-100		101-				
Riks	46	50	(93)	2	(4)	2	(4)	6	(318)	
Stockholm	24	69	(91)	5	(7)	2	(2)	7	(112)	
Jönköping	30	64	(93)	0	(-)	5	(7)	3	(75)	
Halmstad	34	60	(91)	0	(-)	6	(9)	2	(68)	

* I det genomsnittliga antalet tidningar ingår inte arbetsställen med obegränsat antal tidningar, t ex kiosker.

Antalet tillgängliga tidningar är i genomsnitt drygt fem stycken. Fyra procent av företagen har fler än tio tidningar, medan två procent har fler än 100 tidningar. Antalet tidningar är högre i Stockholm än i andra kommuner. Fördelningen är likartad i Halmstad och Jönköping. Bland de arbetsplatser som har tillgång till tidningar är det inom samtliga områden ca 90 procent som har högst tio tidningar. Det genomsnittliga antalet tidningar på dessa arbetsplatser är knappt tio i Stockholm och i riksurvalet, knappt fem i övriga urval. Andelen arbetsplatser med mer än 100 tidningar är något högre i Jönköping och Halmstad än i Stockholm.

Antal anställda

Storleken på arbetsställena påverkar naturligtvis antalet tidningar som finns tillgängliga. Ju fler anställda, desto fler tidningar. Förhållandet gäller för samtliga urval. I tabell 3.6 presenteras det genomsnittliga antalet tidningar för respektive storleksklass.

Tabell 3.6. Antal tidningar. Antal anställda.
Arbetsplatsstudien 1984 (Genomsnittligt antal tidningar)

	ANTAL ANSTÄLLDA					
	1-99	antal svar	100-499	antal svar	500-	antal svar
Riks	2	(49)	4	(132)	10	(137)
Stockholm	3	(19)	4	(44)	12	(49)
Jönköping	1	(19)	4	(51)	(2)	(5)
Halmstad	1	(17)	3	(48)	(5)	(3)

Det mest slående med tabell 3.6 är likheten i de olika urvalen. På små företag finns 1-3 tidningar, på medelstora företag något fler och på stora företag åtskilligt fler tidningar. Undantagen är de stora företagen i Jönköping och Halmstad, som dock är för få för att det ska vara möjligt att dra några slutsatser. Antalet tidningar beräknat enbart på arbetsplatser med tidningar stiger med ungefär ett exemplar jämfört med antalet för samtliga arbetsställen.

Ägartyp

Tillgången till tidningar var ungefär lika stor oberoende av ägartyp. Antalet tidningar uppvisar emellertid inte riktigt samma mönster. Åtminstone inte bland de största företagen. Det framgår ur tabell 3.7.

Tabell 3.7. Antal tidningar. Ägare.
Arbetsplatsstudien 1984 (genomsnittligt antal tidningar)

ANTAL ANSTÄLLDA						
	1-99	antal svar	100-499	antal svar	500-	antal svar
RIKS						
Statlig	(0)	(2)	5	(2)	8	(36)
Kommunal	1	(10)	5	(26)	15	(32)
Icke-offentlig	2	(37)	4	(70)	9	(69)
STOCKHOLM						
Statlig	(1)	(1)	2	(17)	11	(16)
Kommunal	(0)	(3)	(4)	(7)	8	(11)
Icke-offentlig	3	(15)	6	(20)	17	(22)
JÖNKÖPING						
Statlig	(0)	(1)	4	(15)	-	(-)
Kommunal	(2)	(4)	4	(10)	(0)	(1)
Icke-offentlig	(1)	(9)	4	(29)	(1)	(2)
HALMSTAD						
Statlig	(0)	(2)	(7)	(8)	-	(-)
Kommunal	(1)	(6)	2	(11)	(3)	(1)
Icke-offentlig	(1)	(9)	2	(29)	(6)	(2)

Det finns nästan dubbelt så många tidningar på de stora kommunala arbetsställena som på övriga stora arbetsställen. Däremot är antalet det samma i övriga storleksklasser. Ett annat mönster gäller för Stockholm, där det istället är de icke-kommunala, stora arbetsställena som har ett stort antal dagstidningar. På små och medelstora arbetsställen spelar ägartypen ingen roll för antalet tidningar.

Näringsgren

Tillgången till dagstidningar uppdelat på olika näringsgrenar uppvisade inget entydigt mönster i kapitel 3.1. Här gäller nu frågan om antalet tidningar varierar mellan näringsgrenarna. Dessa siffror presenteras i tabell 3.8.

Tabell 3.8. Antal tidningar. Näringsgren. Riksurvalet.
Arbetsplatsstudien 1984 (genomsnittligt antal tidningar)

	ANTAL ANSTÄLLDA					
	1-99	antal svar	100-499	antal svar	500-	antal svar
NÄRINGSGREN						
Produktion	1	(12)	2	(56)	8	(63)
Handel och service	3	(19)	7	(12)	(15)	(3)
Kommunikation	(0)	(4)	(6)	(8)	9	(11)
Bank och försäkring	(0)	(1)	5	(12)	(19)	(7)
Offentlig förvaltning	1	(13)	6	(40)	12	(46)

Antalet tidningar är lägst för arbetsställen sysselsatta med produktion. För övriga näringsgrenar är antalet tillgängliga tidningar inom respektive storleksklass ungefär det samma. Antalet stiger med antalet anställda för samtliga näringsgrenar.

* * *

Analysen av antalet dagstidningar har visat att detta i huvudsak följer samma mönster som för tillgången till dagstidningar. Vad som dock något utjämnats är förhållandet mellan effekten av storlek och ägartyp. Medan storlek är mest utslagsgivande för total spridning förefaller ägartyp betyda något mer för antalet spridda tidningar. Det senare fallet gäller i första hand för kommunala arbetsplatser. Angående storleken på arbetsplatserna så stiger, helt naturligt, antalet tillgängliga tidningar med antalet anställda. Men antalet tidningar stiger inte i samma utsträckning. Det betyder att antalet spridda tidningar per anställd är högre på små arbetsplatser än på större.

3.3 Uppsummering

Det finns ett antal slutsatser som kan dras ur kapitel tre. För det första går det konstatera att ca hälften av de svenska arbetsställen med anställda tillhandahåller någon dagstidning. För det andra är det nödvändigt att konstatera att detta tal är missvisande om man ser det ur de anställdas perspektiv. Det stora flertalet arbetsställen i Sverige har få anställda. På dessa arbetsställen sprids tidningar i ungefär hälften av fallen. På större arbetsställen - där flertalet svenskar arbetar - är tillgången långt högre. På arbetsställen med över 100 anställda sprids tidningar i åtminstone nio fall av tio. En tredje slutsats är att offentliga arbetsställen i något större utsträckning än icke-offentliga arbetsstäl-

len har dagstidningar. Det går vidare att konstatera att arbetsställen sysselsatta med produktion tenderar att ha dagstidningar i mindre utsträckning än övriga arbetsställen. Slutligen har det framgått att antalet tillgängliga tidningar per anställd är högst på små arbetsställen.

4 SPRIDNING AV OLIKA TYPER AV TIDNINGAR

Hittills har rapporten behandlat tidningstillgången oberoende av vilka tidningar som finns tillgängliga. Det är emellertid klart att vissa typer av tidningar är vanligare än andra. I en tidigare läsarundersökning i Halmstad har framgått att nästan samtliga svarspersoner med tillgång till dagstidning hade tillgång till den lokala morgontidningen. Utav samtliga förvärvsarbetande hade 49 procent tillgång till en lokaltidning. 34 procent hade tillgång till en storstadsmorgontidning (Reimer 1984). Nu är det inte säkert att mönstret är det samma i hela landet. Framför allt är det tänkbart att storstäderna kan uppvisa ett annat mönster. Kapitel fyra belyser spridningen i de olika områdena.

4.1 Total spridning

Den första frågeställningen för kapitel fyra gäller vilka typer av tidningar som finns tillgängliga på arbetsplatserna totalt. I frågeformuläret namngavs de fem största storstadsmorgontidningarna. I övrigt återfanns svarsalternativen 'lokal morgontidning', 'kvällstidning' och 'annan tidning'. För varje svarsalternativ skulle svarspersonerna ange hur många tidningar av respektive typ som fanns på arbetsplatsen. Tabell 4.1 visar hur tillgången till olika typer av tidningar ser ut i de olika urvalen.

Tabell 4.1. Typ av tidning.
Arbetsplatsstudien 1984 (procent, viktat)

TYP AV TIDNING						
område	storstads- morgon- tidning	lokal morgon- tidning	kvälls- tidning	annan tidning	antal svar	
Riks	34 (62)	31 (57)	12 (23)	19 (34)	(318)	
Stockholm	76 (100)	5 (7)	17 (23)	19 (25)	(112)	
Jönköping	43 (62)	54 (78)	11 (15)	22 (31)	(75)	
Halmstad	32 (48)	49 (74)	6 (9)	12 (18)	(68)	
Laholm	20 (40)	40 (80)	0 (0)	0 (1)	(12)	
Alingsås	29 (81)	15 (40)	7 (20)	15 (40)	(25)	

Anm: Siffrorna inom parentes anger andelen tidningar på arbetsplatser där tidningar över huvud taget sprids.

Storstadsmorgontidningar och lokala morgontidningar är ungefär lika vanligen förekommande; de återfinns båda på ca 30 procent av samtliga arbetsställen med anställda. På vart femte arbetsställe finns vad som här har kallats för 'annan tidning' och på drygt vart tionde arbetsställe finns en kvällstidning. Bland de arbetsställen som har tidningar återfinns storstads- och lokala morgontidningar på ca 60 procent av arbetsställena. På 35 procent finns 'annan tidning' och vart fjärde arbetsställe med tidning har åtminstone en kvällstidning.

Som väntat skiljer sig valet av tidningar åt mellan olika områden. I Stockholm finns, föga överraskande, storstadsmorgontidningar i helt annan utsträckning än övriga tidningar; detta gäller 75 procent av arbetsställena. Resultatet är självklart eftersom dessa tidningar ju samtidigt är "lokaltidningar". På de mindre orterna är lokaltidningar vanligare än storstadspress, med ett undantag: I Alingsås finns storstadsmorgontidningar på dubbelt så många arbetsställen som någon lokaltidning. I praktiken är detta huvudsakligen fråga om Göteborgs-Posten.

Kvällstidningar är vanligast i Stockholm. Inte heller detta är överraskande. Läsningen av kvällspress är vanligare i Stockholm än i övriga delar av landet (Se t ex Weibull 1984). 'Annan tidning' finns inom samtliga områden utom i Laholm. Med annan tidning menas huvudsakligen Dagens Industri.

Om man ser tabell 4.1 ur ett annat perspektiv är en rimlig slutsats att storstadspress är överrepresenterad bland dagspress som sprids på svenska arbetsplatser. Medan storstadspressen har ca 25 procent av medelnettoupplagan svarar den för knappt 35 procent av de arbetsplatsspridda exemplaren. Lokal morgonpress har ca 45 procent av upplagan och knappt 30 procent av arbetsplatsspridningen. Även kvällspress är underrepresenterad (12 mot 22 procent). Överrepresentationen av storstadspress ger samtidigt en antydning om åtminstone två motiv vid valet av tidningar på arbetsplatsen. För det

första kan man se valet som ett val av en komplementtidning till den lokala tidning som förutsätts bli läst i hemmet. För det andra kan man se valet som ett val av en prestigetidning. Vilket motiv som dominerar varierar rimligtvis med typ av arbetsplats och anledning till att över huvud taget ha tidning.

Antal anställda

De olika typerna av tidningar finns tillgängliga i olika hög utsträckning beroende på hur många anställda som finns på respektive arbetsställe. Fördelningen presenteras i tabell 4.2

Tabell 4.2. Typ av tidning. Antal anställda. Riksurvalet. Arbetsplatsstudien 1984 (procent)

TYP AV TIDNING							
	Storstads- morgon- tidning	Lokal morgon- tidning		Kvälls- tidning	Annan tidning		antal svar
ANTAL ANSTÄLLDA							
1-99	33 (62)	31 (58)		12 (23)	18 (35)		(49)
100-499	66 (76)	46 (53)		15 (17)	27 (30)		(132)
500-	80 (89)	56 (62)		15 (16)	25 (28)		(137)

Anm: Se tabell 4.1

Storstadsmorgontidningar är vanligast förekommande i samtliga storleksklasser. Någon sådan tidning finns på vart tredje av samtliga små arbetsställen och andelen ökar med antalet anställda. Bland de arbetsplatser som har tidningar är det bara vart tionde arbetsställe i största storleksklassen som inte har enorstadsmorgontidning.

Lokaltidningar finns på nästan lika många små arbetsställen somorstadsmorgontidningar, men andelen ökar inte lika markant med antalet anställda. På de största arbetsställena är skillnaden 25 procentenheter.

Den typ av tidning som i frågeformuläret kallades för 'annan tidning' finns på knappt vart femte arbetsställe med mindre än 100 anställda, en andel som är något högre än den för kvällstidningar. Med fler anställda ökar skillnaden.

Det måste framhållas attorstadspressens relativt sett starkare ställning bland storföretagen delvis hänger samman med att en större andel av dessa finns iorstadsområdena. Denna områdesfaktor förklarar dock inte hela skillnaden; det är uppenbart attorstadstidningar sprids oftare inom storföretag oavsett var dessa ligger.

Ägartyp

För riksurvalet är det möjligt att se på vilken betydelse ägartyp har för vilken typ av tidning som sprids. Resultatet finns i tabell 4.3.

Tabell 4.3. Typ av tidning. Ägare. Riksurvalet.
Arbetsplatsstudien 1984 (procent)

TYP AV TIDNING									
1-99 ANSTÄLLDA	Storstads- morgon- tidning		Lokal morgon- tidning		Kvälls- tidning		Annan tidning		antal svar
Statlig	(0)	(-)	(0)	(-)	(0)	(-)	(0)	(-)	(2)
Kommunal	30	(38)	60	(75)	0	(0)	25	(19)	(10)
Icke- offentlig	35	(72)	24	(50)	16	(33)	19	(39)	(37)
100-499 ANSTÄLLDA									
Statlig	58	(66)	53	(59)	14	(16)	22	(25)	(36)
Kommunal	73	(83)	62	(70)	23	(26)	31	(35)	(26)
Icke- offentlig	67	(78)	43	(43)	13	(15)	27	(32)	(70)
500- ANSTÄLLDA									
Statlig	92	(97)	58	(61)	20	(21)	28	(30)	(36)
Kommunal	63	(69)	65	(72)	6	(7)	25	(28)	(32)
Icke- offentlig	83	(94)	50	(57)	16	(18)	24	(28)	(69)

Anm: Se tabell 4.1

En första slutsats är att statliga och icke-offentliga arbetsställen i högre utsträckning än kommunala har storstadspress. Slutsatsen måste emellertid nyanseras något, då det inte gäller inom samtliga storleksklasser. På mellanstora arbetsställen har kommunala arbetsställen både storstads- och lokalmorgontidningar oftare än övriga ägargrupper. Med ökad storlek stiger emellertid tillgången kraftigare bland statliga och icke-offentliga arbetsställen - och framför allt för storstadspressen. Antalet anställda har däremot ingen betydelse på de kommunala arbetsställena för tidningssprid-

ningen. Kvällstidningar är vanligare på kommunala arbetsställen än på övriga i den mellersta storleksklassen, medan det på stora företag är statligt ägda arbetsställen som oftast har kvällstidningar. Vad som döljer sig bakom dessa siffror torde vara arbetsställets "orientering". De kommunala har en verksamhet som normalt avser orten eller regionen, medan övriga, särskilt med ökad storlek, har en nationell inriktning.

Näringsgren

Den återstående frågan angående olika typer av dagstidningar gäller inom vilka näringsgrenar som tidningarna sprids. I tabell 4.4 finns svaret för riksurvalet.

Tabell 4.4. Typ av tidning. Näringsgren. Riksurvalet.
Arbetsplatsstudien 1984 (procent)

1-99 ANSTÄLLDA	Storstads- morgon- tidning	Lokal morgon- tidning	Kvälls- tidning	Annan tidning	antal svar
Produktion	33 (67)	25 (50)	0 (0)	17 (33)	(12)
Handel och service	37 (70)	26 (50)	21 (40)	21 (40)	(19)
Kommunikation	(25)(100)	(25)(100)	(25)(100)	(0)(0)	(4)
Bank och försäkring	(0) (-)	(0) (-)	(0) (-)	(0) (-)	(1)
Offentlig förvaltning	31 (44)	46 (67)	8 (11)	23 (33)	(13)
100-499 ANSTÄLLDA					
Produktion	55 (72)	38 (49)	4 (5)	23 (30)	(56)
Handel och service	75 (82)	42 (45)	33 (36)	33 (36)	(12)
Kommunikation	(25)(25)	(50)(50)	(12)(12)	(38)(38)	(8)
Bank och försäkring	83 (91)	17 (18)	25 (27)	17 (18)	(12)
Offentlig förvaltning	83 (87)	65 (68)	22 (24)	22 (24)	(40)
500- ANSTÄLLDA					
Produktion	84 (95)	59 (67)	5 (5)	21 (24)	(63)
Handel och service	(100)(100)	(33)(33)	(67)(68)	(33)(32)	(3)
Kommunikation	82 (100)	36 (44)	27 (33)	36 (44)	(11)
Bank och försäkring	(100)(100)	(43)(43)	(71)(71)	(28)(28)	(7)
Offentlig förvaltning	74 (77)	60 (63)	15 (16)	28 (30)	(46)

Anm: Se tabell 4.1

Offentlig förvaltning är den gren som i störst utsträckning har lokaltidningar, medan storstadstidningar är vanliga även inom Bank- och Handelssektorerna. Kvällstidningar är vanligast förekommande inom Handel och Offentlig förvaltning. För samtliga näringsgrenar gäller att lokaltidningar är vanligast på de minsta arbetsställena, medan storstadspress i övrigt dominerar.

Resultaten i tabell 4.4 återspeglar i huvudsak vad som redan observerats i fråga om skillnaden mellan ägartyper av olika slag. Dessutom spelar arbetsställets geografiska placering in; exempelvis ligger nästan alla större arbetsplatser inom bank och försäkring i storstäderna, något som påverkar relationen mellan storstads- och landsortspressens spridning som den framgår i tabell 4.4.

* * *

Översikten efter dagstidningstyp har visat att det finns en relativt jämn fördelning mellan storstads- och lokalpress på de arbetsställen som undersökts. Relativt sett har emellertid storstadstidningarna en starkare ställning, eftersom dessa i stor utsträckning sprids på alla typer av större arbetsplatser och inte bara inom sina utgivningsområden. I det följande skall enskilda storstadstidningars spridning granskas närmare.

4.2 Storstadsmorgontidningar

Med storstadsmorgontidning har här menats de fem största morgontidningarna, vilka var namngivna i frågeformuläret. Alla fem är naturligtvis inte lika vanligt förekommande. Det är egentligen bara Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet som utger sig för att vara rikstäckande. I tabell 4.5 framgår hur vanliga de fem morgontidningarna är i de olika områdena.

Tabell 4.5. Storstadsmorgontidning. Arbetsplatsstudien 1984.
(procent, viktat)

OMRÅDE	STORSTADSTIDNING								
	Dagens Nyheter	Svenska Dagbladet	Göteborgs Posten	Arbetet	Sydsvenska Dagbladet	antal svar			
Riks	18 (32)	23 (43)	14 (27)	7 (13)	8 (15)	(318)			
Stockholm	62 (82)	57 (75)	7 (9)	5 (6)	5 (6)	(112)			
Jönköping	27 (39)	18 (25)	2 (3)	6 (8)	0 (1)	(75)			
Halmstad	14 (21)	13 (20)	23 (36)	8 (12)	18 (27)	(68)			

Anm: Se tabell 4.1

Svenska Dagbladet är den vanligast förekommande storstadsmorgontidningen. Den finns på vart fjärde arbetsställe. Dagens Nyheter är nästan lika vanligt förekommande. Den återfinns på vart femte arbetsställe. På ca 15 procent av arbetsställena finns Göteborgs-Posten medan Arbetet och Sydsvenska Dagbladet återfinns på vart tionde arbetsställe. Trots att Svenska Dagbladet är vanligare i riket som helhet visar det sig att Dagens Nyheter är något vanligare i samtliga lokalurval. I Halmstad är både Göteborgs-Posten och Sydsvenska Dagbladet större än stockholmstidningarna.

Antal anställda

I tabell 4.6 visas tillgången i olika storleksklasser. Det framgår då att skillnaden i spridning mellan stockholmstidningarna och övriga storstadstidningar i själva verket är större än vad som framgick i totaltabellen.

Tabell 4.6. Storstadsmorgontidning. Antal anställda. Riksurvalet. Arbetsplatsstudien 1984 (procent, viktat)

STORSTADSTIDNING										
	Dagens Nyheter	Svenska Dagbladet	Göteborgs- Posten	Arbetet	Sydsvenska Dagbladet	antal svar				
ANTAL ANSTÄLLDA										
1-99	16 (31)	22 (42)	14 (27)	6 (12)	8 (15)	(49)				
100-499	48 (55)	37 (43)	17 (20)	24 (28)	12 (14)	(132)				
500-	67 (74)	61 (67)	22 (24)	24 (27)	18 (20)	(137)				

Anm: Se tabell 4.1

På de minsta arbetsställena är skillnaden mellan stockholmstidningarna och övriga storstadstidningar inte speciellt markerad; skillnaden mellan Göteborgs-Posten och Dagens Nyheter uppgår enbart till två procentenheter. I storleksklassen 100-499 anställda finns emellertid DN på drygt dubbelt så många arbetsställen och i den största storleksklassen på drygt tre gånger så många. I dessa två storleksklasser är DN större än SvD. G-P och Sydsvenska Dagbladet ökar sin andel något på större företag. Arbetet gör det markant.

Ägartyp

Dagens Nyheter är vanligare än Svenska Dagbladet på de offentliga arbetsställena, och framför allt på de kommunala arbetsställena. Inom den icke-offentliga sektorn är SvD vanligare bland småföretagen, medan andelarna är jämnare på större arbetsställen. Uttryckt på annat sätt har SvD en relativt sett starkare ställning på icke-offentliga sidan både bland de minsta och de största arbetsställena.

Tabell 4.7. Storstadsmorgontidning. Ägare. Riksurvalet.
Arbetsplatsstudien 1984 (procent)

STORSTADSTIDNING											
1-99 ANSTÄLLDA	Dagens Nyheter	Svenska Dagbladet	Göteborgs- Posten	Arbetet	Sydsvenska Dagbladet	antal svar					
Statlig	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(-)	(2)
Kommunal	30	(38)	20	(25)	20	(25)	20	(25)	12	(17)	(10)
Icke- offentlig	14	(28)	24	(50)	14	(28)	3	(6)	8	(17)	(37)
100-499 ANSTÄLLDA											
Statlig	44	(50)	33	(38)	11	(12)	17	(19)	8	(9)	(36)
Kommunal	54	(61)	35	(39)	19	(22)	39	(43)	19	(22)	(26)
Icke- offentlig	47	(55)	40	(47)	20	(23)	3	(27)	11	(13)	(70)
500- ANSTÄLLDA											
Statlig	83	(88)	78	(22)	28	(30)	33	(35)	22	(24)	(36)
Kommunal	57	(63)	25	(28)	9	(10)	19	(20)	6	(7)	(32)
Icke- offentlig	64	(72)	68	(77)	25	(28)	22	(25)	22	(25)	(69)

Anm: Se tabell 4.1

Det går för övriga tidningar att utläsa ur tabell 4.7 att de samtliga är relativt ofta förekommande på mellanstora kommunala arbetsplatser, dock ej på de största. På stora arbetsplatser återfinns de emellertid oftare på statliga och icke-offentliga arbetsplatser.

Även för dessa analyser gäller givetvis samma reservation som framhölls vid översikten av typ av spridd tidning; den högre andelen för DN och SvD vid större arbetsställen har delvis sin förklaring i att en stor del av dessa finns inom stockholmsregionen. Men samtidigt har stockholmspressen överlag en stor spridning på samtliga större arbetsplatser.

4.3 Uppsummering

Kapitel fyra har visat att det är ungefär lika vanligt med storstadsmorgontidningar som med lokala morgontidningar på ett genomsnittligt svenskt arbetsställe. Stor betydelse har emellertid var arbetsstället är beläget. Här finns en självklar skillnad mellan storstäder och övriga orter. En viss betydelse har även ägarformen: På kommunala arbetsplatser förekommer oftare lokaltidningar, medan motsatsen gäller för statliga och icke-offentliga företag.

5 MÖNSTER I ARBETSPLATSSPRIDNINGEN

Den andra delen av frågeformuläret ägnades, såsom redan har framgått, åt frågor som skulle belysa två aspekter på tidningstillgången på arbetsplatserna. Den första aspekten gäller läsplatsen; var på arbetsplatsen finns tidningarna? Den andra aspekten gäller de anställda; vilka kategorier av anställda har tillgång till tidningarna? I det föregående har spridningsmönstren i fråga om arbetsplatsstorlek och ägartyp samt typer av tillgängliga tidningar givit vissa antydningar. Dessa ska här analyseras mer utförligt för de arbetsställen som har uppgivit att de har tidningar tillgängliga.

I detta kapitel redogörs först för läsplatsen. Därefter följer ett avsnitt om vilka kategorier anställda som har tidningar.

5.1 Läsplats

På en arbetsplats kan tidningar i princip finnas tillgängliga på två ställen; i arbetslokalen eller i något uppehållsrum som är skilt från själva arbetet, t ex i lunchrummet. Vad som menas med arbetslokal, och vad det kan ha för betydelse för själva läsningen, varierar naturligtvis med typen av arbetsplats. I frågeformuläret ställdes frågan var på arbetsplatsen tidningarna fanns. Svartalternativen som gavs var "arbetslokalen" och 'lunchrum och andra uppehållsrum' i olika kombinationer. Svaren visar att tidningarna i ungefär lika stor utsträckning finns i uppehållsrum som i själva arbetslokalen.

Tabell 5.1. Läsplats. Arbetsplatsstudien
1984 (procent, viktat)

	OMRÅDE			
	Riks	Stockholm	Jönköping	Halmstad
Enbart i lunchrum eller andra uppehållsrum	20	21	30	35
Huvudsakligen i lunchrum eller andra uppehållsrum	15	11	23	11
Både i lunchrum och själva arbetslokalen	23	16	23	9
Huvudsakligen i själva arbetslokalen	19	25	23	26
Enbart i själva arbetslokalen	19	26	1	26
Övrigt	4	2	0	1

Totalt i lunchrum eller andra uppehållsrum	58	48	78	54
Totalt i arbetslokalen	51	67	47	51
antal svar	(258)	(97)	(63)	(55)

Tidningar finns i lunchrum på knappt 60 procent av de arbetsställen som har tidningar. På hälften av arbetsställena finns tidningar i själva arbetslokalen. Fördelningen är ungefär den samma i lokalurvalen, även om arbetsplatserna i Stockholm i högre utsträckning har tidningar i arbetslokalen och arbetsplatserna i Jönköping i högre utsträckning har tidningar i lunchrum.

Tidningarna förvaras i knappt 40 procent av fallen enbart eller huvudsakligen i uppehållsrummen och i ungefär lika stor utsträckning huvudsakligen eller enbart i arbetslokalen. I resterande fall finns tidningar på båda ställen. I Stockholm och Halmstad förvaras tidningarna oftare i arbetslokalen än vad som gäller för riksgenomsnittet, medan det i Jönköping är vanligare med förvaring i uppehållsrum.

Denna inledande tabell visar på skillnader både inom och mellan de olika områdena. Skillnader inom ett område kommer att belysas i kommande stycken utifrån rikssiffrorna. De skillnader mellan olika områden som här har framskyttat kommer enbart indirekt att belysas. En rimlig förklaring här är emellertid den högre andelen tjänstemannaarbetsplatser i Stockholm jämfört med Jönköping och Halmstad.

Antal anställda

Storleken på arbetsplatsen är en faktor som kan påverka var tidningarna läses. Utan möjlighet att kontrollera för vilka kategorier anställda som finns på respektive arbetsplats är en rimlig utgångspunkt att de mindre arbetsplatserna är mer homogena i sin sammansättning än de större, som både kan bestå av enbart tjänstemän, enbart kollektivanställda eller någon kombination. Vilken betydelse storleken har, framgår ur tabell 5.2

Tabell 5.2. Läsplats. Antal anställda.
Riksurvalet. Arbetsplatsstudien 1984 (procent, viktat)

	ANTAL ANSTÄLLDA		
	1-99	100-499	500-
Enbart i lunchrum eller andra uppehålls- rum	19	30	15
Huvudsakligen i lunchrum	15	13	12
Både i lunchrum och i själva arbetslokalen	23	19	25
Huvudsakligen i själva arbetslo- kalen	19	21	30
Enbart i själva arbetslokalen	19	12	11
Övrigt	4	4	7

Totalt i lunchrum eller andra uppehållsrum	57	62	52
Totalt i arbetslokalen	61	52	66
antal svar	(26)	(109)	(123)

Något klart mönster framkommer inte i tabell 5.2. På ungefär 60 procent av arbetsplatserna finns tidningar tillgängliga i lunchrum och på ungefär lika många arbetsplatser finns de tillgängliga i arbetslokalerna, oberoende av storlek. De små skillnader som finns är att arbetsplatser med mindre än 500 anställda har en relativt sett större lunchrumsspridning totalt. Det finns vidare en viss tendens till ökad placering i arbetslokalen med ökad arbetsplatsstorlek, vilket tydligast framgår av siffrorna för placering enbart eller huvudsakligen i arbetslokalen. Återigen är det rimligt att poängtera sannolikheten av tjänstemannatillgång.

Ägartyp

Skiljer sig läsplatsen åt beroende på om arbetsplatsen är statlig, kommunal eller icke-offentlig? Det är en fråga om huruvida ägar-

typen, eller snarare arbetsplatsernas olikartade karaktär, som beror av ägarförhållandet, har någon självständig betydelse. I tabell 5.3 presenteras siffrorna för de arbetsplatser som har tidningar tillgängliga. Tabellen är som vanligt uppdelad efter antal anställda.

Tabell 5.3. Läsplats. Ägartyp.
Riksurvalet. Arbetsplatsstudien 1984 (procent, viktat)

	ÄGARTYP		
	Statlig	Kommunal	Icke-offentlig
<u>1-99 ANSTÄLLDA</u>			
Enbart i lunchrum eller andra uppehålls- rum	-	(25)	17
Huvudsakligen i lunchrum	-	(12)	17
Både i lunchrum och i själva arbetslokalen	-	(25)	22
Huvudsakligen i själva arbetslo- kalen	-	(12)	22
Enbart i själva arbetslokalen	-	(25)	17
Övrigt	-	(0)	6

Totalt i lunchrum eller andra uppehållsrum	-	(62)	56
Totalt i arbetslokalen	-	62	61
antal svar	(0)	(8)	(18)
<u>100-499 ANSTÄLLDA</u>			
Enbart i lunchrum eller andra uppehålls- rum	35	22	31
Huvudsakligen i lunchrum	19	13	10
Både i lunchrum och i själva arbetslokalen	13	30	17
Huvudsakligen i själva arbetslo- kalen	19	17	22
Enbart i själva arbetslokalen	13	4	16
Övrigt	0	13	3

Totalt i lunchrum eller andra uppehållsrum	67	65	58
Totalt i arbetslokalen	45	51	55
antal svar	(30)	(21)	(58)

<u>500- ANSTÄLLDA</u>			
Enbart i lunchrum eller andra uppehålls- rum	18	7	17
Huvudsakligen i lunchrum	18	14	8
Både i lunchrum och i själva arbetslokalen	18	35	24
Huvudsakligen i själva arbetslo- kalen	33	17	35
Enbart i själva arbetslokalen	9	7	15
Övrigt	6	20	2

Totalt i lunchrum eller andra uppehållsrum	54	56	49
Totalt i arbetslokalen	60	59	74
antal svar	(34)	(29)	(60)

Tabell 5.3 visar att ägartyperna inte spelar någon större roll för var tidningarna läses. Det är istället storleken på arbetsplatsen som slår igenom. För samtliga ägartyper ökar tillgången i arbetslokalen med ökad storlek. Andelen arbetsplatser med tidningar i enbart lunchrum sjunker för samtliga ägartyper med ökad storlek. Ser man på fördelningen per arbetsplats, visar det sig att de statliga arbetsplatserna i något större utsträckning än övriga har tidningar antingen i lunchrum eller i arbetslokaler. Arbetsplatser med tidningar på båda ställen är följaktligen vanligare på kommunala och icke-offentliga arbetsplatser.

Totalt sett är andelen arbetsställen med tidningar spridda i arbetslokalen högre än andelen med spridning i lunch- eller uppehållsrum på större arbetsplatser. På mellanstora är dock förhållandet omvänt. Det finns skäl att anta att detta har att göra med arbetsställets karaktär, t ex hur stort antal tjänstemän som arbetar där. Det mest utmärkande draget är dock den relativt stora likheten mellan olika slag av arbetsställen.

Näringsgren

Den återstående frågan angående läsplatsen för dagstidningar gäller de olika näringsgrenarna. Ett problem här är att antalet svar för de olika grenarna, efter uppdelning efter storlek, i några fall är för få för att det ska vara möjligt att dra några långtgående slutsatser. Detta stycke kan således enbart peka på några synliga tendenser.

Tabell 5.4. Läsplats. Näringsgren.
Riksurvalet. Arbetsplatsstudien 1984 (procent, viktat)

	Produk- tion	Handel och service	Kommu- nika- tion	Bank och försäk- ring	Offentlig förvaltning
<u>1-99 ANSTÄLLDA</u>					
Totalt i lunchrum eller andra uppehållsrum	(66)	60	(100)	-	(44)
Totalt i arbets- lokalen	(17)	70	(0)	-	(77)
antal svar	(6)	(10)	(1)	-	(8)
<u>100-499 ANSTÄLLDA</u>					
Totalt i lunchrum eller andra uppehållsrum	67	54	(50)	44	65
Totalt i arbetslokalen	45	54	(75)	72	44
antal svar	(40)	(11)	(8)	(11)	(35)
<u>500- ANSTÄLLDA</u>					
Totalt i lunchrum eller andra uppehållsrum	48	(35)	(45)	(30)	59
Totalt i arbetslokalen	68	(100)	(88)	(86)	53
antal svar	(57)	(3)	(9)	(7)	44

Tabell 5.4 visar att läsplatsen, så långt det är möjligt att se, varierar något mellan olika näringsgrenar, men att även storleken på arbetsplatsen spelar in. De näringsgrenar, som det är störst möjlighet att uttala sig om, och vilka analysen kommer att begränsa sig till, är Produktion och Offentlig förvaltning. Ur tabellen framgår två olika mönster. För Produktion sker den förskjutning som tidigare påpekats från lunchrummet som läsplats till arbetslokalen med ökande storlek. Andelen arbetsplatser med tidningar i lunchrummet sjunker från knappt 70 procent till knappt 50 procent, medan andelen med arbetslokalen som läsplats samtidigt stiger i motsvarande grad.

För Offentlig förvaltning gäller istället, att lunchrummet är vanligaste läsplats, oberoende av storlek, även om en viss tendens finns mot arbetslokalen som läsplats med ökad storlek. Andelen arbetsplatser med tidningar i lunchrum är den samma som för Produk-

tion på de mellanstora arbetsställena, medan andelen är tio procentenheter högre på de största arbetsställena. Arbetslokalen som läsplats är lika vanlig som för Produktion på medelstora arbetsställena. På stora arbetsställena är andelen femton procentenheter lägre.

5.2 Läsare med tillgång till tidningar.

Den andra aspekten gällde vilka kategorier av läsare som hade tillgång till tidningarna. Tidigare studier har visat att det huvudsakligen är tjänstemän som har tidningar tillgängliga (Reimer 1984). I frågeformuläret fick svarspersonerna bedöma om tidningarna var tillgängliga för tjänstemän, för kollektivanställda eller för båda kategorier av anställda. Svaren visar här tydligt att tjänstemän på så gott som samtliga arbetsställena har tillgång till tidningarna, medan det finns regionala variationer för de kollektivanställda.

Tabell 5.5. Anställda med tillgång till tidningar.
Arbetsplatsstudien 1984 (procent, viktat)

	Område			
	Riks	Stockholm	Jönköping	Halmstad
Enbart tjänstemän	33	46	3	10
Huvudsakligen tjänstemän	6	12	17	19
Både tjänstemän och kollektivanställda	58	41	65	63
Huvudsakligen kollektivanställda	0	0	8	8
Enbart kollektivanställda	4	1	8	0

Totalt tjänstemän	97	99	85	92
Totalt kollektivanställda	62	42	81	71
antal svar	(254)	(98)	(63)	(55)

Tabell 5.5 visar att 60 procent av arbetsplatserna i riksurvalet har tidningar tillgängliga för kollektivanställda. Det är nästan uteslutande fråga om arbetsplatser där även tjänstemän har tillgång till tidningarna. I Stockholm är andelen 40 procent, medan den i Jönköping och Halmstad är 70 respektive 80 procent. På dessa orter finns det ett antal arbetsplatser där enbart eller huvudsakligen tidningarna är tillgängliga för kollektivanställda.

En reservation som måste göras vid tolkningen av ovanstående siffror är att tabellen inte tar hänsyn till huruvida det finns både tjänstemän och kollektivanställda på arbetsplatsen. En sådan kontroll går inte att göra utifrån materialet. Det innebär att skillnaderna mellan lokalurvalen till stor del beror på att Stockholm har fler tjänstemannaarbetsplatser än vad Jönköping och Halmstad har. En annan anledning till skillnaderna kan vara att arbetsplatserna i Jönköping och Halmstad är mindre. Denna andra anledning kommer att belysas närmare i nästa avsnitt.

Antal anställda

Frågeställningen för avsnittet är given: Kan de regionala skillnaderna förklaras utifrån arbetsplatsens storlek? I tabell 5.6 presenteras siffrorna för riksurvalet.

Tabell 5.6. Anställda med tillgång till tidningar.
Antal anställda. Riksurvalet. Arbetsplatsstudien 1984
(procent)

	ANTAL ANSTÄLLDA		
	1-99	100-499	500-
Enbart tjänstemän	33	25	29
Huvudsakligen tjänstemän	4	27	23
Både tjänstemän och kollektivanställda	58	46	47
Huvudsakligen kollektivanställda	0	1	0
Enbart kollektiv- anställda	4	1	1

Totalt tjänste- män	95	98	99
Totalt kollektiv- anställda	62	48	49
antal svar	(24)	(109)	(121)

Ur tabell 5.6 framgår först att andelen arbetsplatser med tillgång till tidningar för tjänstemän är lika stor oberoende av arbetsplatsstorlek. Uttryckt på annat sätt har i princip alltid tjänstemän tillgång till tidningar om tidningar finns på arbetsplatsen. Det framgår vidare, vilket kunde skönjas i tabell 5.5, att tillgången för kollektivanställda är vanligare på 'små' arbetsplatser; på 60 procent av de minsta arbetsplatserna har kollektivanställda tillgång till tidningar. Andelen sjunker sedan med nästan 15 procentenheter.

Ägartyp

Tabeller har visat på andra mönster för kommunala arbets- och icke-offentliga, även om skillnaderna varas med arbetsplatsens storlek. När det gäller de anställda bör den större andelen kollektivanställda slå igenom. Tabell 5.7 visar att

med tillgång till tidningar. Ägartyp.
et. Arbetsplatsstudien 1984 (procent)

ÄGARTYP			
Statlig Kommunal Icke-offentlig			
<hr/>			
<u>1-99 ANSTÄLLDA</u>			
Enbart tjänstemän	-	(38)	31
Huvudsakligen tjänstemän	-	(0)	6
Både tjänstemän och kollektivanställda	-	(62)	56
Huvudsakligen kollektivanställda	-	(0)	0
Enbart kollektivanställda	-	(0)	6

Totalt tjänstemän	-	(100)	93
Totalt kollektivanställda	-	(62)	62
antal svar	-	(8)	(16)

<u>100-499 ANSTÄLLDA</u>			
Enbart tjänstemän	39	14	22
Huvudsakligen tjänstemän	19	10	37
Både tjänstemän och kollektivanställda	42	71	40
Huvudsakligen kollektivanställda	0	5	0
Enbart kollektivanställda	0	0	2

Totalt tjänstemän	100	95	99
Totalt kollektivanställda	42	76	42
antal svar	(30)	(21)	(58)

<u>500- ANSTÄLLDA</u>			
Enbart tjänstemän	27	16	36
Huvudsakligen tjänstemän	26	8	28
Både tjänstemän och kollektivanställda	47	73	36
Huvudsakligen kollektivanställda	0	0	0
Enbart kollektivanställda	0	4	0

Totalt tjänstemän	100	97	100
Totalt kollektivanställda	47	77	36
antal svar	(34)	(27)	(60)

På statliga och icke-offentliga arbetsställen har kollektivanställda på ca fyra av tio arbetsplatser tillgång till tidningar, oberoende av storlek. På kommunala arbetsplatser har kollektivanställda på nästan åtta av tio arbetsplatser tillgång. Ej heller här spelar storleken någon roll.

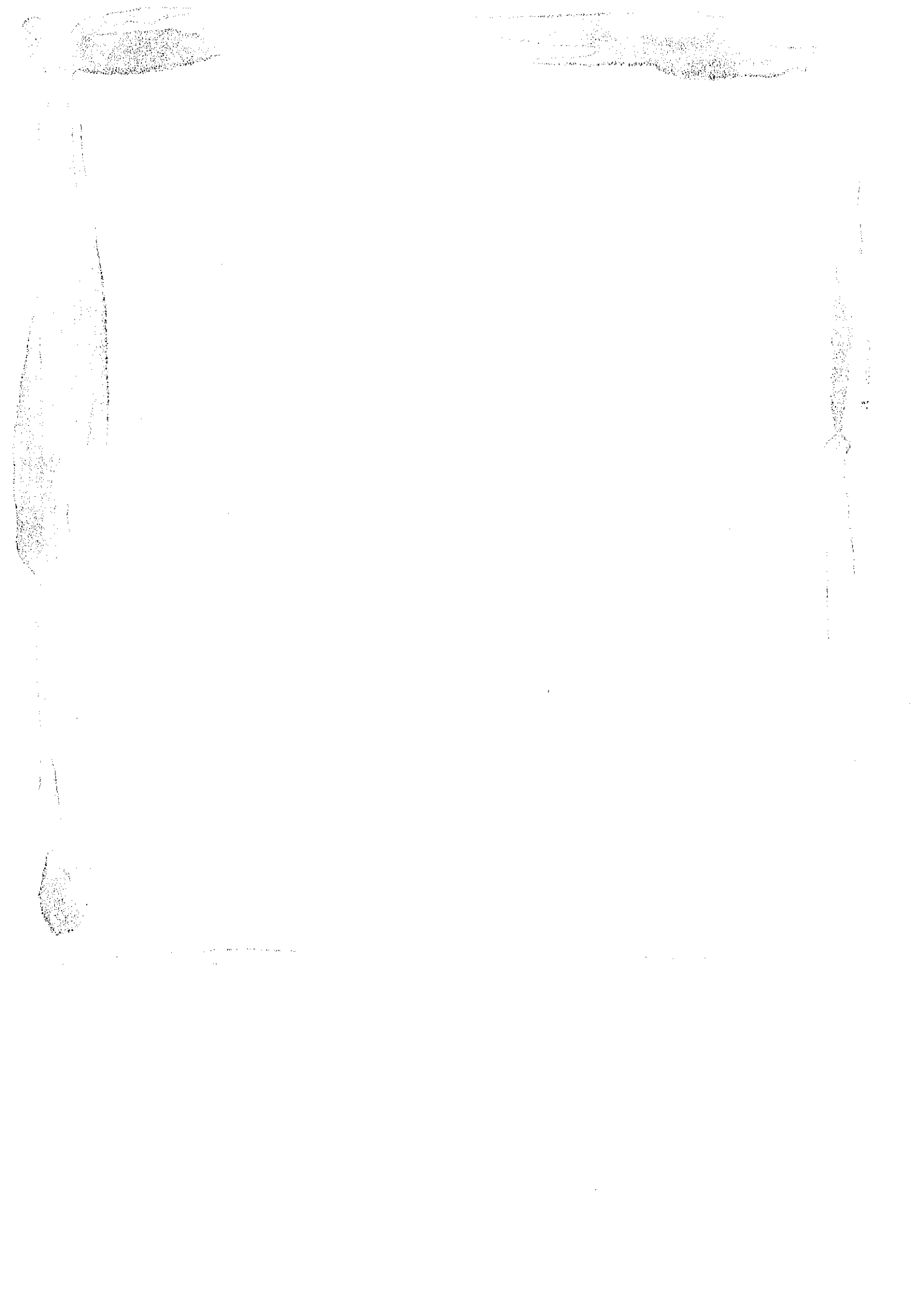
Näringsgren

Precis som i avsnittet om läsplats, och av samma skäl, kommer analysen av näringsgrenens betydelse för vilka kategorier anställda som har tillgång till tidningar att huvudsakligen begränsas till grenarna Produktion och Offentlig förvaltning. Andelarna för övriga grenar ges emellertid också i tabell 5.8.

Tabell 5.8. Anställda med tillgång till tidningar. Näringsgren. Riksurvalet. Arbetsplatsstudien 1984 (procent)

	NÄRINGSGREN				
	Produk- tion	Handel och service	Kommuni- kation	Bank och försäk- ring	Offentlig förvaltning
<u>1-99 ANSTÄLLDA</u>					
Totalt tjänstemän	(100)	(100)	(100)	-	(98)
Totalt kollektivanställda	(33)	(67)	(100)	-	(74)
antal svar	(6)	(9)	(1)	-	(8)
<u>100-499 ANSTÄLLDA</u>					
Totalt tjänstemän	98	100	(100)	90	100
Totalt kollektivanställda	42	55	(38)	36	63
antal svar	(40)	(11)	(8)	(11)	(35)
<u>500- ANSTÄLLDA</u>					
Totalt tjänstemän	100	(100)	(100)	(100)	100
Totalt kollektivanställda	36	(35)	(45)	(57)	65
antal svar	(57)	(3)	(9)	(7)	(44)

Det visar sig i tabell 5.8, om man begränsar analysen till Produktion och Offentlig förvaltning, att andelen arbetsplatser där kollektivanställda har tillgång till tidningar är ca en halv gång högre inom Offentlig förvaltning. (Precis som tidigare har i princip alltid tjänstemän tillgång). Andelarna är ungefär de samma för olika storleksklasser, även om de största arbetsplatserna sysselsatta med produktion har en något lägre andel arbetsplatser, där kollektivanställda har tillgång till tidningarna.

Den sista frågan i enkäten gällde anledningar till att ha tidningar på arbetsplatsen. Svarspersonerna fick ange ett för dem passande svar bland fyra svarsalternativ. Svarsalternativen var 'behövs i arbetet', 'led i en god arbetsmiljö', 'löneförmån till våra anställda' samt 'service åt våra kunder'. De hade även möjlighet att fylla i ytterligare skäl. Det öppna svarsalternativet utnyttjades nästan inte alls. Ej heller svarsalternativet 'löneförmån åt våra anställda'. Däremot var det vanligt att ange en kombination av anledningar, vilket framgår ur tabell 5.9.

Tabell 5.9. Anledning till tidningar på arbetsplatsen. Arbetsplatsstudien 1984 (procent, viktat)

Anledning	OMRÅDE			
	Riks	Stock- holm	Jönköping	Halmstad
Behövs i arbetet	27	33	53	28
Led i en god arbetsmiljö	16	19	8	17
Service åt våra kunder	15	2	1	0
Kombinationer	42	46	39	55
antal svar	(264)	(98)	(62)	(50)

Nästan hälften av samtliga svarande har fyllt i en kombination av anledningar - oftast samtliga tre ovanstående. Av de 'rena' svarsalternativen är det vanligaste svaret att tidningarna behövs i arbetet. Nästan 30 procent har enbart angivit detta skäl. Cirka femton procent har angivit tidningarna som ett led i en god arbetsmiljö, och lika många har angivit 'service åt våra kunder'. Bland lokalurvalen är det både i Stockholm och Jönköping ännu vanligare än i riksurvalet att ange behovet av en tidning för arbetet. I Halmstad är kombinationsalternativet desto vanligare.

Det är i högre utsträckning på de större arbetsplatserna som tidningarna behövs i arbetet. På mindre arbetsplatser betonas mer serviceaspekten för kunderna.

1888

1888

Tabell 5.10. Anledning till tidningar på arbetsplatser.
 Antal anställda. Riksurvalet. Arbetsplatsstudien 1984
 (procent)

Anledning	ANTAL ANSTÄLLDA		
	1-99	100-499	500
Behövs i arbetet	27	34	33
Led i en god arbetsmiljö	15	19	14
Service åt våra kunder	15	3	6
Kombinationer	42	44	48
antal svar	(26)	(113)	(125)

5.4 Uppsummering

Detta avslutande kapitel har försökt fånga in några ytterligare aspekter kring dagstidningstillgången på arbetsställen. Huvudresultaten är två: Dagstidningar förvaras i ungefär lika stor utsträckning i uppehållsrum som i arbetslokaler. Tidningar finns tillgängliga huvudsakligen för tjänstemän eller tjänstemän och kollektivanställda.

I kapitlet gjordes även ett försök att med givna svarsalternativ få fram viktigaste anledning till att ha tidningar på arbetsplatsen. Föga överraskande spelar ett flertal faktorer in. Oftast angivna svar är emellertid att tidningarna behövs i arbetet.

6 SAMMANFATTNING

Denna delrapportering från projektet om arbetsplatsläsning har avsett att belysa dagstidningsspridningen på svenska arbetsplatser. Tanken har varit att härigenom få en bild av förutsättningarna för arbetsplatsläsning bland förvärvsarbetande (den tredje delrapporten).

Datainsamling

Undersökningen avser arbetsplatser. Totalt sett har dagstidningsspridningen på ca 900 arbetsplatser undersökts. Med arbetsplats menas här ett arbetsställe som utgör en geografiskt begränsad enhet med anställd personal. Huvudstudien bygger på ett nationellt urval av 450 sådana arbetsställen stratifierade efter storlek. Till detta kommer fem lokala studier genomförda i områden, där läsarusundersökningar av allmänheten företagits ungefär samtidigt.

Datainsamlingen har skett genom ett relativt begränsat formulär. Detta har utsänts per post och kompletterats med telefonpåminnelser.

Svarsfrekvensen har varit god. Omkring 85 procent av arbetsställena har skickat in svar. Till bilden hör att enmansarbetsplatser, t ex lantbruk, i detta sammanhang definierats bort, eftersom de bedömts sakna relevans för undersökningens huvudfrågeställning.

Total dagstidningsspridning

Vad gäller den totala dagstidningsspridningen har framkommit att omkring hälften av de undersökta arbetsplatserna tillhandahåller dagspress på arbetsplatsen. På större arbetsplatser är andelen betydligt högre; närmare 90 procent av arbetsplatser med mer än 100 anställda uppger sig prenumerera på minst en morgontidning till arbetsstället. Andelen varierar obetydligt med hänsyn till typen av arbetsplats.

Antalet dagstidningar som sprids per arbetsplats är i genomsnitt knappt 10 per arbetsställe som har morgontidningsprenumeration. Antalet abonnemang ökar något med storleken på arbetsplatsen. Det finns emellertid relativt stora variationer mellan olika slag av arbetsplatser. Mönstret är dock inte entydigt; kommunala arbetsplatser förefaller dock ha fler tidningar tillgängliga.

Typ av tillgängliga dagstidningar

Undersökningen har studerat förhållandet mellan storstadsmorgontidningar, lokala morgontidningar och kvällstidningars spridning på arbetsplatsen. Det har visat sig att de två förstnämnda grupperna är relativt jämnt spridda med i genomsnitt 60 procent. Andelen är något högre för storstads- än för lokalpress. Detta innebär att storstadspress når ut i en relativt större utsträckning, särskilt på de större arbetsplatserna.

Av storstadstidningarna har Svenska Dagbladet en något större arbetsplatsspridning än Dagens Nyheter.

Kommunala arbetsplatser har en något större andel lokalpress. Statliga och privata arbetsställen har högre andel storstadspress, särskilt på de större arbetsplatserna.

Mönster i arbetsplatsspridningen

Då det gäller frågan om hur dagstidningar sprids på den enskilda arbetsplatsen har det framkommit att spridningen är ungefär lika stor inom lunch- och uppehållsrum som i själva arbetslokalen. Det framskymtar att spridningen i arbetslokalen är större i fråga om tjänstemannaarbetsplatser, vilket i praktiken sammanfaller med större arbetsenheter. Vad gäller arbetsplatser med mer än 100 anställda är variationen i övrigt relativt begränsad.

Ytterligare belysning av tjänstemannaarbetsplatsens höga andel dagspress erhålls i analysen av vem arbetsgivaren sprider tidningen till. Nästan samtliga tjänstemän uppges ha tillgång till dagspress. Siffran för kollektivanställda är drygt 60 procent. Skillnaderna är relativt små mellan olika typer av arbetsplatser. Allmänt sett har kollektivanställda inom kommunen något högre tidningstillgång än övriga kollektivanställda.

D A G S T I D N I N G S L Ä S N I N G

P Å

A R B E T S P L A T S E N

Redovisning av resultat
från lokala läsarstudier

INNEHÅLL5.3 Uppgiven anledning till tidningsspridning

1	INLEDNING	71
2	DATAMATERIALET	71
3	DEN TOTALA TILLGÅNGEN TILL DAGSTIDNINGAR	72
	3.1 Nationella studier	72
	3.2 Lokalstudierna	74
	3.3 Tillgång i olika grupper	74
	3.4 Uppsummering	76
4	PRENUMERATION BLAND FÖRVÄRVSARBETANDE	77
5	TILLGÅNG TILL DAGSTIDNINGAR BLAND ICKE-PRENUMERANTER	79
6	LÄSPLATS	81
7	DAGSTIDNINGAR OCH ARBETSPLATSER - FÖRÄNDRINGAR	85
	7.1 Skäl att sluta prenumerera	85
	7.2 Skäl att tveka angående prenumerationer	89
	7.3 Uppsummering	91
8	PRENUMERANTER OCH ARBETSPLATSLÄSARE	92
	8.1 Lästid	92
	8.2 Läsprofil	93
9	SAMMANFATTNING	94

De senaste års studier av tidningsläsning har påvisat en ökad tillgång till dagstidningar på arbetsplatser. Mönstret har kunnat skönjas i både riks- och lokalstudier. Studierna pekar mot att mer än hälften av alla förvärvsarbetande har tillgång till någon dagstidning på sin arbetsplats. Tillgången är särskilt hög på tjänstemannaarbetsplatser och uppges oftare bland unga och högt utbildade (Weibull 1983, Ohlsson 1983, Reimer 1984).

Mycket av dessa resultat har framkommit som delresultat vid läsarstudier genomförda inom ramen för Dagspressskollegiet, Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet. Endast i ett fall har arbetsplatsläsningen specialstuderats (Ohlsson 1983). Syftet med denna delrapport är att sammanställa detta material så att en mer nyanserad bild kan ges av förhållandet mellan tidningar, prenumeration och arbetsplatsläsning.

Delrapporten består av tre delar. Del ett, som omfattar de tre första kapitlen, behandlar det faktiska mönstret avseende dagstidningar och arbetsplatser: Hur stor andel av de förvärvsarbetande har tillgång till dagstidningar på sin arbetsplats? Vilken betydelse har tillgången till dagstidningar på arbetsplatser för icke-prenumeranter? Del två behandlar skedda förändringar: Hur stor andel av icke-prenumeranterna har slutat prenumerera på dagstidningar på arbetsplatsen? Del tre behandlar kommande förändringar: Hur stor andel prenumeranter funderar på att sluta prenumerera och vilken betydelse har tidningar på arbetsplatsen för dessa funderingar?

Studien är i första hand inriktad på förvärvsarbetande. Med förvärvsarbete menas här arbete på minst halvtid. De flesta tabeller behandlar endast denna grupp. I några fall har det inte varit möjligt att bryta ut gruppen från övriga svarande. Dessa fall kommer att anges efter hand.

2 DATAMATERIALET

Det insamlade datamaterialet som här kommer att användas härrör från en regelbundet återkommande riksstudie samt fem genomförda lokalstudier. Materialet är insamlat vid Avdelningen för masskommunikation inom ramen för Dagspressskollegiet.

Gemensamt för riks- och lokalstudierna är att de försöker beskriva och förklara människors olika medieanvändning utifrån både individuella och strukturella faktorer. Ett led är att utföra både regelbundna riksstudier över tid, som kan uppvisa förändringar på aggregatnivå, och lokala studier som mer i detalj kan belysa och förklara skillnader i medieanvändningen. Genom att täcka upp en allt större del av Sverige förbättras därmed jämförelse- och förklaringsmöjligheterna.

Riksstudien går under benämningen Läsvanestudien. Den genomförs i form av postenkäter i samarbete med Testologen, som står för fältarbetet. Läsvanestudien har genomförts 1979, 1981, 1983 och 1984. Postenkäten går ut till knappt 3000 personer, varav ca 75 procent normalt besvarar enkäten, efter viktning 80 procent. (se vidare Weibull 1985).

De genomförda lokalstudierna framgår ur tabell 2.1. Även de har utförts med postenkäter och har en svarsfrekvens på ca 75 procent.

Tabell 2.1. Genomförda lokalstudier

OMRÅDE	ÅR	TID PÅ ÅRET	ANTAL SVAR
Jönköping	1982	nov-dec	582
Södra Halland	1984	april-maj	1050
Stockholm	1984	april-maj	1168
Alingsås	1984	april-maj	351
Göteborg	1984	nov-dec	399

Som synes är samtliga lokalstudier utom en genomförd under 1984, vilket ökar jämförbarheten. Antalet svar är åtminstone 300 i varje ingående kommun. I Södra Halland är de 1000 svaren fördelade på kommunerna Halmstad, Hylte och Laholm. Hela området kommer emellertid normalt att analyseras ihop. En faktor som kan påverka läsvarorna är den tidpunkt på året som undersökningen genomförs, då medieanvändningen är något högre på vinter- än på sommarhalvåret. Lokalstudierna är här i tre av fallen genomförda under april-maj, och i två av fallen under november-december.

De olika lokalstudierna har innehållit ca 60 frågor med inriktning på massmedieanvändning. Resultat finns tidigare publicerade i Ohlsson 1983, Reimer 1984, Weibull 1984 samt Strid-Weibull 1984, vilka primärt anger spridningssiffror. I denna delrapport kommer enbart de frågor behandlas som har anknytning till arbetsplatsläsning.

3 DEN TOTALA TILLGÅNGEN TILL DAGSTIDNINGAR

3.1 Nationella studier

En inledande frågeställning i en studie av dagstidningar på arbetsplatser är huruvida det överhuvud taget finns tidningar på arbetsplatsen, och vilka grupper det är som har tillgång till dem. Tidigare lokalstudier har pekat på att ca 50 procent av alla förvärvsarbetande har tillgång till någon dagstidning. Några riks-siffror har emellertid inte funnits förrän Läsvanestudien 1984. Denna studie bekräftar dock huvudsakligen tidigare resultat. Detta framgår ur tabell 3.1 som visar tillgången till olika typer av tidningar för både förvärvsarbetande och samtliga svarande.

Tabell 3.1. Tillgång till dagstidningar på arbetsplatser.
Läsvanestudien 1984. (procent)

TYP AV TIDNING	ANDEL AV SAMTLIGA	ANDEL AV FÖRVÄRS- ARBETANDE, ALLA	ANDEL AV FÖRVÄRS- ARBETANDE, HELTID	ANDEL AV FÖRVÄRS- ARBETANDE, DELTID
Lokal morgontidning	34	43	41	49
Annan morgontidning	22	28	30	22
Kvällstidning	7	9	9	12
Någon morgontidning	45	57	54	65
Någon dagstidning	50	63	65	72

antal svar 1815

Omkring 35 procent av samtliga svarande har tillgång till en lokal morgontidning. Andelen stiger med tio procentenheter om man bryter ut enbart de förvärvsarbetande, vilket i denna delrapport är det naturliga. Det intressanta med andelen bland samtliga svarande är främst att visa nivån i förhållande till de förvärvsarbetande.

Andelen förvärvsarbetande som har tillgång till andra morgontidningar, huvudsakligen storstadspress, är knappt 30 procent, medan var tionde förvärvsarbetande har tillgång till en kvällstidning. Det är värt att notera att det ur frågan inte framgår om tidningen i fråga tillhandahålles av arbetsgivare eller om det är fråga om ett av någon medtaget exemplar.

Vad gäller skillnaden mellan hel- och deltidsarbetande framgår att de senare överlag uppger en högre tidningstillgång på arbetet. Detta torde till stor del förklaras av den typ av arbetsplatser som de deltidsarbetande, som huvudsakligen består av kvinnor, arbetar på. Det är sannolikt - och det styrks av andra resultat - att detta i stor utsträckning handlar om kontors- eller tjänstemannaarbetsplatser (jfr Ohlsson 1984). På dessa har morgontidningstillgången också visat sig vara större än på övriga.

En kritisk granskare av tabell 3.1 måste ställa sig frågan hur det är möjligt att siffran för total morgontidningstillgång bland samtliga kan ligga på 45 procent, när den bland förvärvsarbetande inte ligger högre än 57 procent och de senare inte utgör mer än 2/3 av samtliga. En beräkning visar att ca 20 procent av de icke-förvärvsarbetande uppger morgontidningstillgång via arbetsplatsen. En närmare kontroll visar att denna grupp i huvudsak består av studenter.

3.2 Lokalstudierna

Rikssiffrorna behöver kompletteras med siffror från lokalurvalen. Tabell 3.2 visar hur stor andel av de förvärvsarbetande som har tillgång till tidningar på arbetsplatserna i Jönköping, Södra Halland och Alingsås.

Tabell 3.2. Tillgång till dagstidningar på arbetsplatser bland förvärvsarbetande.
Lokalstudier 1982-1984. (procent)

OMRÅDE	TYP AV TIDNING			antal svar
	Lokal morgon-tidning	Storstads-morgontidning	Någon morgon-tidning	
Jönköping	54	18	54	(341)
Södra Halland	49	34	55	(278)
Alingsås	47	88	88	(134)

Tillgången till lokala morgontidningar är jämnt fördelad och avviker inte nämnvärt från rikssnittet: I samtliga områden har ca hälften av de förvärvsarbetande tillgång till lokaltidningar. Tillgången till storstadstidningar är något lägre. I Jönköping är andelen bara 18 procent, medan den är 34 procent i Södra Halland. Andelen är högre i Halmstad än i Hylte och Laholm.

Ett undantag från ovan refererade, närmast förväntade mönster, utgör Alingsås, där uppenbarligen mediestrukturen spelar in. Här har nästan dubbelt så många tillgång till en storstadsmorgontidning som en lokaltidning - företrädesvis Göteborgs-Posten. Sammanlagt är tillgången nästan 90 procent. En faktor med betydelse här är pendlingen mellan Alingsås och Göteborg.

3.3 Tillgång i olika grupper

Hur skiljer sig då tillgången åt mellan olika grupper av människor? Det framkommer i tabell 3.3, som visar upp fördelningen både i riks- och lokalurvalen. Andelen svars personer med tillgång till tidningar visas både för den lokala morgontidningen och för någon tidning överhuvud taget. Svaren gäller förvärvsarbetande utom för riksurvalet.

Tabell 3.3. Tillgång till morgontidningar bland förvärvsarbetande i grupper
Läsvanestudier 1982-1984 (procent)

LOKAL MORGONTIDNING								
	Riks 1984	antal svar	Jön- kö- ping 1982	antal svar	Södra Hal- land 1984	antal svar	Alings- ås 1984	antal svar
KÖN								
Man	31	(1009)	52	(168)	42	(352)	35	(63)
Kvinna	36	(1003)	56	(173)	58	(268)	58	(71)
ÅLDER								
15-29	39	(592)	55	(85)	60	(153)	53	(36)
30-49	39	(770)	59	(165)	50	(298)	44	(71)
50-74	24	(647)	44	(91)	39	(169)	48	(27)
UTBILDNING								
Låg	29	(1095)	51	(106)	38	(313)	53	(53)
Medel	39	(547)	55	(154)	54	(218)	47	(62)
Hög	45	(341)	60	(63)	64	(83)	32	(19)
HUSHÅLLSSTORLEK								
1	33	(311)	50	(48)	57	(71)	47	(15)
2-	34	(1652)	55	(287)	46	(530)	47	(119)
YRKESPOSITION								
Arbetare	*		49	(148)	42	(266)	47	(42)
Tjänsteman	*		61	(163)	60	(234)	39	(71)

Anm: Rikssiffrorna gäller för samtliga svarande

NÅGON MORGONTIDNING

	Jön- köping 1982	antal svar	Södra Halland 1984	antal svar	Alingsås 1984	antal svar
KÖN						
Man	52	(168)	48	(352)	91	(63)
Kvinna	56	(173)	64	(268)	86	(71)
ÅLDER						
15-29	55	(85)	60	(153)	96	(36)
30-49	59	(165)	56	(298)	83	(71)
50-74	44	(91)	46	(169)	90	(27)
UTBILDNING						
Låg	51	(106)	41	(313)	91	(53)
Medel	55	(154)	65	(218)	89	(62)
Hög	60	(63)	77	(83)	70	(19)
HUSHÅLLSSTORLEK						
1	50	(48)	65	(71)	(84)	(9)
2-	55	(287)	53	(530)	88	(82)
YRKESPOSITION						
Arbetare *	49	(148)	46	(266)	95	(42)
Tjänsteman *	61	(163)	71	(234)	85	(71)

* Analyserades ej

Mönstret är i huvudsak detsamma i riksurvalet som i lokalurvalen. Kvinnor har i större utsträckning än män tillgång till lokaltidningar. Skillnaden uppgår till några procentenheter. Ännu större skillnad gäller för ålder och utbildning, då sannolikheten att ha tillgång till en lokaltidning på arbetet ökar med utbildning och minskar med ålder. Det går även att utläsa att tillgången bland tjänstemän är högre än bland arbetare. Tillgången till 'någon tidning' uppvisar motsvarande mönster: Fler kvinnor än män har tillgång, fler yngre än äldre, fler högutbildade än lågutbildade samt fler tjänstemän än arbetare. Det är återigen Alingsås som avviker från övriga kommuner, med en jämnare fördelning mellan olika grupper.

3.4 Uppsummering

Var sjätte förvärvsarbetare har tillgång till någon dagstidning på sin arbetsplats. Resultaten framkommer i riksstudien 1984 och konfirmeras av lokalstudierna. Huruvida tillgången har ökat över tid går ej att utläsa då äldre siffror ej finns tillgängliga.

Tillgången är störst bland yngre/medelålders, tjänstemän och högutbildade, vilket delvis innebär samma grupper. Skillnaderna i tillgång mellan de olika grupperna enligt rikssiffrorna kan delvis förklaras med en högre andel förvärvsarbetande i grupperna med tillgång. Lokalstudierna visar emellertid att skillnaderna kvarstår då hänsyn tas till denna faktor. Slutsatsen blir att tjänstemän, högutbildade och yngre/medelålders i större utsträckning har tillgång till dagstidningar.

En annan aspekt av tillgången gäller vilken typ av dagstidningar som finns tillgängliga. Tabellerna har huvudsakligen behandlat lokala morgontidningar. Tillgång till andra morgontidningar - framför allt storstadspress - stiger kraftigare med utbildning än lokaltidningstillgång. Tillgången till kvällstidningar, vilket i genomsnitt uppgår till tio procent, är högst bland ungdomar. Här rör det sig till stor del om medtagna exemplar.

Kapitlet har behandlat tillgången både till medtagna och på arbetsplatsen spridda tidningar. En jämförelse med föregående delrapport, som enbart behandlade spridningen, visar på ungefär motsvarande siffror. Jämförelsen ska emellertid inte föras för långt, då analysenheterna i rapporterna - arbetsplats respektive förvärvsarbetande - inte är de samma.

4 PRENUMERATION BLAND FÖRVÄRVSARBETANDE

Vi har hittills sett hur stor andel som har tillgång till dagstidningar på arbetsplatser. Nästa steg blir att försöka se vilken betydelse denna tillgång har för prenumerationsbenägenheten. Detta är gjort i tabell 3.4. som visar andelen prenumeranter bland arbetande med tillgång respektive utan tillgång till dagstidningar.

Tabell 4.1. Prenumeranter på dagstidningar bland förvärvsarbetande.

Lokalstudier 1982-1984. (procent)

	OMRÅDE			
	Jönköping		Halmstad	
	Ej tillgång till dags-tidning	Tillgång till dags-tidning	Ej tillgång till dags-tidning	Tillgång till dags-tidning
TOTALT	89	85	84	79
KÖN				
Man	85	88	86	77
Kvinna	92	83	82	80
ÅLDER				
15-29	78	76	56	59
30-49	91	88	89	82
50-74	92	91	93	98
UTBILDNING				
Låg	96	88	87	79
Medel	85	83	78	76
Hög	88	87	86	81
HUSHÅLLSINKOMST				
Låg	93	54	88	73
Medel	88	86	83	80
Hög	92	96	91	78
YRKESPOSITION				
Arbetare	88	84	82	64
Tjänsteman	89	85	87	86

Om tillgången till dagstidningar på arbetsplats ska ha någon inverkan, bör andelen prenumeranter vara lägre i denna grupp - med allt annat konstant. Det går här att konstatera att prenumerationsandelen är något lägre för svars personer med tillgång till dagstidningar, men att skillnaden bara uppgår till några procentenheter.

Den största skillnaden med hänsyn till arbetsplatstillgång återfinns vi bland låginkomsttagare. I denna grupp är andelen prenumeranter nästan dubbelt så hög bland arbetande utan tidningar på arbetet jämfört med arbetande med tidningar på arbetet. Andra grupper med stora skillnader är ensamboende och i viss mån lågutbildade.

*

*

*

Det är svårt att bedöma innebörden i de redovisade siffrorna. Det förefaller emellertid vara samma tendenser i båda de undersökta

områdena, varför skillnaderna med hänsyn till tidningstillgång måste anses ha ett visst samband med benägenheten att prenumerera i hushållet och att utslaget är relativt stort inom särskilda grupper. Det går emellertid på grundval av denna analys inte att fastslå hur sambandets riktning är. Tidningsprenumerationen har här beskrivits som en "effekt" av arbetsplatstillgång. Man kan emellertid även tänka sig det omvända förhållandet; de som inte har en tidning i hushållet är mera angelägna att söka sig fram till en tidning på arbetet. Klart är emellertid att det finns något samband mellan hushållsprenumeration och arbetsplatstillgång på dagspress.

5 TILLGÅNG TILL DAGSTIDNINGAR BLAND ICKE-PRENUMERANTER

Den andra delen av det aktuella mönstret avseende dagstidningar och arbetsplatser gäller icke-prenumeranterna. Det är rimligt att anta att denna grupp är den mest känsliga vad det gäller eventuella förändrade läsvanor. Det blir då intressant att se hur stor andel av denna grupp som har tillgång till dagstidningar via arbetsplatsen i förhållande till andra alternativ.

Ett inledande konstaterande i detta sammanhang är att andelen morgontidningsläsare som har tillgång till tidningar på annat sätt än prenumeration inte har förändrats nämnvärt mellan 1979 och 1984. Detta framgår ur tabell 5.1.

Tabell 5.1. Andel morgontidningsläsare med tillgång utan prenumeration
Läsvanestudier 1979-1984. (procent)

	1979	1981	1983	1984
	14	13	13	14

Det har samtidigt skett vissa ändringar i sätten att ha tillgång till tidningen. En översikt av icke-prenumeranternas anskaffningsätt finns i tabell 5.2. Denna är baserad på de alternativ som fanns i frågan. Lösnummer fanns inte med som alternativ, men på det öppna alternativ som tillfogades de fasta har detta angivits så ofta att det också lagts in i redovisningen.

Tabell 5.2. Tillgång till morgontidningar bland icke-prenumeranter.
Läsvanestudier 1979-1984. (procent)

ANSKAFFNINGSSÄTT	1979	1981	1983	1984
Läser hos bekanta	11	5	9	13
Lånar hos bekanta	17	12	10	7
Läser på arbetet/skolan	44	52	56	55
Läser på biblioteket	3	3	3	4
Lösnummerköp	28	23	23	15
antal svar	(279)	(244)	(234)	(243)

Det alternativ som dominerar samtliga år är tillgången till morgontidningen via arbetsplats eller skola. 1979 var det knappt 45 procent som uppgav att de hade sin tidning via arbetsplatsen, 1984 är det 55 procent, eller på samma nivå som det var 1983. I och med att andelen tidningsläsare som inte prenumererar inte ökat totalt sett innebär resultatet att arbetsplatsläsningen vunnit terräng på bekostnad av andra sätt att ha tillgång till en tidning - i första hand i förhållande till lösnummerköp. Andelen som uppger lösnummerköp har halverats sedan 1979.

Tillgången genom bekanta har minskat något. Med tanke på att analysen är baserad på förhållandevis få svars personer är nedgången inte statistiskt säkerställd. Läger vi dessutom till den grupp som anger att de läser sin morgontidning via anhöriga har denna "sociala tillgång" 1/4 av de ickeprenumererade läsarna och är således betydligt vanligare än lösnummerköp.

Frågan har funnits med i några lokalstudier sedan 1982. Tabell 5.3 visar hur fördelningarna ser ut bland förvärvsarbetande.

Tabell 5.3. Tillgång till morgontidning bland förvärvsarbetande icke-prenumeranter
Lokalstudier 1982-1984. (procent)

ANSKAFFNINGSSÄTT	OMRÅDE	
	Jönköping	Södra Halland
Byter med eller lånar av granne eller bekant	32	16
Läser den på bibliotek	12	9
Läser den på arbetet eller i skolan	54	41
Köper lösnummer	15	36
antal svar	(41)	(56)

Andelen icke-prenumeranter som läser morgontidningar på arbetet uppgår till drygt 50 procent i Jönköping och 40 procent i Halmstad. I Halmstad är lösnummerköpen istället vanligare.

Lokalstudiernas siffror liknar i stor utsträckning det tidigare redovisade riksgenomsnittet. Den relativt sett höga andelen för lösnummer i Södra Halland har delvis sin förklaring i speciella förhållanden. Prenumerationsandelen i området är låg, och då framför allt bland ungdomar. (Prenumerationspriset i området är högre än riksgenomsnittet). I gengäld är andelen lösnummerköpare i dessa yngsta grupper ovanligt hög. Gruppen förvärvsarbetar ju i mindre utsträckning än övriga grupper, så arbetsplatstillgången blir inte det första alternativet till prenumeration.

* * *

Tillgången till dagstidningar på arbetsplatsen spelar som synes en stor roll för ickeprenumeranter. Ungefär hälften av de ickeprenumeranter som läser dagstidningar gör det på arbetet. Andelen ökade konstant mellan 1979 och 1983. Vid mätningen 1984 var andelen den samma som för året innan. Huruvida andelen återigen kommer att öka återstår att se. De grupper som läser på arbetsplatsen är framför allt tjänstemän, yngre och högutbildade; de grupper som i störst utsträckning har tidningar på arbetsplatsen.

6 LÄSPLATS

Att läsning i hemmet dominerar som vanligaste läsplats är föga förvånande. På en fråga i Läsvanestudien 1979 angav 82 procent av samtliga att bostaden var den huvudsakliga läsplatsen. 10 procent uppgav arbetsplatsen som huvudsaklig läsplats. 1983 hade andelen läsare med hemmet som huvudsakliga läsplats sjunkit till 80 procent medan arbetsplatsen som läsplats hade ökat till tolv procent. En viss tendens fanns sålunda till ökad läsning på arbetsplatsen - på bekostnad av hemmet som läsrum.

I 1984 års Läsvanestudie har motsvarande fråga inte exakt samma formulering. Istället ställdes en fråga om hur ofta svarspersonerna läste en morgontidning på olika läsplatser. I tabell 6.1 framgår hur ofta svarspersonerna läser morgontidningar på de olika läsplatserna. Svaren gäller läsare av morgontidningar och inkluderar även icke förvärvsarbetande.

Tabell 6.1. Läsplats för morgontidningar. Samtliga.
Läsvanestudien 1984 (procent)

LÄSPLATS	REGELBUNDEN LÄSNING			
	6-7 dagar per vecka	3-5 dagar per vecka	1-2 dagar per vecka	Mera sällan
Bostad	70	11	5	14
Arbete	3	14	11	74
Offentligt				
transportmedel	0	1	2	93
Hemma hos bekanta	1	1	5	94
antal svar 2012				

70 procent läser en morgontidning i hemmet 6-7 dagar i veckan. Lägger man till de något mer sporadiska läsarna 3-5 dagar innebär det att över 80 procent regelbundet läser morgontidningar hemma. Den näst vanligaste läsplatsen är på arbetet. Knappa 20 procent läser där åtminstone tre dagar i veckan.

Tittar man närmare på de personer som läser tidningen på arbetet minst tre dagar i veckan, fördelar de sig enligt tabell 6.2.

Tabell 6.2. Läsare på arbetsplats minst tre dagar per vecka. Samtliga.
Läsvanestudien 1984. (procent)

	ANDEL	antal svar
KÖN		
Man	17	(1009)
Kvinna	15	(1003)
ÅLDER		
15-29	22	(592)
30-49	17	(770)
50-74	10	(647)
UTBILDNING		
Låg	13	(1095)
Medel	21	(547)
Hög	19	(341)
HUSHÅLLSSTORLEK		
1	21	(311)
2-	16	(1652)
FÖRVÄRVSARBETANDE		
Heltid	23	(1023)
Deltid	17	(340)

Fördelningen mellan olika grupper är relativt jämn. Det är något fler unga än gamla som läser regelbundet på arbetet, och fler medel- och högutbildade än lågutbildade. Personer bosatta ensamma läser i större utsträckning på arbetet än övriga. Siffrorna för förvärvsarbete är naturligtvis högre än för icke-förvärvsarbete.

De lokalstudier som har inkluderat frågor om läsplatser är Stockholm och Göteborg. I tabell 6.3 framgår svaren bland förvärvsarbete minst halvtid.

Tabell 6.3. Läsplats bland förvärvsarbetande.
Lokalstudier 1984 (procent)

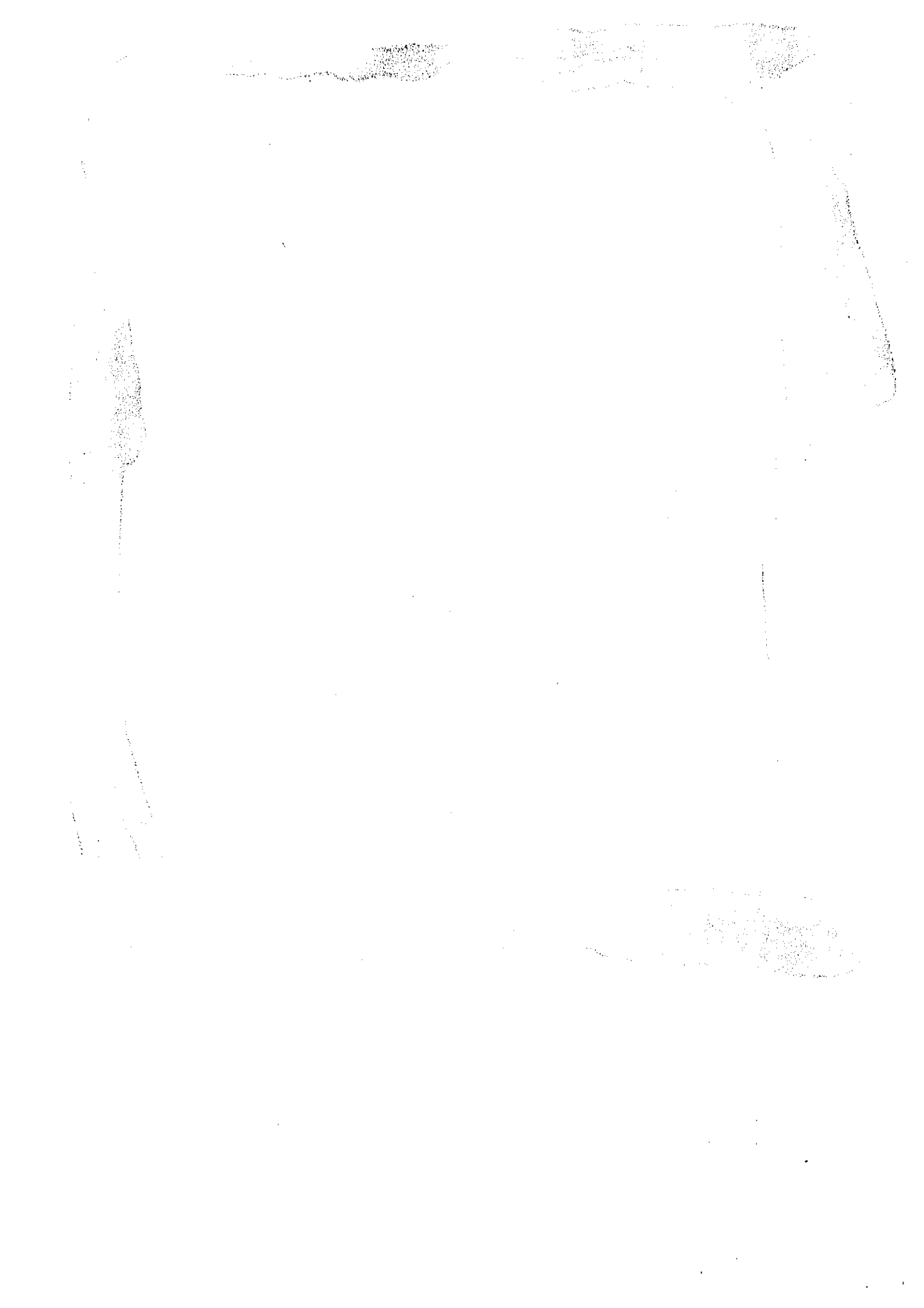
LÄSPLATS	OMRÅDE	
	Stockholm	Göteborg
Hemma	78	86
På arbetet	48	31
På väg till arbetet	15	5
På väg från arbetet	8	3
På bibliotek, kafeer eller liknande platser	5	9
antal svar	(517)	(347)

Både i Stockholm och Göteborg är hemmet den helt dominerande läsplatsen. Läsning på arbetet är vanligare i Stockholm än i Göteborg. I Stockholm uppger nästan hälften läsning där, mot 30 procent i Göteborg. Skillnaden mellan Stockholm och Göteborg har emellertid minskat under den senaste femårsperioden. Det framgår ur siffrorna för Läsvanestudierna 1981-1984. En skillnad som kvarstår är däremot läsningen på väg mellan hemmet och arbetet, en lässituation som är betydligt vanligare i Stockholm.

* * *

Läsningen av dagstidningar på arbetsplats är, i jämförelse med hemmet, av underordnad betydelse. Men knappt var femte läsare tittar åtminstone tre dagar i veckan i tidningen på arbetet. Av dessa läser hälften inte alls tidningen hemma.

En analys av de grupper som uppger arbetet som läsplats ger två slutsatser. För det första är det fråga om grupper som har mindre stabila läsvanor än övriga. Det är huvudsakligen yngre och ensamboende utan egen prenumeration. (I gruppen 25 till 29 år läser över hälften tidningen på arbetet åtminstone någon dag i veckan). För det andra går det emellertid att konstatera att morgontidningsläsningen som helhet inte ligger långt under genomsnittet. Bland annat är antalet regelbundna läsplatser fler än de genomsnittliga 1,2. Antalet lästillfällen är även de flera.

7.1 Skäl att sluta prenumerera

Nästa steg blir att se på de förändringar i prenumerationshänseende som har ägt rum bland svarspersonerna. Det gäller dels anledningar att säga upp prenumerationer bland icke-prenumeranter, dels anledningar att säga upp prenumeranter bland personer som fortfarande prenumererar på någon tidning. I lokalstudierna har samma fråga funnits med en längre tid. Svarspersonerna har fått markera vilka av ett antal angivna skäl som stämmer in på dem när det gäller varför de har slutat prenumerera på någon tidning. Anledningarna har skiftat något mellan de olika lokalstudierna, vilket framgår ur tabell 7.1.

Tabell 7.1. Anledning till upphörd prenumeration.
Förvärvsarbetande icke-prenumeranter. Lokalstudier
1982-1984. (procent)

ANLEDNING	OMRÅDE	
	Jönköping	Stockholm
Allt annat blev så dyrt	14	27
Prenumerationspriset höjdes	0	6
Får lokal information på annat sätt	5	11
Tidningsutdelningen sköttes dåligt	5	19
Inte tid att läsa tidningen	23	43
Ändå tillgång till tidningen på arbetet/i skolan	50	43
Kan låna den	9	5
Tidningens politiska linje passade inte	9	2
Tidningens innehåll var inte tillräckligt bra	9	4
Tidningen innehöll för lite annonser	0	2
Flyttade från orten	9	4
antal svar	(22)	(114)

Både i Jönköping och Stockholm framstår tidningstillgång på arbetsplatsen som vanligaste anledning till upphörd prenumeration. Ungefär hälften har uppgett skälet i respektive studie. Näst vanligast är skälet 'bristande tid'. Ovanstående svar går att dela upp i grupper. Det framgår ur tabell 7.2 hur stor andel av de förvärvsarbetande icke-prenumeranterna som angav tillgång till tidning på jobbet som skäl till att sluta prenumerera.

Tabell 7.2. Tillgång till tidning på arbetsplats som anledning till att sluta prenumerera
Förvärvsarbetande icke-prenumeranter. Lokalstudier
1982-1984 (procent)

	OMRÅDE			
	Jön- köping	antal svar	Stock- holm	antal svar
KÖN				
Man	(33)	(9)	48	(50)
Kvinna	62	(13)	40	(63)
ÅLDER				
15-29	55	(11)	42	(33)
30-49	(71)	(7)	47	(45)
50-74	(0)	(4)	42	(36)
UTBILDNING				
Låg	(50)	(4)	36	(45)
Medel	54	(13)	41	(34)
Hög	(25)	(4)	56	(32)
HUSHÅLLSSTORLEK				
1	(50)	(8)	45	(40)
2-	54	(13)	42	(72)
YRKESPOSITION				
Arbetare	50	(10)	38	(40)
Tjänsteman	60	(10)	47	(64)

Det är nästan samma grupper som framkommer i de båda lokalstudierna. I Jönköping, där svaren är få, är det kvinnor, medelålders och tjänstemän som främst har angett arbetsplatsläsning. I Stockholm är det män, medelålders, högutbildade och tjänstemän. Återigen går det att konstatera att det rör sig om grupper som till stor del förvärvsarbetar på arbetsplatser som har hög tidningsspridning.

Hur ser då mönstret ut för de personer som har slutat att prenumerera på någon tidning, men som fortfarande är prenumerant, m a o tidningsbytare eller tidigare flertidningsprenumeranter? Det framgår ur tabell 7.3.

Tabell 7.3. Anledning till upphörd prenumeration.
Förvärvsarbetande prenumeranter. Lokalstudier
1982-1984. (procent)

ANLEDNING	OMRÅDE		
	Jönköping	Halmstad	Stockholm
Allt annat blev så dyrt	23	17	15
Prenumerationspriset höjdes	4	4	4
Får lokal information på annat sätt	3	3	2
Tidningsutdelningen sköttes dåligt	4	14	6
Inte tid att läsa tidningen	10	16	20
Ändå tillgång till tidningen på arbetet/i skolan	10	8	21
Kan låna den	4	1	2
Tidningens politiska linje passade inte	16	4	21
Tidningens innehåll var inte tillräckligt bra	23	12	19
Tidningen innehöll för lite annonser	7	3	3
Flyttade från orten	19	30	10
antal svar	(114)	(77)	(152)

Det resultat som framkommer vid jämförelsen mellan dem som helt upphört med sin dagstidningsprenumeration och dem som endast upphört temporärt eller bytt tidning ger stöd åt tidigare slutsatser. I den förra gruppen spelar arbetsplatstillgången en helt annan roll än i den senare - ca 50 respektive 15 procent. En rimlig tolkning är då att de som helt upphört faktiskt håller sig med dagstidningen via sin arbetsplats. Fortfarande säger dock resultatet inget om i vad mån dessa personer skulle ha upphört även om de inte haft tillgång till någon tidning på arbetsplatsen; vad vi ser är istället det tidigare observerade sambandet mellan prenumerationsbenägenhet och arbetsplatstillgång.

Tidningstillgång på arbetet är inte lika betydelsefullt skäl bland de som fortfarande är prenumeranter som bland icke-prenumeranter. Andelarna som har uppgivit skälet varierar mellan 10 och 20 procent. Lika viktiga skäl förefaller penningbrist, tidningsinnehåll och flyttning från orten att vara.

Tabell 7.4. Tillgång till tidning på arbetsplats som uppgivet skäl till upphörd prenumeration
Förvärvsarbetande prenumeranter. Lokalstudier
1982-1984 (procent)

	OMRÅDE					
	Jön- köping	antal svar	Södra Halland	antal svar	Stock- holm	antal svar
KÖN						
Man	10	(52)	8	(40)	24	(72)
Kvinna	10	(62)	8	(37)	18	(78)
ÅLDER						
15-29	8	(24)	0	(24)	26	(23)
30-49	14	(59)	11	(44)	17	(86)
50-74	3	(31)	4	(26)	24	(41)
UTBILDNING						
Låg	0	(25)	0	(24)	33	(27)
Medel	13	(52)	4	(26)	15	(41)
Hög	12	(33)	16	(25)	20	(82)
HUSHÅLLSSTORLEK						
1	9	(11)	(0)	(6)	17	(23)
2-	10	(100)	9	(74)	21	(127)
YRKESPOSITION						
Arbetare	13	(39)	0	(23)	26	(23)
Tjänsteman	10	(61)	12	(43)	20	(110)

De framkomna mönstret i tabell 7.4 är inte på något sätt entydigt. Några könsskillnader framträder inte utom i Stockholm. Däremot är det medelålders i Jönköping och Halland, yngre och äldre i Stockholm, som främst uppger arbetsplatstillgång som anledning till upphörd prenumeration. På samma sätt skiljer det sig åt mellan utbildningsgrupperna mellan å ena sidan Jönköping och Halland och å andra sidan Stockholm. Det är låg- eller medelutbildade i Jönköping och Halland, högutbildade i Stockholm, som anger arbetsplatstillgången.

Bristen på entydighet i svarsmönstret har till stor del att göra med att arbetsplatstillgången överlag spelar en liten roll för dem som temporärt slutat prenumerera eller som bytt tidning. Detta bidrar i sin tur till att tillfälligheter påverkar resultaten. Bristen på mönster i denna tabell ger dock en klarare relief åt det relativt entydiga resultat som framkom i tabell 7.2: Där arbetsplatstillgången har betydelse gäller detta relativt klara grupper, särskilt bland tjänstemän.

7.2 Skäl att tveka angående prenumerationer

Utöver de grupper i föregående avsnitt som har slutat att prenumerera - antingen helt eller på någon av sina tidningar - finns en ytterligare grupp som fortfarande prenumererar men som av någon anledning funderar på att avsluta en prenumerations.

I lokalstudierna har som inledande fråga i detta sammanhang ställts huruvida svarspersonerna över huvud taget har funderat på att avsluta någon prenumerations och i så fall hur ofta man har haft sådana funderingar. I tabell 7.5 presenteras svaret på denna fråga bland de förvärvsarbetande prenumeranterna.

Tabell 7.5. Funderingar på att avsluta prenumerationer.
Lokalstudier 1982-1984 (procent)

Funderat	OMRÅDE		
	Jönköping	Alingsås	Stockholm
Nej	81	70	68
Ja, någon enstaka gång	14	22	27
Ja, flera gånger	4	7	5
antal svar	(380)	(200)	(312)

Det framgår ur tabell 7.5 att majoriteten, ca 70-80 procent, av de förvärvsarbetande prenumeranterna inte har funderat på att avsluta en prenumerations. Andelen med funderingar är lägre i Jönköping jämfört med övriga lokalurval. Ungefär fem procent i samtliga urval uppger att de vid ett flertal tillfällen har funderat på att sluta prenumerera.

Som en följdfråga till ovanstående tillfrågades svarspersonerna om anledningen med samma svarsalternativ som presenterades i tabell 7.1 för icke-prenumeranterna.

Tabell 7.6. Anledning till funderingar på att avsluta prenumerationer.
Förvärvsarbetande prenumeranter. Lokalstudier
1982-1984 (procent)

ANLEDNING	OMRÅDE		
	Jönköping	Alingsås	Stockholm
Allt annat blev så dyrt	41	21	20
Prenumerationspriset höjdes	14	22	5
Får lokal information på annat sätt	7	19	5
Tidningsutdelningen sköttes dåligt	7	-	12
Inte tid att läsa tidningen	7	14	29
Ändå tillgång till tidningen på arbetet/i skolan	18	12	20
Kan låna den	1	3	2
Tidningens politiska linje passar inte	4	9	17
Tidningens innehåll är inte tillräckligt bra	22	33	14
Tidningen innehåller för lite annonser	7	0	0
Flyttade från orten	9		4
antal svar	(73)	(59)	(94)

Mönstret är ej det samma i de tre lokalurvalen. Bland de som funderar betonades i jönköpingsstudien 1982 huvudsakligen ett ökat kostnadsläge, med missnöje med innehåll och arbetsplatstillgång som övriga viktiga anledningar. I Stockholm tillkommer bristande tid, som nästan 30 procent angav, medan innehållet var viktigaste anledning i Alingsås.

Arbetsplats- eller skoltillgång till dagstidningar är sålunda inte i något av fallen huvudanledning till tvekan om fortsatt prenumeration. Däremot är andelen ungefär lika stor; knappt var femte svarsperson uppger detta skäl. Andelen är något lägre i Alingsås än i Stockholm och Jönköping.

Delar man upp svaret på frågan om arbetsplatstillgång som anledning i grupper, vilket är gjort i tabell 7.7, visar det sig att utbildning är den variabel som har störst betydelse, men att det även här finns regionala variationer.

Tabell 7.7. Arbetsplatstillgång som anledning till funderingar på att avsluta prenumerationer
Förvärvsarbetande prenumeranter. Lokalstudier
1982-1984 (procent)

	OMRÅDE					
	Jön- köping 1982	antal svar	Alings- ås 1984	antal svar	Stock- holm- 1984	antal svar
KÖN						
Man	23	(35)	14	(42)	14	(49)
Kvinna	13	(38)	6	(16)	27	(45)
ÅLDER						
15-29	11	(18)	17	(12)	18	(17)
30-49	27	(37)	13	(30)	25	(53)
50-74	6	(18)	6	(16)	12	(24)
UTBILDNING						
Låg	9	(22)	4	(25)	19	(16)
Medel	23	(26)	26	(19)	21	(19)
Hög	22	(23)	19	(57)	7	(14)
HUSHÅLLSSTORLEK						
1	(0)	(5)	(0)	(1)	21	(24)
2-	19	(68)	12	(57)	20	(70)
YRKESPOSITION						
Arbetare	10	(29)	11	(19)	17	(18)
Tjänsteman	26	(34)	12	(32)	22	(69)

Det är främst medel- och högutbildade som tvekar angående sina prenumerationer p g a arbetsplatstillgång. Övriga bakgrundsvariabler har olika betydelse i de olika lokalurvalen. I Jönköping och Alingsås är andelen tvekanade män högre än andelen kvinnor, medan motsatsen gäller i Stockholm. Det finns ett negativt samband med ålder i Alingsås, men enbart där. Vidare är andelen tjänstemän som uppger arbetsplatsläsning som skäl högre än andelen arbetare både i Jönköping och Stockholm.

7.3 Uppsummering

Kapitel sju har visat att tillgång till dagstidningar på arbetsplatser framstår som det viktigaste skälet till avslutade prenumerationer bland nuvarande icke-prenumeranter.

De personer som har slutat prenumerera är huvudsakligen tjänstemän, icke lågutbildade och yngre/medelålders, dvs de grupper som oftast har tillgång till tidningar.

För de personer som har bytt tidningar eller avslutat en av flera prenumerationer framstår inte arbetsplatsläsningen som något avgörande skäl. Det var inte heller förväntat, då vi här rör oss med en grupp med stabilare läsvanor. Därför framkommer ej heller ett enhetligt mönster vad det gäller vilka grupper som på arbetsplatsläsningen slutat prenumerera.

8 PRENUMERANTER OCH ARBETSPLATSLÄSARE

Det avslutande kapitlet ska kortfattat behandla huruvida det går att utläsa några skillnader i läsningen mellan prenumeranter och läsare med arbetsplatsen som huvudsaklig läsplats. Det gäller effekter på lästid och läsprofil.

8.1 Lästid

En faktor som rimligtvis kan variera mellan prenumeranter och arbetsplatsläsare är den tid man ägnar åt tidningen. En prenumererad tidning ska normalt enbart delas med övriga hushållsmedlemmar och finns tillgänglig under en längre tid. Ett arbetsplatsexemplar är däremot avsett för fler personer och kan bara läsas då arbetsuppgifterna tillåter det.

Tabell 8.1. Lästid för prenumeranter och arbetsplatsläsare.
Hallandsstudien 1984 (procent)

LÄSTID	Prenumeranter	Arbetsplatsläsare
1-10 minuter	5	9
11-20	14	24
21-30	22	21
31-40	22	21
41-	36	24
antal svar	(338)	(33)

I tabell 8.1 visas den genomsnittliga lästiden för prenumeranter respektive arbetsplatsläsare i Halmstad. Det framgår att lästiden, vilket antogs, i genomsnitt är längre för prenumeranterna. Andelen läsare med en 'normal' lästid, mellan 20 och 40 minuter, är den samma för båda grupperna. Däremot är andelen korttidsläsare 14 procentenheter högre bland arbetsplatsläsarna, och följaktligen är andelen läsare med över 40 minuters lästid ungefär lika mycket högre bland prenumeranterna.

8.2 Läsprofil

Den andra aspekten av läsningen som här kommer att behandlas gäller läsprofilen, dvs den typ av innehåll som normalt läses. Tabell 8.2 visar hur stor andel av respektive grupp som uppger sig läsa allt eller ganska mycket av respektive innehållstyp.

Tabell 8.2. Mest läst innehåll.
Prenumeranter med en tidning och arbetsplatsläsare.
Hallandsstudien 1984, Halmstad (procent, rang)

TYP AV INNEHÅLL	LÄSER ALLT ELLER GANSKA MYCKET			
	Prenumeranter		Arbetsplatsläsare	
Lokalnyheter	88	(1)	76	(2)
Radio-TV	78	(2)	85	(1)
Inrikesnyheter	73	(3)	67	(4)
Lokala affärsannonser	64	(4)	55	(7)
Familjenytt	62	(5)	45	(11)
Insändare	62	(5)	58	(5)
Småannonser	60	(7)	70	(3)
Familjeannonser	59	(8)	52	(9)
Utrikesnyheter	58	(9)	55	(7)
Sport	52	(10)	48	(10)
Kommunalpolitik	51	(11)	33	(12)
Fyndtorget (annonser)	40	(12)	58	(5)
Ekonomi/Handel	38	(13)	27	(16)
Serier	36	(14)	30	(15)
Skolfrågor	33	(15)	45	(13)
Kultur	32	(16)	21	(18)
Ledare	31	(17)	21	(18)
Lätta sidan	30	(18)	27	(16)
Musikspegeln	25	(19)	36	(14)
Följetong	4	(20)	4	(20)
antal svar	(281)		(33)	

Vad gäller det som prenumeranter respektive arbetsplatsläsare tar del av i sin morgontidning är huvudintrycket den mycket stora likheten. En genomgång av tabell 8.2 visar att rangordningen av de flesta innehållstyper är i det närmaste identisk. Rangordningskorrelationen på 0.88 (där 1 är lika med fullständig överensstämmelse och 0 totalt oberoende) är ett klart uttryck för detta. Annorlunda uttryckt är prenumeranterna och arbetsplatsläsarna intresserade av ungefär detsamma när de läser sin tidning.

Samtidigt finns det några klara avvikelser mellan prenumeranter och arbetsplatsläsare i fråga om enskilda innehållstyper. Tre inne-

hållstyper rangerar klart högre hos arbetsplatsläsarna och två ligger klart lägre. Arbetsplatsläsarna prioriterar i något större utsträckning fyndtorgsannonserna, musikspegeln och småannonserna, medan de i mindre utsträckning brukar läsa familjenytt och insändare. Radio-TV är en annan innehållstyp som har genomsnittligt högre andel regelbundna läsare bland dem som läser sin morgontidning på arbetet. Bakom dessa skillnader ligger i första hand den tidigare redovisade åldersskillnaden. De som har tillgång till morgontidningen via arbetet är i första hand yngre personer och yngre personer läser mera av musik, eftertextannonser och radio-TV-material (fyndtorget skall här ses som ett slag av småannonser).

* * *

Dessa två delkapitel visar att det på ytan finns vissa skillnader mellan prenumeranter och arbetsplatsläsare, både avseende lästid och läsprofil. Skillnaderna ska emellertid inte överskattas. Vad det huvudsakligen är fråga om är att grupperna prenumeranter och arbetsplatsläsare är olika sammansatta. I arbetsplatsläsargruppen är andelen yngre mycket högre. Denna grupp har kortare lästid och annan läsprofil, även inom prenumerations-skaran.

Analysen ger inte underlag för några enkla slutsatser om i vad mån arbetsplatsläsningen bör leda till bestämda redaktionella prioriteringar. Den speglar endast det faktum att yngre hushåll har hushållsprenumerationer i mindre utsträckning än äldre. I vad mån detta har något samband med vad de tycker är viktigt att läsa i en morgontidning kan inte här utläsas.

9 SAMMANFATTNING

I denna avslutande delrapport från projektet om arbetsplatsläsning har huvudsyftet varit att sammanställa tidigare insamlat material från de läsvanestudier som utförts inom ramen för Dagspresskollegiet. Rapporten behandlar tillgången till dagstidningar och läsningen av dagstidningar utifrån arbetstagarnas synvinkel till skillnad från föregående delrapport, som behandlade spridningen av dagspress sett utifrån arbetsplatsen.

Datamaterialet

Till grund för sammanställningen ligger fyra riksstudier och fem lokalstudier. Riksstudierna har genomförts i samarbete med Testologen mellan 1979 och 1984. Lokalstudierna är samtliga utom en genomförd 1984. Undersökningarna har genomförts i form av postenkäter. Urvalsstorleken har för riksstudierna varit knappt 3000 personer, för lokalstudierna mellan 500 och 1400. Svarsfrekvensen har uppgått till ca 75 procent.

Tillgång till dagstidningar

Nästan sextio procent av samtliga förvärvsarbetande minst halvtid uppger sig ha tillgång till någon morgontidning på sin arbetsplats, oavsett om tidningen tillhandahålls via arbetsgivare eller tas med hemifrån. Andelen är högre för tjänstemän, yngre, högutbildade och kvinnor än för övriga grupper. Även deltidsarbetande, en grupp med

hög andel kvinnor, har ofta tillgång till dagstidningar. Regionala skillnader spelar här en mindre betydelsefull roll; är man ung, tjänsteman och högutbildad är sannolikheten för att ha tillgång till en morgontidning på arbetsplatsen lika stor oberoende av boendeort.

Icke-prenumeranternas tillgång till dagstidningar

Under den senaste femårsperioden har ca femton procent av de regelbundna morgontidningsläsarna inte prenumererat på sin tidning. Av dessa har ca hälften läst tidningen på arbetet eller i skolan. Andelen läsare på arbetet har ökat med ca tio procentenheter under perioden.

Läsplats

Nästan var femte morgontidningsläsare läser tidningen på arbetet. Med läsning på arbetet menas här läsning minst tre dagar i veckan. Arbetsplatsläsningen är därmed det enda stora alternativet till läsning i hemmet.

Avslutade prenumerationer

I lokalstudierna har frågor ställts om varför personer slutar prenumerera: Bland de förvärvsarbetande uppger hälften av de som slutat prenumerera arbetsplatstillgång som en anledning. Det är den oftast uppgivna anledningen. Andra viktiga skäl är bristande tid för tidningen och dålig ekonomi.

Var färde till var femte prenumerant i lokalstudierna uppger att de någon gång funderat på att avsluta en eller flera prenumerationer. Bland dessa prenumeranter framstår emellertid inte arbetsplatstillgången som en huvudanledning.

Prenumeranter och arbetsplatsläsare

I ett avslutande kapitel jämfördes lästiden och läsprofilen mellan prenumeranter och läsare på arbetsplatsen. Den genomsnittliga lästiden visade sig vara något högre för prenumeranterna än för arbetsplatsläsarna. Läsprofilen var närmast identisk, med undantag för några innehållstyper, som småannonser. De framkomna skillnaderna kan huvudsakligen förklaras med den större andelen ungdomar bland arbetsplatsläsarna.

Uppsummering

Ett huvudresultat av den redovisade tabellanalysen är att det finns ett samband mellan hushållsprenumeration och arbetsplatsläsning. Personer som inte prenumererar på morgonpress i hushållet tenderar oftare att läsa dagstidningen på arbetsplatsen. Omkring hälften av dem som upphört att prenumerera på en dagstidning uppger arbetsplatstillgång som skäl. Det framkommer vidare att även en del av dem som prenumererar på en morgontidning i hushållet faktiskt också läser en morgontidning på sin arbetsplats.

För tolkningen av de framkomna resultaten måste två saker hållas i minne. För det första är gruppen som upphört att prenumerera på en morgontidning för gott förhållandevis liten. Av dessa är det sedan hälften som uppger arbetsplatsläsningen som skäl. Detta innebär att

arbetsplatseffekten totalt sett är begränsad till några få procent. För det andra måste uppmärksammas att analysens utgångspunkt kan diskuteras. Det har antagits att sambandet går från arbetsplatstillgång till prenumerationsbenägenhet - alltså att arbetsplatstillgång kan leda till en upphörd prenumeration. Det kan emellertid inte entydigt fastslås att detta är den huvudsakliga orsaken till upphörd prenumeration. Vad som möjligen kan påstås är att arbetsplatstillgång i vissa grupper är en bidragande faktor då man upphör med sin hushållsprenumeration.

Samtidigt som dessa reservationer lämnas måste dock framhållas att det är ställt utom tvivel att arbetsplatstillgången spelar en stor roll för dagstidningsläsningen inom vissa grupper av icke-prenumeranter. Någon annan alternativ tidningstillgång av samma dignitet existerar inte. Det talas ofta om ungdomarnas uppluckrade läsvanor. Arbetsplatsläsningen kan med hjälp av denna rapport ses som ett symptom på detta. Men det kan även tolkas som ett annat förhållningssätt till tidningarna. Man tar del av innehållet vid fler tillfällen och på olika platser, t ex på arbetet och hemma hos vänner. Läsningen flyttas ut i offentligheten. Om så är fallet har de förändrade läsmönstren sin grund inte så mycket i tidningens speciella innehåll eller prenumerationspris som i förändringar - sociala och ekonomiska - i samhället. Den ökade arbetsplatsläsningen måste då ses som en naturlig utveckling, liksom en något lägre prenumerationsandel. Det behöver ej vara något negativt, varken för läsarna eller tidningsföretagen, som får fler läsare per tidningsexemplar. I väntan på ytterligare studier förefaller detta perspektiv vara lika så rimligt.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Furhoff, Lars: Föreläsningar i masskommunikation. Stockholm 1972, Almqvist & Wiksell
- Gustafsson, Karl Erik: Dagspress i Norden. Företagsekonomiska institutionen, Göteborgs universitet 1982
- Gustafsson, Karl Erik: Dagspress i Italien. Företagsekonomiska institutionen, Göteborgs universitet 1984
- Habermas, Jürgen: Strukturwandel der Öffentlichkeit. Neuwied 1962, Luchterhand
- Hadenius, Stig
Weibull, Lennart: Massmedier. En bok om press radio TV. Stockholm 1980
- Levin, Helena
Åhs, Birgith: Arbetsplatsläsning på Tjörn. Projektarbete, Språk- och informationslinjen, Göteborgs universitet 1984
- Ohlsson, Anders: Tidningsläsning i Jönköping. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet 1983
- Pürer, Heinz: Daten zur Mediensituation Österreichs. MediaPerspektiven 1981
- Reimer, Bo: Tidningsläsning i södra Halland. Arbetsrapport 1985-2. Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet 1984
- Sommar, Carl Olov: Dagspressens spridning i ett internationellt perspektiv. I Dagens Nyheters Verksamhetsberättelse för 1980. Stockholm 1981
- Statistisk Årsbok 1985. Statistiska Centralbyrån.
- Strid, Jan
Weibull, Lennart: Läsvanor och läsintressen 1979-1983. Rapportserien, Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet 1984
- TS-Boken 1985. Tidningsstatistik AB, Stockholm.

- Weibull, Lennart: Tidningsläsning i Sverige. Tidningsinnehav, tidningsval, läsvanor. Stockholm 1983
- Weibull, Lennart: Läsvanor för svensk morgonpress 1979-1984. Arbetsrapport 1985-3. Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet
- Weibull, Lennart: Tidningsmarknaden i Stockholm. En tabellsammanställning. Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet 1984

1. Finns det några dagstidningar på Er arbetsplats? Ungefär hur många exemplar finns det i så fall av respektive tidning? (Räkna inte med de tidningar som anställda tar med hemifrån).

Ungefärligt antal exemplar

Tidning

	Dagens Nyheter
	Svenska Dagbladet
	Göteborgs-Posten
	Arbetet
	Sydsvenska Dagbladet
	Annan storstadsmorgontidning
	Lokal morgontidning
	Kvällstidning
	Annan tidning
☐	FINNS INGA TIDNINGAR PÅ ARBETSPLATSEN

2. Var finns tidningarna tillgängliga?

- Enbart i lunchrum eller andra uppehållsrum
- Huvudsakligen i lunchrum eller andra uppehållsrum
- Både i lunchrum och i själva arbetslokalen
- Huvudsakligen i själva arbetslokalen
- Enbart i själva arbetslokalen

3. Vilka anställda har tillgång till tidningarna?

- Enbart tjänstemän
- Huvudsakligen tjänstemän
- Både tjänstemän och kollektivanställda
- Huvudsakligen kollektivanställda
- Enbart kollektivanställda

4. Av vilka anledningar finns tidningarna på arbetsplatsen? (Mer än ett svarsalternativ kan anges).

- Tidningarna behövs i arbetet
- Tidningarna är ett led i en god arbetsmiljö
- Tidningarna är en löneförmån åt de anställda
- Tidningarna är en service åt våra kunder
- Annan anledning, nämligen.....
-

Tabell 5.2. Tillgång till morgontidningar bland icke-prenumeranter.
Läsvanestudier 1979-1984. (procent)

ANSKAFFNINGSSÄTT	1979	1981	1983	1984
Läser hos bekanta	11	5	9	13
Lånar hos bekanta	17	12	10	7
Läser på arbetet/skolan	44	52	56	55
Läser på biblioteket	3	3	3	4
Lösnummerköp	28	23	23	15
antal svar	(279)	(244)	(234)	(243)

Det alternativ som dominerar samtliga år är tillgången till morgontidningen via arbetsplats eller skola. 1979 var det knappt 45 procent som uppgav att de hade sin tidning via arbetsplatsen, 1984 är det 55 procent, eller på samma nivå som det var 1983. I och med att andelen tidningsläsare som inte prenumererar inte ökat totalt sett innebär resultatet att arbetsplatsläsningen vunnit terräng på bekostnad av andra sätt att ha tillgång till en tidning - i första hand i förhållande till lösnummerköp. Andelen som uppger lösnummerköp har halverats sedan 1979.

Tillgången genom bekanta har minskat något. Med tanke på att analysen är baserad på förhållandevis få svars personer är nedgången inte statistiskt säkerställd. Lägger vi dessutom till den grupp som anger att de läser sin morgontidning via anhöriga har denna "sociala tillgång" 1/4 av de ickeprenumererade läsarna och är således betydligt vanligare än lösnummerköp.

Frågan har funnits med i några lokalstudier sedan 1982. Tabell 5.3 visar hur fördelningarna ser ut bland förvärvsarbetande.

Tabell 5.3. Tillgång till morgontidning bland förvärvsarbetande icke-prenumeranter
Lokalstudier 1982-1984. (procent)

ANSKAFFNINGSSÄTT	OMRÅDE	
	Jönköping	Södra Halland
Byter med eller lånar av granne eller bekant	32	16
Läser den på bibliotek	12	9
Läser den på arbetet eller i skolan	54	41
Köper lösnummer	15	36
antal svar	(41)	(56)

betet avbröts efter en månad. Vid den tidpunkten hade 87 procent av nettourvalet besvarat enkäten. Tabell 2.2 visar svarsfrekvensen i de olika områdena.

Tabell 2.2. Svarsfrekvens. Arbetsplatsstudien 1984

	RIKS	OMRÅDE					TOTALT
		Stock- holm	Jönkö- ping	Halmstad	Laholm	Alingsås	
Bruttourval	430	150	119	102	54	62	917
Bortdefinierade	39	9	21	14	30	17	130
Upphört/ flyttat	13	9	6	4	2	3	37
Lantbruk	26	0	15	10	28	14	93
Nettourval	391	141	98	88	24	45	787
Antal svar	347	123	80	82	16	38	686
Svarsfrekvens	89	87	82	93	67	84	87

Svarsfrekvensen uppgår i samtliga områden utom Laholms kommun till drygt 80 procent. I Laholm blev nettourvalet så lågt som 24 arbetsställen, varav 16 besvarade enkäten. Det höga antalet bortdefinierade arbetsställen består, som synes, dels av jordbrukare, dels av företag som inte längre existerar.

Som tidigare nämnts kommer storleken på företaget - vilket här definieras som antal anställda - typ av ägare och näringsgren vara de variabler som främst kommer att användas vid analysen av skillnader i tidningsspridning. Det är därför viktigt att bortfallet inte är för högt i någon av dessa grupper. Tabell 2.3 visar svarsfrekvensen totalt för grupperna.

NÅGON MORGONTIDNING

	Jön- köping 1982	antal svar	Södra Halland 1984	antal svar	Alingsås 1984	antal svar
RÖN						
Man	52	(168)	48	(352)	91	(63)
Kvinna	56	(173)	64	(268)	86	(71)
ÅLDER						
15-29	55	(85)	60	(153)	96	(36)
30-49	59	(165)	56	(298)	83	(71)
50-74	44	(91)	46	(169)	90	(27)
UTBILDNING						
Låg	51	(106)	41	(313)	91	(53)
Medel	55	(154)	65	(218)	89	(62)
Hög	60	(63)	77	(83)	70	(19)
HUSHÅLLSSTORLEK						
1	50	(48)	65	(71)	(84)	(9)
2-	55	(287)	53	(530)	88	(82)
YRKESPOSITION						
Arbetare *	49	(148)	46	(266)	95	(42)
Tjänsteman *	61	(163)	71	(234)	85	(71)

* Analyserades ej

Mönstret är i huvudsak detsamma i riksurvalet som i lokalurvalen. Kvinnor har i större utsträckning än män tillgång till lokaltidningar. Skillnaden uppgår till några procentenheter. Ännu större skillnad gäller för ålder och utbildning, då sannolikheten att ha tillgång till en lokaltidning på arbetet ökar med utbildning och minskar med ålder. Det går även att utläsa att tillgången bland tjänstemän är högre än bland arbetare. Tillgången till 'någon tidning' uppvisar motsvarande mönster: Fler kvinnor än män har tillgång, fler yngre än äldre, fler högutbildade än lågutbildade samt fler tjänstemän än arbetare. Det är återigen Alingsås som avviker från övriga kommuner, med en jämnare fördelning mellan olika grupper.

3.4 Uppsummering

Var sjätte förvärvsarbetare har tillgång till någon dagstidning på sin arbetsplats. Resultaten framkommer i riksstudien 1984 och konfirmeras av lokalstudierna. Huruvida tillgången har ökat över tid går ej att utläsa då äldre siffror ej finns tillgängliga.

tion på de mellanstora arbetsställena, medan andelen är tio procentenheter högre på de största arbetsställena. Arbetslokalen som läsplats är lika vanlig som för Produktion på medelstora arbetsställen. På stora arbetsställen är andelen femton procentenheter lägre.

5.2 Läsare med tillgång till tidningar.

Den andra aspekten gällde vilka kategorier av läsare som hade tillgång till tidningarna. Tidigare studier har visat att det huvudsakligen är tjänstemän som har tidningar tillgängliga (Reimer 1984). I frågeformuläret fick svarspersonerna bedöma om tidningarna var tillgängliga för tjänstemän, för kollektivanställda eller för båda kategorier av anställda. Svaren visar här tydligt att tjänstemän på så gott som samtliga arbetsställen har tillgång till tidningarna, medan det finns regionala variationer för de kollektivanställda.

Tabell 5.5. Anställda med tillgång till tidningar.
Arbetsplatsstudien 1984 (procent, viktat)

	Område			
	Riks	Stockholm	Jönköping	Halmstad
Enbart tjänstemän	33	46	3	10
Huvudsakligen tjänstemän	6	12	17	19
Både tjänstemän och kollektivanställda	58	41	65	63
Huvudsakligen kollektivanställda	0	0	8	8
Enbart kollektivanställda	4	1	8	0

Totalt tjänstemän	97	99	85	92
Totalt kollektivanställda	62	42	81	71
antal svar	(254)	(98)	(63)	(55)

Tabell 5.5 visar att 60 procent av arbetsplatserna i riksurvalet har tidningar tillgängliga för kollektivanställda. Det är nästan uteslutande fråga om arbetsplatser där även tjänstemän har tillgång till tidningarna. I Stockholm är andelen 40 procent, medan den i Jönköping och Halmstad är 70 respektive 80 procent. På dessa orter finns det ett antal arbetsplatser där enbart eller huvudsakligen tidningarna är tillgängliga för kollektivanställda.

Tabell 7.7. Arbetsplatstillgång som anledning till funderingar på att avsluta prenumerationer
Förvärvsarbetande prenumeranter. Lokalstudier
1982-1984 (procent)

	OMRÅDE					
	Jön- köping 1982	antal svar	Alings- ås 1984	antal svar	Stock- holm 1984	antal svar
KÖN						
Man	23	(35)	14	(42)	14	(49)
Kvinna	13	(38)	6	(16)	27	(45)
ÅLDER						
15-29	11	(18)	17	(12)	18	(17)
30-49	27	(37)	13	(30)	25	(53)
50-74	6	(18)	6	(16)	12	(24)
UTBILDNING						
Låg	9	(22)	4	(25)	19	(16)
Medel	23	(26)	26	(19)	21	(19)
Hög	22	(23)	19	(57)	7	(14)
HUSHÅLLSSTORLEK						
1	(0)	(5)	(0)	(1)	21	(24)
2-	19	(68)	12	(57)	20	(70)
YRKESPOSITION						
Arbetare	10	(29)	11	(19)	17	(18)
Tjänsteman	26	(34)	12	(32)	22	(69)

Det är främst medel- och högutbildade som tvekar angående sina prenumerationer p g a arbetsplatstillgång. Övriga bakgrundsvariabler har olika betydelse i de olika lokalurvalen. I Jönköping och Alingsås är andelen tvekanande män högre än andelen kvinnor, medan motsatsen gäller i Stockholm. Det finns ett negativt samband med ålder i Alingsås, men enbart där. Vidare är andelen tjänstemän som uppger arbetsplatsläsning som skäl högre än andelen arbetare både i Jönköping och Stockholm.

7.3 Uppsummering

Kapitel sju har visat att tillgång till dagstidningar på arbetsplatser framstår som det viktigaste skälet till avslutade prenumerationer bland nuvarande icke-prenumeranter.

De personer som har slutat prenumerera är huvudsakligen tjänstemän, icke lågutbildade och yngre/medelålders, dvs de grupper som oftast har tillgång till tidningar.